

Dr. Paraschiva Pop

FILOSOFIA EDUCAȚIEI CREȘTINE
ÎN CONTEXT ȘCOLAR

2003

CUPRINS

INTRODUCERE

CREAȚIA – INTEGRAREA

Crearea universului
Crearea omului
Etosul creației – Valorile absolute
Ordinea creațională
Lumea sensibilă condiționată de cea inteligibilă

CĂDEREA – DEZINTEGRAREA

Despărțirea de Origine
Relații afectate
Relativizarea valorilor
Exemple de relativizare a valorilor

RĂSCUMPĂRAREA – RE-INTEGRAREA

1. BAZELE TEOLOGICE ALE INTEGRĂRII

2. EDUCAȚIA CREȘTINĂ ȘI INTEGRAREA

- a. Educația creștină în contextul eclesiei
- b. Educația creștină în contextul școlar
- c. Instituțiile educaționale
 - c.1. Familia creștină – Mandatul educației
 - c.2. Școala creștină
 - Comunitatea școlii
 - Etosul școlii

3. CONCEPȚIA DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ

- a. Definire
- b. Elementele concepției creștine despre lume și viață
- c. Un exemplu de concepție distorsionată asupra lumii și a vieții
- d. Concepția despre lume și viață și Filosofia
- e. Pericolul contaminării cu gândirea seculară

4. INTEGRAREA LA NIVELUL VIEȚII PERSONALE

- a. Persoana dascălului „integrat”
- b. Chemarea dascălului
- c. Influența dascălului asupra elevului
- d. Importanța dascălului creștin

5. INTEGRAREA LA NIVELUL PROFESIEI

- a. Cadrul integrator
- b. Factorul integrator
- c. Interpretarea datelor științifice
 - A. INTEGRAREA PE VERTICALĂ
 - a. Definire
 - b. Rațiunea internă
 - c. Compatibilitatea rațiunii omului cu raționalitatea lumii
 - B. INTEGRAREA PE ORIZONTALĂ
 - a. Integrarea pe planul cunoștințelor
 - b. Integrarea pe planul vieții personale
 - c. Integrarea la nivelul școlii
 - C. INTEGRAREA IMPLICITĂ
 - D. INTEGRAREA EXPLICITĂ

6. INTEGRAREA LA NIVELUL RELAȚIILOR

- a. Interrelații – generalități
- b. Comunitatea școlii creștine
- c. Relația cu elevul
 - Natura elevului
 - Disciplinarea
- d. Relația cu autoritatea
 - Autoritate și autoritarism
- e. Relația cu natura

7. INTEGRAREA LA NIVELUL CULTURII

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

O filosofie creștină începe cu Cuvântul lui Dumnezeu. Înțelegerea lui corectă ne propune numaidecât o gândire alternativă.“

Albert E. Greene

„Scoate-ți încălțămintele din picioare, căci locul pe care calci e un pământ sfânt!“ (Exod 3:5) „A fi educator înseamnă a sta pe un pământ sfânt – viețile oamenilor“

Thomas Groome

INTRODUCERE

Simplitatea lui Dumnezeu unește, complexitatea
răului dezbină, dispersează.

Paul Evdokimov

Educația creștină are la bază filosofia creștină a educației. Orice filosofie are un punct de referință care duce la “descoperirea adevărului”, dând răspunsuri la întrebările fundamentale ale omului : Cine sunt eu ? De unde vin ? Care este rostul meu pe pământ ? Ce va fi după moarte ? Care este ultima realitate ? Cine a creat universul ? etc. Răspunsurile date de diferite foruri, deși se pretind a fi adevărate, se contrazic unele pe altele. Majoritatea sistemelor filosofice omenești au adoptat ca punct de referință rațiunea umană, dar omul este o entitate creată, limitată deci. Nici un om nu ar putea să-și verifice gândurile și rațiunea sa, comparându-le cu gândurile și rațiunea sa. Rațiunea nu constituie un jalon exterior omului, imuabil, obiectiv și absolut în care să fie ancorat sistemul său filosofic. Dumnezeu și Cuvântul Său revelat constituie adevăruri absolute. Adevărul absolut este primit prin revelație, nu prin dovezi logice. Rațiunea ne ajută doar să înțelegem Revelația.

În lucrarea de față vom adopta, ca punct de referință absolut, Revelația supranaturală – „prospectul” dat omului de Creatorul Însuși. Nimeni nu știe mai bine decât Autorul principiile după care “funcționează” la cotele maxime creatura și creația Sa.

Miezul filosofiei școlare creștine îl găsim în ceea ce dascălii creștini numesc *integrare biblică*. Vom vedea că de fapt integrarea nu se referă numai la fuzionarea credinței profesorului cu materia predată, având ca rezultat un tot unitar, neforțat, ci integrarea țintește în ultimă analiză spre tiparele desăvârșite ale lui Dumnezeu în ceea ce privește calitatea vieții omului, toate activitățile sale, relațiile acestuia cu Dumnezeu, cu sine însuși, cu semenii și cu natura/creația. Iar știința, pe care dascălul o predă, nu este altceva decât investigarea, cercetarea creației, după rigorile și cu metodele proprii științei. În eforturile sale de a integra știința predată cu adevărul biblic, dascălul de fapt va încerca să le înglobeze, în “tiparul adevărului lui Dumnezeu” (Gaebelein).

Consecința Căderii s-a manifestat printr-o fragmentare pe toate planurile – fragmentare care s-a accentuat pe măsura îndepărtării omului de Dumnezeu. Gândirea omului a fost afectată într-o asemenea măsură, încât îi vine greu să vadă lucrurile în unitatea lor originară, eliminând dihotomia sacru-profan, știință-religie, fapte/date științifice-valori, natură-har, rațiune-credință etc.

O altă consecință a Căderii a fost și împuținarea, sărăcirea perspectivei omului natural care s-a

înstrăinat treptat de dimensiunea spirituală, refuzând cu obstinație să accepte ceva ce nu se încadra în perimetrul testabilului, cu ajutorul uneltelor științei. Dacă un fenomen nu se desfășoară în conformitate cu legile lumii materiale și dacă nu se poate „testa în laborator”, existența acelui fenomen este negat și ignorat. „Corola de minuni a lumii”, inexplicabilul – dimensiunea morală și spirituală a persoanei – au fost considerate de societatea modernă ca fiind incompatibile cu raționalitatea, precizia și exactitatea științei, precum și cu mecanismele ultrasofisticate de testare ale societății industriale.¹ Dar omul însuși este o îmbinare dintre sensibil și inteligibil, și orice om având bunul simț comun recunoaște că există și lucruri inexplicabile, în primul rând în profunzimile ființei umane înseși. Apoi, tainele planetei noastre par să fie inepuizabile. Chiar și ateii recunosc acest lucru.² (Marele savant creștin, Isaac Newton spunea spre sfârșitul vieții că are impresia că tot timpul nu a fost decât un copilăș, bucurându-se de câte o piatră mai rotundă și o scoică mai frumoasă pe care le găsisse, în timp ce imensul ocean al adevărului se întindea nedescoperit, dincolo de el.)³

Integrarea este opusul Căderii. Dumnezeu este Unificatorul, Tămăduitorul tuturor rănilor rezultate în urma rupturilor și distorsionărilor aduse de Cădere, în relații, în cunoaștere, în gândire și în trăire. Dumnezeu este inițiatorul integrării, iar dascălul creștin este împreună lucrător cu Dumnezeu la „câmpirea mrejelor” universului afectat.

Dascălul creștin depune mari eforturi pentru a învăța cum să gândească unitar și nu fragmentat: cum să fuzioneze într-un tot global știința pe care o predă și credința sa în așa fel încât să rezulte o unică perspectivă atotcuprinzătoare, structurată de principiile Scripturii. Realitatea este una singură. De aceea, dascălul creștin se străduiește să ajungă la ceea ce Hasker numește „o viziune unitară a adevărului”.⁴

Atunci când este vorba de un „tot global” sau de o „viziune unitară a adevărului”, pe baza a ce stabilim tiparul, matricea în care trebuie integrate toate domeniile vieții inclusiv datele științei pe care o predăm? Cum stabilim structura unei asemenea viziuni? Pilonii și punctele cardinale ale acestui tot unitar ne sunt date de Revelația supranaturală a lui Dumnezeu. Iată pilonii pe care se sprijinește concepția noastră despre lume și viață (totul unitar): Creație, Cădere, Răscumpărare și Restaurare, iar structurarea în detaliu a viziunii noastre globale despre lume și viață ne este dată de valorile lui

¹ Al. Schmemmann, *Euharistia, taina Împărăției*, Ed. Anastasia, București, 1984, p. 189: „Dezlegarea tainei omului [adică încercarea de a „explica” misterele ființei umane] duce nu numai la negarea tainei sale, dar chiar și la negarea omului însuși, la dizolvarea lui într-o lume uniform cenușie și fără sens, în care după cuvintele lui, Jacques Monod [...] domnește absolut legea înghețării, a „întâmplării și a necesității”.

² Claude Levi-Strauss, *De près et de loin*, Ed. Odile Jacob, Paris, 1996, p.14: Et puis, même si je reste sourd aux réponses religieuses, je suis de plus en plus pénétré du sentiment que le cosmos, et la place de l'homme dans l'univers, dépassent et dépasseront toujours notre compréhension.

³ Mihaela Dorobanțiu, „Taine pescuite din adâncuri”, în *Magazin*, 624, AnulXLVI, 8 mai 2003, p. 5,

⁴ William Hasker, „Faith-Learning Integration: An Overview” în *Christian Scholars Review* XXI:3 (March 1992), <http://64.224.113.246/resources/csr/hasker.htm>: „Pentru specialistul creștin matur, la modul ideal, nu se pune problema de a avea, pe de o parte, credința sa creștină, iar, pe de altă parte, materia de specialitate între care chipurile ar trebui să stabilească ceva conexiuni. Mai degrabă, gândirea sa academică ar trebui să fie permeată de atitudini și convingeri creștine, de modalități creștine de a vedea lumea lui Dumnezeu și, prin urmare, viziunea sa creștină ar trebui să fie informată cu cele mai pertinente date adunate de-a lungul anilor, în activitatea sa academică. Într-o asemenea situație el nu este confruntat cu sarcina de a „integra” două corpuri – de cunoștințe și de credințe mai mult sau mai puțin dezmembrate –, ci mai degrabă, el posedă o viziune unitară a adevărului” (t. n.).

Dumnezeu ascunse în legile și poruncile Lui. (Și chiar „Dumnezeu [Însuși] este ascuns în poruncile Sale – Marcu Ascetul).

Fără acești piloni, perspectiva noastră asupra lumii este închisă în *hic et nunc*, căci „nu putem vedea pădurea din cauza copacilor”, cu alte cuvinte, orizontul ne este furat de „imediat”, de clipa prezentului, de mulțimea activităților, deci nu avem perspectiva ansamblului, viziunea lui Dumnezeu, în măsura în care El Însuși ne-a revelat-o prin Sfânta Scriptură. (Desigur, Dumnezeu ne-a revelat viziunea și gândirea Lui, doar pe măsura finitudinii condiției noastre umane.)

I. CREAȚIA – INTEGRAREA

a. Crearea universului

Scopul pentru care a creat Dumnezeu toate este ca tot ceea ce există să participe la viața lui Dumnezeu, să constituie „slava”, adică arătarea lui Dumnezeu, așa încât Dumnezeu să fie „totul în toți” (1 Cor. 15: 28) [...], fiecare existență în parte să fie o expresie a vieții dumnezeiești, o împărtășire de comuniunea de dragoste care constituie **modul de existență** al lui Dumnezeu, **a Fi al lui Dumnezeu**”.

C. Yannaras

Atunci când Dumnezeu a creat lumea el a „integrat” adică a pus laolaltă „bucățelele de puzzle” ale universului într-o superbă unitate, legându-le cu nenumărate „funii” ale intra- și interconexiunilor și gândind pentru fiecare detaliu în parte o menire. În acest sens putem spune împreună cu C. Galeriu că „Toată creația semnifică ordinea divină”.

Dumnezeu este originea și scopul ultim al creației deoarece „Din El, prin El și pentru El sunt toate lucrurile.” (Romani 11: 36). De aceea, noi spunem că universul nostru este teocentrat și teonom, dar el este și „darul lui Dumnezeu” Care S-a pogorât în actul creator, implicându-Se în acest act într-un mod liber, nu din necesitate și „orice pogorământ este un dar”⁵, un semn al dragostei pentru pământeni. Lumea deci nu a fost „cauzată”, ci a fost creată prin „pogorârea” sau implicarea directă a lui Dumnezeu în actul creației, după cum spune și Paul Evdokimov: „Facerea lumii își are originea în mișcarea coborâtore a lucrărilor lui Dumnezeu: de la Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt.”⁶ Așadar cosmosul nostru este produs al libertății lui Dumnezeu, dar și al iubirii Sale.

Dumnezeu a desfășurat „caierul” coordonatelor de spațiu-timp-materie, *ex nihilo*, ca pe o precondiție a existenței în dimensiunea sensibilă, dar El Însuși este deasupra acestei dimensiuni, situându-se într-un alt plan – planul supra existențial. El este necuprins de spațiu și neatins de timp sau așa cum zice Nazianz, „El este deasupra lui *cândva*”. De altfel, „A exprima pe Dumnezeu este cu neputință [...] Căci ceea ce e de înțeles – cuvântul – poate să-L explice, deși nu suficient, dar cel puțin într-un mod obscur [...]”⁷ Ființa Lui este prin excelență apofatică.⁸ „Realitatea lui Dumnezeu este nereductibilă la vreun sistem de gândire” (Evdokimov).

Sfântul Irineu vede în Fiul și Sfântul Duh „măinile lui Dumnezeu” care au zidit lumea și tot ce

⁵ C. Galeriu, *Jertfă și răscumpărare*, București, Ed. Harisma, 1991, p. 51.

⁶ Paul Evdokimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 90.

⁷ Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice*, București, Ed. Anastasia, 1993, p. 24.

⁸ C. Galeriu, *op. cit.*, p. 51.

⁸ Apostolul Pavel, prin inspirația Duhului Sfânt, spune despre Dumnezeu următoarele: „Împăratul veșnicilor, nemuritorul, nevăzutul, și singurul Dumnezeu” (1 Tim 1:17); „Fericitul și singurul Stăpânitor, Împăratul împăraților și Domnul domnilor, singurul care are nemurirea, care locuiește într-o lumină de care nu poți să te apropii, pe care nici un om nu L-a văzut, nici nu-L poate vedea și care are cinstea și puterea veșnică! Amin” (1 Tim 6: 15-16).

cuprinde ea. Creatorul „a tras” în ființă tot ce există, „toată făptura” (*ktisma*) (1 Timotei 4:4), „zidirea aceasta” (Evrei 9:11), din nimic, căci El „cheamă la ființă cele ce încă nu sunt” (Romani 4:17). „Lumea în întregime este, după cum spune Stăniloae, *„rațiune plasticizată”*. Cuvântul rostit al lui Dumnezeu – *„Fiat!”* s-a ipostaziat, devenind „natură” – o nouă realitate, diferită de natura Creatorului.”⁹

Creația este numită și Revelația naturală a lui Dumnezeu, deoarece complexitatea ei arhitecturală și tainele țesute în textura ei reflectă caracterul și înțelepciunea Marelui Arhitect. Dumnezeu este iubire (1 Ioan 4: 8,16) și tot ce a creat El este permeat de „caracterul” Lui.¹⁰ Mecanismul complex al cosmosului atât partea sensibilă, cât și cea inteligibilă funcționează perfect doar cu „lubrifianțul” iubirii. Copiii cresc sănătoși pe dinăuntru cu dragoste, căci „dragostea autentică este sămânța din care răsar mai toate atributele personalității umane”,¹¹ plantele, animalele se dezvoltă altfel când sunt iubite. În urma Căderii, toată creația „suspină” (Rom 8: 22), așteptând izbăvirea. Am putea spune, fără a exagera că „spinii și pălămida” din toate domeniile existenței noastre au fost generate de păcatele noastre. Pecetea impregnată în elementele creației (logoi) pare să fie una dintre cele mai mari taine, deoarece sensibilul a fost permeat de inteligibil atunci când Dumnezeu a „rostit” întru ființă toate lucrurile prin Logosul creator. Poate că aceasta este una dintre cele mai mari provocări ale integrării când sensibilul este chemat să se reintegreze cu inteligibilul, datele științei cu valorile lui Dumnezeu.

Creația în toată frumusețea ei urma să constituie cadrul propice pentru desfășurarea existenței pe coordonata sensibilă, dar și o provocare a omului pentru o relație dialogală cu Dumnezeu, în calitate de Revelație naturală a Acestuia. Omul era în centrul atenției și al iubirii lui Dumnezeu, pe care l-ar fi dorit într-o relație de comuniune cu Sine Însuși.

b. Crearea omului

Omul este parte integrantă a creației deci și a Revelației naturale/generale (Rom 1: 19). Omul are menirea, alături de celelalte păști ale Revelației naturale să-L oglindească pe Dumnezeu și acest lucru are loc chiar și după Cădere, deși într-un mod umbrat, după cum spune și Grigorie de Nyssa: „Chipul slavei Tale sunt, deși port ranele păcatului”.

Crearea omului a fost precedată de un sfat tainic între Persoanele dumnezeirii; ea a fost o transcendere *voită* și gândită a Treimii, pentru a-l face pe om părtaș la fericita ei comuniune. Omul este capodopera Creatorului - *coroană a creației* (Ps. 8: 4-5), plăsmuit de înseși mâinile Lui, din pământ, de aceea s-a numit Adam (în lba. ebraică *Adamah* - „pământ”). Dumnezeu „i-a suflat în nări

⁹ C. Yannaras, *Abecedarul credinței*, Ed. Bizantină, București, 1996, p. 58.

¹⁰ Pentru exemplificare ar fi interesant să amintim rezultatele a zeci de mii de experiențe asupra apei, cu peste zece mii de fotografii de cristale de apă, făcute de fizicianul Dr. Masaru Emoto, rezultate publicate în cartea sa *Mesajele apei*. Cf. Carol Iser, Sufletul apei, în Formula AS, Anul XIII, nr. 553, februarie, 2003, p. 22: „Apa – spune el – este parte esențială a vieții, corpul omenesc fiind constituit în proporție de 75% din ea. Pământul este numit „planeta albastră”, planeta de apă, pentru că aproximativ 70% din suprafața lui este acoperită de oceane și mări. Dacă în preajma apei este pace și armonie, dacă se rostesc rugăciuni sau cuvinte de iubire, cristalele obținute au forme superbe, armonioase, geometrice. Dacă în preajma apei este dizarmonie, ură și se rostesc cuvinte cu un conținut negativ, cristalele de apă obținute sunt asimetrice, contorsionate, scurte, neîmplinite, parcă speriate, devastate de o forță negativă.”

¹¹ Ross Campbell, *Cele cinci limbaje ale dragoste la vârsta copilăriei*, Editura Logos, Cluj, 2000, p. 29.

sufflare de viață și omul s-a făcut astfel un suflet viu” (Gen. 2: 7), „împărtășindu-se de eternitate” (Steinhardt). El este purtătorul pecetei chipului, de aceea rămâne legat de Original în toate lucrurile, „căci în El avem viața, mișcarea și ființa” (Fapte 17:28) sau, așa cum zice Macarie: „Între Dumnezeu și om există cea mai strânsă rudenie”. Pentru ca omul să funcționeze în conformitate cu menirea lui, deci la cotele maxime, i se cere o dependență totală, în trăire și în cunoaștere (în activitatea lui intelectuală), căci în El „sunt ascunse toate comorile științei și ale înțelepciunii” (Col. 2:3).

Omul – coroana creației - întrece orice minune de perfecțiune organică:

„Mai fabulos decât un univers plin de stele și galaxii este universul ființei umane. Plecând de la abisul psihic până la fragilul fizic, universul uman, așa cum este el, mai palpabil, mai prozaic de finit și mai tulburător de necunoscut este infinit mai dens decât poeticul, himericul și nesfârșitul gol, plin de materie înghețată. Nu este de mirare că biologia își bate capul de câteva decenii cu cel mai complicat lucru ascuns într-o banală și abisală singură celulă: schema ultrasofisticată a moleculei de ADN. Locul în care stă invizibilă și codificată toată istoria ființei umane - această hartă a genomului uman...”¹²

Cu toate acestea, valoarea omului nu stă în complexitatea lui somatică și psihică, în faptul că are o vorbire articulată, sau o conștiință de sine psihologică, ci în faptul că a primit cinstea de a fi purtătorul chipului lui Dumnezeu ca o pecete distinctivă – “comoara din vasul de lut”(2 Cor. 4:7). Omul este numit de literatura patristică „inel al creației”, situându-se la îmbinarea dintre cele sensibile și cele inteligibile sau dintre cele de jos și cele de sus. El este și o ființă relațională – *persoana*, după chipul Persoanelor Treimii – dotat cu rațiune și cu o libertate pe măsura demnității sale,¹³ prin care se poate împotrivi chiar și Creatorului.

Dacă am avea un aparat sensibil cu care să detectăm “urmele degetelor” lui Dumnezeu în creație, adică fidelitatea cu care universul Îl reflectă pe Creator, în calitate de Revelație naturală al lui Dumnezeu, am observa că vibrațiile ar fi foarte intense în dreptul coroanei creației – omul. În el Dumnezeu a condensat, tot ce era mai valoros în întregul cosmos. Omul este oglinda cea mai fidelă a lui Dumnezeu și implicit a valorilor Acestuia, de aceea, i se potrivește numele pe care i l-au dat Părinții Bisericii de “microcosmos”.

Și „Dumnezeu S-a uitat la tot ce făcuse și iată că erau foarte bune” (Gen. 1: 31) – acesta este calificativul acordat de Dumnezeu Însuși, tuturor lucrurilor create, deoarece ele se zidiseră potrivit voinței Lui desăvârșite, funcționau potrivit scopurilor Lui desăvârșite și erau oglindirea atributelor desăvârșite ale Creatorului.

c. Etosul creației – Valorile absolute

Am afirmat mai sus faptul că universul este teocentrat și teonom. Pe de o parte, el a fost creat de Dumnezeu, ținut în ființă de El, funcționând sub controlul Său, revelându-ni-L pe El, iar pe de altă parte, el a fost creat în conformitate cu valorile lui Dumnezeu, conținute în legile Lui (*nomos* – lege).

¹² George Cușnarencu, „Harta ființei umane” în *Magazin*, 623, anul XLVI, 1 mai, 2003, p. 1.

¹³ Cf. Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, București, Ed. Anastasia, [199?]. p. 32: „Dumnezeu își arată *manikos éros* (iubirea nebună) față de om, dimpreună cu nepătrunsul său respect față de libertatea umană.” Sau, la p. 35 „Dumnezeu Însuși garantează libertatea îndoielii, pentru a nu violenta conștiințele.”

Universul nu poate funcționa corect decât pe frecvența valorilor absolute ale lui Dumnezeu,¹⁴ așa cum ne-au fost ele revelate în Sfânta Scriptură.

Galeriu numește aceste valori *Ordinea Binelui*,¹⁵ sau am mai putea zice și sistemul valorilor ce se cuprind în Bine. În înțeles metafizic, Dumnezeu Însuși este Binele Suprem (*SUMMUM BONUM*) și omul folosește complexul sonor de „bine”, din vocabularul uman atât de sărac, în contextul dihotomiei Bine-Rău din universul căzut în care el sălășluiește. În Bine, se cuprind, ca într-un buchet, toate celelalte valori ale Împărăției lui Dumnezeu precum adevărul, dreptatea, iubirea, bunăitatea, îndurarea etc. Binele era etosul edenic în care veniseră întru ființare toate lucrurile. Calificativul dat de Dumnezeu Însuși universului creat a fost de „foarte bune”, în Genesa 1: 31. Binele este infinit ca Dumnezeu Însuși - „Binele nu are hotar” (Grigorie de Nyssa). Rămânerea în Bine garantează limpezimea ochiului în vederea cunoașterii și a discernerii valorilor,¹⁶ căci „Viața necurată împiedică înțelegerea duhovnicească” (Ioan Hrisostom). A cunoaște Binele suprem (Ioan 17:3) înseamnă viață veșnică. Esența Binelui era voința divină revelată prin toate lucrurile create, ca lege obiectivă, stabilită de Creator. De aceea se spune că „Binele este valoarea morală fundamentală [...] binele este esența vieții morale.”¹⁷ Rămânerea în Bine, adică în Dumnezeu și în valorile Acestuia, ar fi fost condiția rămânării în unitatea și armonia primordială.

Tot ce a fost creat, inclusiv omul a fost în conformitate cu aceste valori și penetrat de ele ca o pecete divină – „urmele degetelor lui Dumnezeu” – *logoi*. Ele erau înscrise nu numai în conștiința sa, sub forma legii morale naturale, ci chiar în constituția ființei sale, în întregime (*natura umană*)¹⁸, precum și în creație. Aceste valori dădeau semnificație vieții sale și-i defineau ființa. De altfel, toată creația poartă pecetea acestor valori, dar omul este o expresie concentrată a acestora.

Îndepărtarea omului de Dumnezeu face ca simțul valorilor să i se pervertească. Păcatul este un element de bruiaj, o ceață care acoperă legea morală naturală sădită în ființa umană, acel *habitus natus* cu care vine orice om în lume. În cazul acesta, inteligența umană nu mai joacă rolul de lumină călăuzitoare, căci rațiunea pare să se întoarcă împotriva lui și astfel, pentru „un blid de linte”, pentru clipa prezentă, este gata să-și vândă „dreptul de întâi născut” (Evr. 12: 16). Este clar că omul păcătos nu mai poate să se orienteze pe harta valorilor.

Valorile absolute sunt preexistente Revelației scrise. Ea ne-a fost dată mult mai târziu după Cădere, ca un mesaj explicit adresat oamenilor, prin inspirația Duhului Sfânt. Era nevoie de un astfel

¹⁴ Aceste valori sunt însă și expresia naturii lui Dumnezeu așa cum poate fi cunoscută ea de către oameni. Pe Dumnezeu nu-L putem cunoaște ființial, ci numai după lucrările Sale, în care se manifestă atributele Sale. Îl mai putem cunoaște și din Revelația supranaturală – Fiul întrupat precum și Sfânta Scriptură care conține legile și poruncile Sale, adică „valorile Sale” pe care le-a revelat omului, cerându-i să trăiască în conformitate cu acestea.

¹⁵ Acest termen îi aparține lui C. Galeriu. Ar fi impropriu să vorbim despre o Ordine „morală” înainte de cădere, când răul nu exista.

¹⁶ Așa se explică accentul care se pune în Scriptură pe păstrarea unui cuget curat. Curăția garantează limpezimea ochiului duhovnicesc. (1 Tim 1:18-19). Păcatul este un element distorsionant. Omul care are un cuget întinat nu are acces la adevărata cunoaștere (1 Cor. 2:14-15).

¹⁷ *Teologia morală ortodoxă*, Vol. I. Ed. Inst. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 77.

¹⁸ Natura umană *per se* este și ea o normă a moralității. Dumnezeu a sădit în om conștiința morală și legea morală naturală ca un dat ontologic al oricărui om (Rom. 2:14-15). Natura umană este o normă *apropiată* a moralității sau o normă de gradul doi, deoarece nu este desăvârșită, nu este explicită, așa cum este Revelația scrisă, și nu este evidentă în domenii specifice. *Vivere secundum naturam, secundum rationem*, cum spunea Seneca, înseamnă a trăi în conformitate cu natura și călăuzit de legea morală naturală, prin rațiune.

de mesaj, deoarece mintea oamenilor fusese întunecată de umbrele Căderii – o primă “dezintegrare” – și omul nu mai putea descifra cu limpezime mesajul implicit, înscris în univers. Revelația scrisă a fost un semn de nețărmurită dragoste, căci Dumnezeu a avut inițiativa de a coborî înspre om, turnând mesajul Său – sistemul Său de valori și “inima Sa” – în perimetrul îngust al limbajului omenesc pentru a fi gândit și înțeles de om ca o scrisoare de iubire și o chemare spre înțelepțire, luminare și mântuire. Exprimându-ne într-o manieră simplistă, Revelația scrisă ar putea fi numită “Prospectul omului” pe care acesta trebuie să-l ia în considerare cu multă grijă, dacă vrea să “funcționeze corect”, adică, dacă vrea să trăiască o viață plenară (Ioan 10:10b), la standardele scopului prestabilit din veșnicie, pentru om – acela de a fi prieten cu Dumnezeu.

Un om înțelept, chiar dacă nu ar cunoaște legile și poruncile lui Dumnezeu (sistemul Său de valori), le-ar putea intui, prin observarea lanțului de cauze-efecte (consecințe), pe planul vieții sale personale și a celor din jur. Multe din aceste observații sunt consemnate în proverbele diverselor popoare. Ele sunt considerate a fi tezaurul lor de înțelepciune, dar acestea sunt de fapt valorile Creatorului pe care, din iubire, le țesuse cu măiestrie în veșmântul trupeș al omului (*logoi*), ca să le aibă cu sine în permanență ca o amintire ce îl legau de Făcător și arătau înspre El.

Tot ce a fost creat era în perfectă armonie cu valorile din Ordinea Binelui și ele erau înscrise în toate lucrurile create ca o pecete, mai cu seamă în coroana creației – omul –, constituind conștiința sa axiologică.

d. Ordinea creațională

Ordinea creațională constituie cadrul prestabilit de Creator pentru om. Fenomenele naturii și ale vieții au o ritmicitate și o rânduială a lor, ca o expresie a legilor care le guvernează. În general, se vorbește despre o *întreită ordine creațională*: o ordine fizică cuprinzând legile fizice care guvernează universul material, o ordine logică ca un dat ontologic al gândirii fiecărui om și o ordine morală care originează în natura lui Dumnezeu.

Ordinea fizică, constând în legile intracreaționale, au luat ființă o dată cu “tragerea în ființare” a universului. Aceste legi guvernează mișcarea materiei, atât în microcosmos - mișcarea particulelor microscopice intracelulare și intraatomice, cât și în macrocosmos – mișcările de rotație și de revoluție ale planetelor.

Ordinea logică acționează în domeniul gândirii, ca un dat *aprioric* al ei, indiferent de spațiu și timp. Cu alte cuvinte, ordinea logică este universală. Este vorba despre anumite tipare *apriorice* zidite în gândirea omului, niște legi riguroase după care funcționează gândirea, atunci când omul cercetează, dorind să descopere adevărul. Gândirea poartă pecetea aceluiași Autor care a creat cosmosul, așa se explică faptul că gândirea noastră este compatibilă cu raționalitatea lumii în care trăim.

*Ordinea morală*¹⁹ sau universul moral emană din însăși ființa lui Dumnezeu; ea este constituită din ansamblul valorilor ce originează în El: “Valorile morale își au temeiul lor ultim în Dumnezeu. [...]”

¹⁹ Termenul de „moral” este folosit impropriu, în lipsă de unul mai potrivit din vocabularul omenesc. Acest termen este potrivit doar în contextul coexistenței binelui și a răului, de după Cădere. Dumnezeu este neatins de rău și totuși, într-un mod forțat, noi spunem că ordinea morală își are originea în Dumnezeu. Unii teologi spun că Dumnezeul nostru este un Dumnezeu „moral” – exprimare ce poartă în sine pecetea finitudinii vocabularului uman.

Fiecare dintre ele ni se înfățișează ca răsfrângeri ale unor modele realizate deplin în desăvârșirile lui Dumnezeu. Ele sunt obiective. Dacă le smulgem din legătura lor cu Dumnezeu cel neschimbat, ele sunt supuse primejdiei de a fi răstălmăcite, degradate și strâmbate.²⁰ Orice faptă se întipărește în noi, asemenea informațiilor introduse într-un computer. Fapta în sine are atașată de ea răsplata, ca o prelungire organică a ei. Orice abatere și orice neascultare atrage după sine durere, frustrare, sfâșiere. Distincția între bine și rău implică o seriozitate supremă (Gal. 6: 7; Evr. 2: 2).

Există o tendință spre tocirea distincției dintre bine și rău,²¹ ca o inerție a păcatului originar, dar Dumnezeu însuși este supremul conservator al întregii ordini morale, nu în sensul de a depune un efort pentru a-l susține, ci în sensul că ordinea morală este sistemul de valori al lui Dumnezeu care emană în mod natural din natura Sa și acționează independent de voința noastră, asemenea unei structuri imuabile. Nu este vorba de o imuabilitate rigidă ca în cazul *karmei* sau al *moirei* deoarece, deasupra *ordinii morale*, există un Dumnezeu personal care poate ierta: Dumnezeuul Scripturilor se poartă cu oamenii așa cum se poartă un om cu fiii săi (Deut. 8: 5, Evrei 12: 7).

Ordinea morală instituită de Dumnezeu constituie de fapt legile Împărăției lui Dumnezeu, revelate nouă în Scripturi. Ea este dominată de paradoxuri care, uneori, s-ar părea că nu au nimic în comun cu logica și rațiunea umană și omul credincios se va face nebun în felul lumii pentru a accede la adevărata înțelepciune. Trăirea în conformitate cu acele legi constituie însăși condiția vieții plenare. Iată câteva exemple concrete în acest sens:

- Prioritatea adevăratului trăitor întru neprihănire este Împărăția lui Dumnezeu și neprihănirea Lui, iar cele materiale i se dau pe deasupra, fără ca acestea să constituie scop în sine (Mt. 6: 33).
- Propășirea, respectiv „succesul” – un termen foarte folosit în cultura contemporană – este definit de Dumnezeu ca fiind o creștere în cele duhovnicești și este condiționat de stăruința în neprihănire (1 Tim. 4: 15; Ps. 1: 1-3).
- „Oricine va voi să-și scape viața o va pierde, dar oricine își va pierde viața pentru Mine o va câștiga” (Luca 9: 24).
- „Dacă unul are pricină să se plângă de altul, iertați-vă unul pe altul. Cum v-a iertat Hristos așa iertați-vă și voi (Col. 3:13).
- „Dumnezeu stă împotriva celor mândri, dar celor smeriți le dă har” (1 Pe. 5:5).
- „Ce este înălțat [la modă, apreciat, cum ar fi cele cuprinse în expresia „slava deșartă”] între oameni este o urâciune înaintea lui Dumnezeu” (Luca 16: 15).
- Lucrurile care din punct de vedere omenesc sunt câștiguri sunt considerate de cel neprihănit ca o pierdere din pricina lui Hristos. Toate aceste lucruri comparate cu „cunoașterea lui Hristos” – „taina lui Dumnezeu” – par a fi o pierdere, o umbră ireală, un „gunoi” (Fil. 3: 4-9) (Observăm inversarea valorilor în Împărăția lui Dumnezeu, ca parte integrantă a integrării biblice, conform căreia fiecare lucru trebuie să fie pus la locul său.)

Exemplele sunt fără de număr. Cert este că antinomia Împărăției „răstignește rațiunea noastră” (Evdokimov), deoarece ea este „dincolo de orice pricepere” (rațiune). Omul născut de Sus însă înaintea în Împărăția lui Dumnezeu cu lanterna credinței. Credința este un al șaselea simț prin care avem acces la ultima realitate. Credința este ochiul cunoașterii metafizice, căci „dragostea și

²⁰ Dimitrie I. Belu, *În legătură cu valorile morale*, Caransebeș, 1942, p. 42.

²¹ D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Craiova, Ed. Omniscope, 1993, pp. 260-261.

credința se simt acasă în preajma tainei Dumnezeirii.”²² „Numai prin ochii credinței și ai dragostei putem să-L zărim [pe Dumnezeu] atunci când trece prin dreptul adăpostului nostru din crăpătura stâncii”²³ Credința vede nevăzutul. Prin credință „vezi” lucrurile făgăduite (Evr. 11: 13) și chiar dacă nu le obții aici în lumea umbrelor, ești pe deplin mulțumit, deoarece le vei primi acasă la tine, nu în bucăți de drum unde ești „străin și călător” pe un pământ străin.

Credința este asemenea unui aparat de filmat teleghidat pe baza instrucțiunilor din Scriptură. Fără aceste instrucțiuni credința se mișcă în vid, în lumea închipuirilor. Scriptura este temelia de pe care operează credința. Credința îți dă siguranța cu care abordezi lumea nevăzută descrisă în Scriptură. Credința este aparatul cu care îl poți detecta pe Dumnezeu. Prin credință poți înțelege anumite lucruri pe care nu le poți digera prin rațiune și logică. Prin credință accepți spusele lui Dumnezeu din Scriptură, dar această acceptare este confirmată de experiența vieții și de Duhul Sfânt care locuiește în noi. Prin credință comportamentul unui om poate contrazice rațiunea, ridicându-se deasupra ei. Rațiunea și logica operează în lumea îngustă a materiei. Prin credință te eliberezi de legile lumii materiale, ridicându-te deasupra lor, dar atunci faptele par să nu aibă o logică, însă Dumnezeu se bucură de fiii care trăiesc de pe acum având perspectiva cerului și nu-l este rușine să Se numească Dumnezeul lor – (Evrei 11: 16). Credința este semnul maturității spirituale și cei care o au sunt plăcuți lui Dumnezeu. Credința este socotită ca neprihănire. Credința dă putere fizică, împotriva legilor firii. Credința este ochiul cu care vezi viitorul (Evrei 11: 22). Prin credință te angajezi în lucruri periculoase, riscante, și nu te înspăimânti de porunci omenești, ci te bizuiești pe Dumnezeu – Evrei 11: 23. Prin credință renunți la tron, onoruri și lux, refugiindu-te în pustiu ca să paști oile altcuiva. Prin credință inversezi valorile, socotind ocara lui Hristos o mai mare bogăție decât comorile Egiptului (Evrei 11: 24-25). Prin credință primești puterea de a rămâne neclintit, pentru că ți se deschid ochii spre ultima realitate. Prin credință operezi în lumea spirituală – (Evrei 11: 28). Prin credință se deschide „Marea Roșie” și se prăbușesc zidurile „Ierihonului” (a imposibilităților). Prin credință poți cuceri împărății, poți face dreptate (sub amenințări), poți scăpa de pericole de moarte, poți să te vindeci de boli, să învii morții sau, din contră, tot prin credință poți refuza izbăvirea și poți accepta tortura și moartea, pribegia, având în vedere ceva mai bun decât izbăvirea vremelnică. Mulți din „eroii” lui Dumnezeu au fost umiliți până în pulberea pământului, chinuți până la moarte, măcar că (datorită comorii credinței din vasul lor e lut) erau de o mare valoare înaintea lui Dumnezeu – „lumea nu era vrednică de ei”. Globul pământesc nu era vrednic, nu merita, să poarte pe el comorile lui Dumnezeu îmbrăcate în trup omenesc. Așadar, lumea lui Dumnezeu este plină de paradoxuri și de lucruri șocante pentru omul carnal.

În fiecare om există tendința naturală de a merge împotriva ordinii morale, tendință transmisă din generație în generație, prin păcatul original. Deviera de la ceea ce Dumnezeu consideră a fi „normal” este cu atât mai accentuată, cu cât omul se îndepărtează mai mult de Creatorul său (Rom 1: 21-32). Nimeni nu poate face alte legi, decât cele prestabilite de Creator, chiar dacă omul ar pretinde că are dreptul să-și aleagă propriul său sistem de valori, chipurile, atâta timp cât nu interferează cu interesele nimănui.

Ordinea creațională prestabilă de Dumnezeu, tulburată prin Cădere, este restaurată „prin Hristos”, unde fiecărui mădular din Trupul Său i se cere să-și re-ocupe locul, îndeplinindu-și rolul hărăzit – (Ef. 5: 20 Ef. 6: 9; Tit 2: 9; Tit 3:1 etc.). Prin ascultare și supunere, față de Dumnezeu în

²² A. W. Tozer, *Cunoașterea celui Preasfânt*, Ed. Logos, Cluj, 1996, p. 31

²³ *Ibidem*, p. 37.

primul rând, și apoi față de cei în autoritate peste noi, ne integrăm în linia de autoritate, în locul în care am fost așezați, funcționând în conformitate cu tiparele stabilite de Dumnezeu, pentru fiecare grup de vârstă sau de altă natură,²⁴ căci, după cum spune și Berdiaev, Dumnezeu a creat un univers organic, ierarhic. Dumnezeu nostru este un Dumnezeu al ordinii.

Harul Lui Dumnezeu care s-a arătat, coborând înspre noi „ne învață să o rupem cu păgânătatea” – cu tiparele de trăire și de relaționare pe care le-am învățat de la „stăpânitorul lumii acesteia”, care a năvălit, peste creația lui Dumnezeu, începând de la Cădere, tulburând și infectând ordinea creației. Omului înnoit prin Duhul i se cere să trăiască după tiparele prestabilite de Creator pentru creatura sa: dreptate, în relație cu semenul, evlavie, în relație cu Dumnezeu și cumpătate, în relație cu sine însuși.

e. Lumea sensibilă condiționată de cea inteligibilă

În epoca modernă, știința susține că lumea materială, precum și faptele/datele științei sunt neutre, adică informația, datele științei nu au nimic a face cu valorile; ele nu cad sub incidența axiologicului. Dar neutralitatea axiologică este un mit. Există o strânsă legătură între universul creat și valori. În aparență nu există nici o legătură între cele sensibile și cele inteligibile și totuși, rămânerea în valorile absolute din planul inteligibilului, era condiția armoniei, a echilibrului universului sensibil. În Scriptură citim că și țara (pământul) se vindecă atunci când oamenii se căiesc (2 Cronici 7:14), iar când persistă cu încăpățănare în păcatele lor, cerul deasupra capului lor va fi de aramă și pământul sub picioarele lor va fi de fier (Deut. 28:23). Creația funcționează bine doar în armonie cu „caracterul” lui Dumnezeu, adică, în armonie cu ordinea morală prestabilită de El. Pecetea impregnată în elementele creației (logoi) pare să fie un mare mister, deoarece sensibilul a fost atins de inteligibil atunci când Dumnezeu a „rostit” întru existență toate lucrurile prin Logosul creator.

Omul – coroana creației – este prin excelență purtător al unei conștiințe valorice adică, valorile lui Dumnezeu au fost zidite în el,²⁵ chiar și în trupul lui care resimte mai devreme sau mai târziu consecințele unui mod de trai „împotriva firii”, aderând la „alternative de viață”, după bunul său plac.²⁶

Fibra caracterială din care a fost alcătuit omul era în conformitate cu ființa lui Dumnezeu; aceasta era o condiție necesară a comunicării, temeiul comunicării cu Dumnezeu; altfel omul nu ar fi

²⁴ Tit 2:2 „Cei bătrâni trebuie să fie, treji, vrednici de cinste, cumpătați, sănătoși în credință, în dragoste, în răbdare”.

Tit 2: 3-5: „Femeile în vârstă trebuie să aibă o purtare cuviincioasă, să nu fie nici clevețitoare sau dedare la vin; să învețe pe alții ce este bine, ca să învețe pe femeile mai tinere să-și iubească bărbații și copiii să fie cumpătate, cu viața curată, să-și vadă de treburile casei, să fie bune, supuse bărbaților lor. Deducem că „a iubi” nu este numai un instinct, ci iubirea are și un conținut cognitiv. Același lucru îl spune Pavel și în Filipeni 1: 9: „Și mă rog ca dragostea voastră să crească tot mai mult în cunoștință și orice pricepere ca să deosebiți lucrurile alese...” (Fil 1:9);

Tit 2: 6-8: Tinerii trebuie să se alinieze și ei la valorile Împărăției prin „cumpătate, fapte bune, curăție, vorbire sănătoasă” etc.

²⁵ Dumnezeu l-a creat pe om după tiparul valorilor Sale, zidind în el acele valori a căror rămășiță estompată după Cădere a rămas legea morală naturală din conștiința oricărui om. Așa se face că oamenii vorbesc cu nostalgie despre „ordine”, „sens”, „dreptate”, „adevăr”, „iubire” etc.

²⁶ *Vedere Creștin-Ortodoxă asupra homosexualității*, București, p. 16: „Dr. P. Cameron de la „The Lifespan” [...] arată că durata medie de viață a unui homosexual este de 42 de ani. [...] Homosexualii sunt de o sută de ori mai expuși la a fi uciși, de obicei, de către alți homosexuali. Ei se sinucid de douzeci și cinci de ori mai frecvent și sunt de nouăsprezece ori mai mult expuși la accidente rutiere.”

fost responsabil în fața Făcătorului. Orice faptă liberă, făptuită în lumea sensibilă cade sub incidența valorilor lui Dumnezeu, indiferent dacă le recunoaște sau le sfidează. Ordinea morală nu este generată de legile morale, în sensul că dacă nu ar fi legile morale (formulate în limbajul nostru omenesc) nu ar fi o ordine morală. Universul valorilor absolute este anterior legilor morale verbalizate (transpuse în cuvinte) de Însuși Dumnezeu, și date nouă sub forma Revelației supranaturale. Universul moral emană din ființa lui Dumnezeu și este tot atât de real, poate mai real decât cel material.

Omul a fost singurul care a îndrăznit să iasă din perimetrul de siguranță al valorilor divine, sfâșiind unitatea originară. Astfel a apărut ruptura și fragmentarea pe toate planurile, ca „o altă „origine”, secundară în creație [care] va genera lumea multiformă a gândurilor și a patimilor, a griji și a neliniștii, a războiului nevăzut din adâncul sufletului nostru omenesc.”²⁷

²⁷ C. Galeriu, *op. cit.* p. 90.

II. CĂDEREA – DEZINTEGRAREA

Căderea din adevăr înseamnă că dere din existență.

Dionosie pseudo-Areopagitul

Toate lucrurile create s-au supus fără greș și fără abatere, legilor date lor de Creator, vestindu-L pe El: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și întinderea lor vestește lucrarea mâinilor Lui. O zi istorisește alteia acest lucru, o noapte dă de știre alteia despre El. Și aceasta fără vorbe fără cuvinte, al căror sunet să fie auzit, dar răsunetul lor străbate tot pământul și glasul lor merge până la marginea lumii.” (Ps. 19: 1-4); „...stelele dimineții izbucneau în cântări de bucurie” (Iov 38: 7); – doxologia cosmică. Omul singur a fost acela care a îndrăznit să tulbure armonia cosmică, prin neascultare voită, deschizând „poarta” întunecată a Căderii, ca un alt tip de existență, pentru întreaga rasă umană.

Căderea a adus cu sine sfâșiere, dezintegrare, fiind opusul Creației – unirea cu măiestrie a tuturor lucrurilor într-un tot unitar. În urma Căderii survine fragmentarea pe toate planurile: în relația omului cu Dumnezeu, cu sine însuși, cu semenul și cu natura. Ea a fost cauzată de neascultarea omului de porunca pe care i-o dăduse Dumnezeu (Gen. 2:16-17). Pe de o parte, omul a fost foarte ispitit să ajungă „ca Dumnezeu”, să aibă acces la cunoaștere. Cunoașterea înseamnă putere, înălțare, poziție – *Savoir c'est pouvoir*. Cunoașterea înseamnă un nou punct de vedere, ceva de râvnit dincolo de aspectul și gustul în sine al fructului. Tentația accederii la cunoaștere este fascinantă, asemenea unei aventuri într-o lume necunoscută. Curiozitatea naturală a omului îl înboldea să urce pe acea „treaptă” interzisă de pe care să poată vedea lumea mai clar, s-o poată percepe în toată complexitatea ei, cunoscând binele și răul. Dar accesul la dimensiunea epistemologică fără dimensiunea morală (sfidând ordinea morală prin neascultare) duce la „ruperea gardurilor de protecție” prestabilite de Dumnezeu și astfel „stăpânitorul lumii acesteia” dă năvală „cu bocancii” peste creația lui Dumnezeu, peste inimile oamenilor...

Pe de altă parte, imaginea clară, străluminată a lui Dumnezeu a început să fie întunecată de „ceață” îndoielii – „oare... a zis Dumnezeu...?” „Da chiar, poate a glumit, sau a zis așa într-o doară, sau, din egoism, nu a vrut să cunoaștem și noi ceea ce cunoaște El...”

Consecințele neascultării au fost dramatice: omul cunoaște pentru prima dată sentimentele stânjenitoare de teamă și rușine, dorința de se ascunde, suferința lăuntrică cauzată de pierderea inocenței. Legătura comuniunii sublimă s-a rupt... Nu vor mai fi scumpe părtășii de suflet „în răcoarea dimineții”... Omul pierde teocentrarea, deoarece nu a respectat teonomia. Punctul de focalizare se schimbă de pe Dumnezeu pe sinele omului, focalizându-se prin excelență asupra propriei persoane, – un adevărat cult al *sinelui* care în cele din urmă îl dezumanizează și îl sufocă. Această aplecare asupra *eului* s-a transmis de la primul Adam tuturor generațiilor, astfel că în tot omul „... firea pământească pofteste împotriva Duhului și Duhul împotriva firii pământești” (Gal. 5:17) – ruptura lăuntrică. Omul experimentează o secetă duhovnicească. Umanitatea lui se împuținează prin pierderea treptată a dimensiunii duhovnicești. „Omul a căzut din planul adevărului absolut, al

existenței adevărate, alunecând în pseudo-realitatea umbrelor”²⁸, în „realitatea virtuală” a gândurilor lui deșarte. Desigur, este vorba despre o sărăcire, o știrbire a existenței umane plene, pe care o avusese în prezența lui Dumnezeu. Potrivit terminologiei lui Platon, am zice că omul a intrat în peștera umbrelor, închipuindu-și într-un mod eronat că ceea ce vede el este ultima realitate. Căderea a marcat începutul dezintegrării cosmosului teocentrat.

a. Despărțirea de Origine

Păcatul este despărțire de Origine (Isaia 59:2), smulgerea omului din legătura ontologică cu Dumnezeu. Căderea mai înseamnă și ieșirea din planul voinței divine și sărăcirea existenței umane, prin orientarea în exclusivitate spre aspectul ei material. „Păcatul este înțeles ca o degradare ontologică și nu o simplă corupție etică [...]. Căderea modifică condiția chipului de la început; introduce o dezordine existențială, omul se îndepărtează de punctul său de referință originar...”²⁹ Păcatul este dezintegrare lăuntrică, fragmentare irațională, el este deci antiteza unității, a armoniei și a păcii. „Păcatul este boala spiritului” (Evdokimov).

Esența adâncului și grozăvia păcatului sunt exprimate mai bine și mai exact, nu în definițiile multiple ale „teologiei științifice”, ci în expresia populară: **omul a uitat de Dumnezeu**. [...] „A uita” înseamnă [...] a exclude din viață pe cel uitat, a înceta să trăiești cu el, a te rupe de el. A uita înseamnă nu numai „a înceta să te gândești la Dumnezeu” (căci ateismul militant este de multe ori obsedat de ură față de Dumnezeu [...]), ci tocmai „a te rupe” de El Care este Viața, a înceta să trăiești cu El și întru El. Această uitare de Dumnezeu a reprezentat și reprezintă baza păcatului originar al omului. Omul [...] a întors iubirea sa și chiar viața sa spre **altul**, în primul rând spre sine însuși. Omul s-a întors de la Dumnezeu și nu-l mai vede [...]. Dumnezeu a încetat să mai existe pentru el. Îngrozirea și uitarea pe care n-o poți îndrepta este **ontologică**. [...] Uitarea este moarte sau mai bine zis începutul morții, este iadul muririi care otrăvește viața pe care o transformă fără milă și ireversibil în agonie.”³⁰

„Patima este un nod de contraziceri” (Stăniloae). Pe de o parte, ea este un produs al voinței de suveranitate egocentrică (dorința de a fi „ca Dumnezeu”), pe de altă parte, ea îl dezumanizează pe om, transformându-l într-un obiect purtat încoace și încolo, fără voia lui. Trist este faptul că omul însuși, preocupându-se și hrănindu-se cu nimicul, se transformă după asemănarea nimicului – „...au mers după nimicuri și au ajuns ei înșiși de nimic” (Ier. 2:5). „*L’homme est une passion, mais une passion inutile...*” (Jean Paul Sartre). Iată concluzia chiar și a omului care nu crede în Dumnezeu. În cele din urmă pasiunile omului devin călăul său. Omul va fi devorat de propriile lui pasiuni și vicii, devenind victima lor și în cele din urmă „nimic”.

Dar în continuare, sufletul omului nu-și poate găsi odihna decât în Dumnezeu. „Spiritul uman nu se împlinește decât în «mediul divin»” (Macarie). Sursa acestui paradox constă în faptul că omul continuă să poarte în el „chipul” care de acum este umbrat și fragmentat, dar prezent în orice ființă omenească (chiar și în cel viciat sau handicapat), conferind vieții umane valoare intrinsecă indiscutabilă, precum și sanctitate.

²⁸ D. Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie*, p. 44: „Lipsa vieții lui Dumnezeu înseamnă o deviere de la normalitate și trăirea într-o pseudorealitate a eului.”

²⁹ I. Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 92.

³⁰ Al. Schmemmann, *op. cit.*, 1984, p. 129-130.

Ascultarea a fost înlocuită cu răzvrătirea. Binecuvântarea din Genesa 1:22 se transformă în blestem, munca se transformă în corvoadă, parteneriatul dintre soți este înlocuit cu subordonarea soției soțului, căldura leagănului matern – Edenul este înlocuit cu „spinii și pălămida” unui pământ necunoscut, în care omul este izgonit din fața lui Dumnezeu, cunoscând astfel sentimentul respingerii. Omul a fost închis după „gratiile” statutului dureros al „primului Adam”, până urma să vină Cel de-al doilea, în vederea izbăvirii.

Căderea distorsionează întreaga viață umană: moralitatea personală, căsătoria și viața de familie, sistemele politice, educația, practicile economice, felul în care ne relaționăm la mediul înconjurător, folosirea tehnologiei a artei, a agriculturii, a sănătății. Omul ține la sănătate și la trup, ceea ce este un lucru bun, dar prea adesea, din motivații și scopuri egocentrice, hedoniste. Sau, în instituțiile școlare, prea adesea, profesorii sunt focalizați pe partea academică, de parcă personalitatea elevului ar consta numai din intelect, iar valoarea elevului se stabilește în funcție de coeficientul său de inteligență sau în funcție de performanțele sale artistice, sportive etc.

b. Relații afecate

O dată relația cu Dumnezeu desfăcută, relațiile interumane se desfac și ele: Adam pune vina pe Eva, apoi Cain îl ucide pe fratele său – primul fratricid –, atrăgând asupra lui asprele cuvinte ale lui Dumnezeu: „Acum blestemat ești tu, izgonit [...]. Pribeag și fugar să fii ...” (Gen. 4:11-12). Planeta devine un loc de temut pentru cel ce-și încarcă conștiința cu sânge nevinovat sau cu alte nelegiuiri, căci ordinea morală prestabilită de Creator se dovedește a fi implacabilă.

În relația cu sine însuși omul s-a dezobișnuit să recunoască în propria-i structură pecetea distinctivă – *imago Dei* – prin care a rămas legat de Arhetip, fără să-și dea seama că el neagă de fapt propria sa esență, căci fără Dumnezeu nu există persoana (Berdiaev), iar conștiința și spiritul deveneau niște excrescențe deranjante ale biologicului.³¹

Relația cu natura se alterează și ea. Pe de o parte, omul va uita că Dumnezeu îi spusese să lucreze și să păzească „grădina” (din Eden). Creația devine o sursă de materii prime pentru satisfacerea plăcerilor, a egoismului și a ambițiilor lui. În miopia lui spirituală omul va ajunge să declare că materia este ultima realitate – scopul ultim al existenței lui –, din care trebuie să stoarcă fiecare picătură de plăcere, fără a avea simțul responsabilității pentru soarta Planetei. Pe de altă parte, omul devine o ființă opacă care nu-L mai recunoaște pe Creator în creația Lui, adică nu mai poate citi în Revelația naturală a lui Dumnezeu mesajul Său de înțelepciune și iubire.³² Concentrându-se asupra lui însuși, pierde esențialul. El nu-L mai vede clar nici pe Dumnezeu, nici pe sine însuși și nici realitatea înconjurătoare. Căci numai „...prin lumina Ta vedem lumina” (Ps. 36: 9), cu alte cuvinte, numai luminați de Dumnezeu putem avea o perspectivă corectă.

În urma Căderii cunoașterea creației se îngustează mult. „Căderea a fost o cădere din ordinea valorilor; o perversiune a conștiinței axiologice până la secătuirea sensibilului de seva lui spirituală, de

³¹ D. Stăniloae, *Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie*, p. 48: „Redus la sine însuși ca realitate centrală, [...] creatura conștientă nu s-a mai înțeles nici pe sine [...], privind ca la o ciudățenie și ca la un factor deranjant al vieții la spiritul din sine, ca la ceva contrar naturii, ca la o excrescență nenaturală, de care nu trebuie să țină prea mult seama.”

³² *Filocalia sfintelor nevoine*, Vol. VI, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1977, p. 31: „Orbul, față de Cel Unul, este orb în întregime față de toate [rațiunile interne]. Iar cel ce vede pe Unul are vederea tuturor [...] Fiind astfel în Unul le vede pe toate. Și fiind în toate nu vede nimic din toate. Cel ce vede pe Unul, prin Unul se vede și pe sine și pe toți și pe toate. Dar fiind ascuns în toate, nu privește la nimic din toate.”

principii, de sensuri.”³³

c. Relativizarea valorilor

Prin Cădere, omul care fusese o ființă teocentrică și teonomă a devenit o ființă egocentrică și autonomă (*autos, nomos* – omul singur își dădea legea). În noua sa calitate de “măsură a tuturor lucrurilor”, a început să-și elaboreze propriul său sistem de valori. Din acel moment, omul a început să decidă ce anume se va numi *bine* și ce se va numi *rău*. Acest lucru l-a făcut dintr-o îngustă perspectivă omenească, sărăcită de coordonata spirituală. Ajuns în această stare, el n-a mai putut înțelege valorile referitoare la lumea duhovnicească. Acele lucruri au ajuns să fie pentru el asemenea unei limbi străine – o “nebulie” (1 Corinteni 1:18). Omul putea înțelege doar valorile referitoare la lumea lui îngustă, efemeră, legată de “lut”, de materialitate. În secolul XX, omul ajunge să proclame, în *Manifestele umaniste*, că singura realitate este cea materială, accesibilă cercetărilor științifice și scopul vieții este realizarea deplină a personalității umane, precum și căutarea fericirii terestre.

Esența valorilor este dragostea agapeică. A. Codoban susține că sacrul constituie esența lor, deoarece „sacrul reprezintă valoarea de fond a Ființei, care se poate răspândi asupra celorlalte valori și în care se termină, vărsându-se acestea.”³⁴ Prin sacru el înțelege ultima realitate: „Numai ceea ce este sacru există, cu adevărat”, numai ceea ce este sacru este real”.³⁵ Ființa Supremă ne este prezentată de Scriptură pe înțelesul condiției noastre umane ca fiind dragoste (1 Ioan 4: 8, 16). El este și sfințenie în cel mai înalt grad și sfințenia este suma moralității, sau maxima axiologică.

După Cădere, omul se îndepărtează treptat de domeniul sacrului și valorile se îngustează, pierzând coloratura dragostei agapeice, precum și univocitatea. Negarea de către om a Originii valorilor și strămutarea lor pe lunecoasa temelie a “nispurilor mișcătoare” a “luminii rațiunii autonome”, a generat relativismul. Drept urmare, oamenii au pornit pe drumul permanentei redefiniri a valorilor, încercând să le surprindă esența, care era însă într-o veșnică schimbare. În lipsa unui punct de referință exterior, absolut, fix, aceste definiții rămăneau relative, în funcție de timp și de meridian geografic. Relativizarea valorilor înseamnă implicit și dezintegrarea lor, deoarece fiecare valoare va exista într-o infinitudine de nuanțe.

Unii teoreticieni ai postmodernismului văd în relativizarea valorilor, și implicit în fragmentarea lor, o condiție necesară și fericită pentru ca omul însuși să poată crea noi valori temporare, dar utile pentru contextul său socio-cultural specific: “Nihilismul este singura noastră șansă, pentru că el înseamnă puterea de a crea la nesfârșit adevăr și valoare, chiar dacă pieritoare, asemenea lucrurilor, în locul unor false norme și dogme date o dată pentru totdeauna”.³⁶ Prin aceste “false norme și dogme”, Cărtărescu înțelege absoluturile biblice.

Potrivit cu gândirea postmodernistă, valorile, în general, sunt considerate a fi “construite sociale”, așa cum sunt și cunoștințele. Ele sunt de folos doar pentru o anumită cultură dată, nu adevărate sau drepte într-un sens universal. Profesorul deci va trebui să-i ajute pe elevi să-și construiască valori diverse, de un folos personal, în contextul culturii lor. Criteriile gândirii critice care până acum se bazaseră pe rațiune, în postmodernitate se vor baza pe criterii pragmatice, precum și pe standardele relative ale unei anumite subculturi. De exemplu, *adevărul* se va stabili în funcție de contextul grupului etnic din care face parte elevul. Tot ceea ce îl ajută pe elev să-și atingă obiectivele proprii este *drept* și *adevărat* (criteriul pragmatic). Nu se pune problema dacă aceste valori sunt adevărate sau corecte într-un sens universal. “În cele din urmă [...] un set de valori este la fel de bun ca și celălalt, dacă poate dovedi că ‘funcționează’ și promovează autonomia insului”³⁷ (!).

³³ C. Galeriu, *op. cit.*, p. 78.

³⁴ Aurel Codoban, *Sacru și ontofanie*, Polirom, Iași, 1998, p. 63.

³⁵ *Ibidem*, p. 113.

³⁶ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 19-20.

³⁷ Harro Van Brummelen, *Puncte de vedere asupra programei școlare*, ACSI, RomFlair Press, Oradea, 1996, p. 24.

d. Exemple de relativizare a valorilor

Prin descopriere de Origine, valoarea se golește mai întâi de aura ei cerească, pierzând pecetea dragostei agapeice. De exemplu: **bucuria** omului rupt de Creator este golită de curăție și de dimensiunea ei luminoasă ca roadă a Duhului (Gal 5:22). Adevărata bucurie este doar partea celor "cu inima curată": "Lumina este semănată pentru cel neprihănit și bucuria pentru cel cu inima curată" (Ps. 97:11). Omul natural aleargă după bucuria momentului, apoi, în competiție cu semenii, după bucuria afirmării de sine, bucuria succesului, bucuria pentru răul altuia și chiar bucuria răzbunării. La Nietzsche găsim bucuria dezlănțuită, dionysiacă ca fiind considerată esența vieții înseși sau bucuria sfărămării valorilor tradiționale și bucuria eliberării de acestea. Aceste forme de bucurie *nu* sunt în conformitate cu rosturile și valorile prestabilite ale creației, ci se găsesc chiar la antipodul acestora.

"**Înțelepciunea** de sus" (Iacov 3:17) având o aură cerească se transformă în "înțelepciunea pământească, firească, drăcească" (Iacov 3: 15) care se bazează pe logica îngustă și rigidă a rațiunii omului trupesc – *rațiunea autonomă*. Apoi mai este și „înțelepciunea” care sucește ordinea creației, justificându-se, într-un mod greșit și abuziv, cu știința. "Expresii de genul: 'Oamenii de știință au căzut de acord asupra faptului...' au înlocuit pe: 'Așa vorbește Domnul...' – cuvânt final, absolut."³⁸ (t. n.) Să ne gândim doar la controversatul domeniu al ingineriei genetice.

O valoare ruptă de Origine poate devia atât de mult încât ea poate ajunge o nonvaloare sau o anti-valoare. Astfel, libertatea fără responsabilitate devine, pe plan personal, robie totală patimilor de tot felul, iar pe plan societal, anarhie. Anarhia este o evidentă anti-valoare.

Chiar în cadrul comunităților creștine valorile au fluctuat datorită finitudinii omului și datorită ambivalenței sale care îl fac vulnerabil în fața influențelor întunericului. De exemplu, *toleranța* ar fi trebuit să fie o atitudine creștină așa cum este definită ea în Revelația scrisă: (Rom. 14-15; 1 Cor. 9: 19-23). Dar **toleranța creștină** se poate îngusta atât de mult încât să devină opusul ei – Inchiziția – sau ea se poate lărgi atât de mult, încât să încorporeze și practici păgâne ca în cazul sincretismului în religie, unde elementele creștine se împletesc cu cele păgâne, în numele unei "vederi mai largi" și astfel toleranța își pierde determinantul de "creștină".

Toleranța, prin deviere, poate degenera în indiferență sau în compromis: tolerez o anumită stare de lucruri din comoditate, sau pentru a nu pierde un câștig. În condițiile societății postmoderne toleranța a ajuns printr-o extremă deviere să însemne acceptarea și, uneori, chiar legiferarea unor lucruri contra firii (homosexualitatea ca alternativă de viață, avortul, eutanasia etc.) Toleranță, în societatea noastră contemporană, înseamnă și acceptarea tacită a grotescului și a demonicului, a lumii monștrilor, chiar și în emisiunile pentru copii etc. Așadar, toleranța, înseamnă mai nou un refuz de a critica ceva, indiferent dacă este fals, greșit sau urât. Ea mai înseamnă și a nu critica niciodată grupurile "opresate" (!) (handicapați, femei,³⁹ homosexuali etc.)

³⁸ Franky Schaeffer, *A Time for Anger – The Myth of Neutrality*, Crossway Books, Westchester, IL, 1982, p. 122.

³⁹ Conform teoriei feministe, femeile sunt socotite a fi un grup opresat, deoarece, pe de o parte, s-a considerat "pe nedrept", că lor le-ar reveni rolul de soție supusă soțului – capul familiei –, rolul de gospodină, precum și rolul de a-și crește copiii – roluri care, în societatea tradițională, s-au considerat a fi prioritare carierei, iar pe de altă parte, potrivit gândirii feministe, nu s-a ținut cont de faptul că rolul social se învață doar, nimeni nu se naște pentru a îndeplini un anumit rol social, căci nu există deosebiri psihologice între bărbați și femei.

Libertatea

Libertatea este considerată a fi una dintre cele mai prețioase valori date omului. Adevărata libertate poate fi înțeleasă doar în perimetrul granițelor date nouă de un Creator înțelept și iubitor și anume, trăirea în conformitate cu voia Creatorului. În aceste condiții, omul s-ar fi înscris pe urcușul duhovnicesc înspre "starea de om mare", înspre "înălțimea staturii plinătății lui Hristos" (Ef 4:13). Este vorba de libertatea duhovnicească definită în Galateni 2:20. La Isus admirăm libertatea deplină de a se mișca în perimetrul voinței Tatălui, și de a Se autotranscende în iubire spre cei din jur, fără nici o piedică lăuntrică trupească (naturală), ca unul care, prin cheneză, "S-a dezbrăcat pe Sine Însuși și a luat chip de rob [...] S-a făcut ascultător până la moarte și încă moarte de cruce." (Fil. 2: 7-8).

După Cădere omul tinde spre o libertate autonomă, conform căreia el își este singur stăpân și dăător al legii. Este interesant să urmărim felul în care este definită libertatea la câțiva mari gânditori care au influențat mult opinia contemporanilor lor.

Descartes (sec. al XVII-lea) considera că libertatea se câștigă prin exercitarea voinței autonome și a liberului arbitru. Această libertate el o înțelege ca o sustragere de sub domnia lui Dumnezeu, dându-i omului posibilitatea de a deveni propriul său stăpân.⁴⁰

La Rousseau (sec. al XVIII-lea), libertatea autonomă constituie binele suprem. Chiar și în educație, copilul nu trebuie să facă nimic din ascultare, ci din necesitate. Din vocabularul copilului trebuie șterse cuvintele: "a asculta", "a porunci", "datorie" și "obligație".⁴¹ Rousseau este considerat a fi "profetul Educației noi" a secolului XX, în cadrul căreia se spune că "deplina libertate a copilului" este condiția *sine qua non* a unei educații autentice. Această teorie a adus serioase prejudicii procesului educațional și figurilor de autoritate din învățământul secolului XX.

La Nietzsche (sec. al XIX-lea) libertatea se câștigă numai în măsura în care subiectul autonom trăiește după propria sa voință. De aceea, libertatea omului autonom, superior este un scop în sine și este atinsă "opunând o dumnezeiască negare, chiar și datoriei..."⁴² (este vorba de imperativele categorice ale lui Kant). Exercițarea voinței *eu* eliberează. Gândirea întunecată a lui Nietzsche a dat naștere filosofiei iraționaliste care consideră că suprema libertate se cucerește prin moarte ca o sfidare a tuturor îngrădirilor.

La Freud "libertate" înseamnă eliberare de "sadismul conștiinței" (de mustările de conștiință), la care se poate ajunge prin explicarea „științifică” a moralei. El a arătat faptul că învinuirile conștiinței sunt neîntemeiate, deoarece conștiința nu este un dat ontologic al omului. Ea este doar un element exterior, „un articol de import” – vocea figurilor de autoritate interiorizate de *eu*. Pentru Freud, "libertate" mai înseamnă și descătușare sexuală, prin instituirea unei morale sexuale naturale antitetică celei "civilizate". Morala sexuală "civilizată" (ghilimelele îi aparțin, având un rol peiorativ), după părerea lui Freud, este antiumană, deoarece îngrădește dreptul inalienabil al oricărei ființe de

⁴⁰ G. Brătescu, citează un fragment din scrisoarea lui Descartes adresată reginei Cristina a Suediei în 1647, în *Note la René Descartes, Pasiunile sufletului*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 218: „Liberul arbitru este prin sine lucrul cel mai nobil care poate exista în noi, mai cu seamă că ne face într-un anumit chip asemenea lui Dumnezeu și pare să ne scutească de a mai fi supuși Săi”. (!)

⁴¹ J. J. Rousseau, *Emile sau despre educație*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1973, p. 62, 65, 67: „[Copilul] să nu știe ce este supunerea când acționează. [...] Să simtă libertatea atât în acțiunile sale și în ale voastre. P. 65: [...] Nu trebuie constrâns un copil să stea când vrea să umble, nici să umble când vrea să stea pe loc. P. 67: „[Copilul] să nu facă nimic din supunere, ci numai din necesitate; astfel cuvintele «a asculta» și «a porunci» vor fi scoase din vocabularul lui, mai mult încă, și cele de «datorie» și «obligație».”⁴¹ „Nu-i porunciți niciodată nimic, pentru nimic în lume, absolut nimic. Nu-l lăsați nici măcar să-și închipuie că vreți să aveți vreo autoritate asupra lui.”⁴¹

⁴² Friedrich Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, Ed. Librăriei școlare, (Reproducerea traducerii din 1916), București, p. 26.

Deleted: *Emile, ou de l'éducation*, G. F. Flammarion, 1966,

a-și trăi neîngăduit viața.⁴³ Această teorie se face în mare parte vinovată de anarhia sexuală din secolul nostru.

În secolul XX, libertatea autonomă cunoaște o infinitudine de nuanțe, deoarece orice ființă are dreptul să definească bunăstarea propriei persoane într-o manieră individualistă. Potrivit *Manifestului umanist II* (1973), fiecare va decide ce este bine pentru persoana lui în diversele domenii ale existenței și în diverse situații, având capacitatea înăscută de a-și elabora un stil de viață a căruia alegere trebuie să fie unanim aprobată de cei din jur. Iată „buruiana” răsărită în secolul XX, din teoria libertății autonome al lui *le bon sauvage* rousseauist. Acesta este tipul libertății care obligă la toleranță („trebuie să fie unanim aprobată de cei din jur”). În secolul XX, numai disoluția tuturor structurilor par să-i ofere omului o totală libertate care să-i faciliteze realizarea de sine integrală – libertatea individualismului radical.

În condițiile societății postmoderne, libertatea este înțeleasă și ca o provocare la a depăși limitele umane. Este vorba de o încercare de autocreare, ca o ripostă până și împotriva moștenirii genetice sau a rolului social tradițional de bărbat și femeie.⁴⁴ Libertatea omului postmodern constă într-o sfidare a oricărei autorități și o negare, ba mai mult o inversare voită a valorilor.

Libertatea a fost dată omului ca o condiție a îndeplinirii responsabilității sale morale, esența libertății fiind capacitatea de a alege între mai multe posibilități de realizare a binelui. Libertatea care recunoaște absoluturile și le păzește e superioară libertății care stă să experimenteze o mulțime de alternative de viață pentru a hotărî singur ce este bine și ce este rău pentru propria-i viață. Experimentarea și alegerea omului condus de „lumina” rațiunii lui, poartă în ea riscul angajării într-un destin necunoscut din care nu mai este întoarcere.

Iată și câteva cuvinte spuse de Scriptură despre libertate:

Dumnezeu ne dă multă libertate: libertatea de a smulge spice în ziua Sabatului, libertatea de a mânca orice bucate, de a ține sau de a nu anumite zile (Rom. 14), căci Împărăția este dincolo de aceste lucruri ce țin de exterior (Rom 14: 17); esența Împărăției este dragostea, nu mâncarea sau băutura. Dar libertatea hristică nu poate fi exercitată fără dragoste. Fără dragoste ea ar fi doar cunoștință îngâmfată aducătoare de moarte (1 Cor. 8:10, 11). Așadar, totul trebuie făcut în perimetrul dragostei, judecând să nu facem nimic care să constituie o pricină de cădere pentru cel slab pentru care a murit Hristos (Rom 14:13). Căci, dacă poticnim pe fratele nostru nu mai umblăm în dragoste. În perimetrul dragostei aceste lucruri mărunte pot fi făcute spre slava lui Dumnezeu (1 Cor. 10: 31) și nici chiar un pahar de apă dat în numele lui Hristos nu-și va pierde răsplata.

Apoi, din libertatea pe care ne-o dă Dumnezeu am putea aluneca încetul cu încetul, transformând-o, prin îndepărtare de Dumnezeu, într-o „haină a răutății”. Cu alte cuvinte, dacă nu veghem vom începe să ne ascundem sub pretextul libertății date de Hristos ca să împlinim toate poftele firii pământești (Gal.5:13, 17). Dacă zic: „Eu am libertate în Hristos ca să fac cutare și cutare lucru”, întrebarea care se pune este: „Care este, în ultimă instanță, motivația ta pentru a face acel lucru?” Căci în orice ipostază trebuie să fim „ca niște robi ai lui Dumnezeu” – „Purtați-vă ca niște oameni slobozi, fără să faceți din slobozenia aceasta o haină a răutății, ca niște robi ai lui Dumnezeu”. Faptele noastre trebuie să se potrivească unor fii ai luminii căci „Toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos. Toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate zidesc.” (1 Cor. 10:23).

⁴³ Sigmund Freud, *Psihanaliză și sexualitate*, Ed. Științifică, București, 1994, pp 328-346.

⁴⁴ Există o tendință agresivă spre „egalitate”. Femeia nu mai apare în rolul de casnică sau mamă, nici chiar în manualele școlare ale claselor primare (Statele Unite). Acest lucru ar însemna un atentat la libertatea și la „drepturile” femeii.

Procesul de inversare a valorilor se vede clar și în felul în care Hristos – valoarea supremă, (SUMMUM BONUM), „piatra vie”, „aleasă și scumpă înaintea lui Dumnezeu”, care a fost așezată de Dumnezeu însuși într-un loc de cinste – „în capul unghiului”, – este scos cu scârbă din toate domeniile vieții (secularizarea) ca un obstacol în calea dezvoltării personale și societale. Cu alte cuvinte, în procesul de securarizare are loc o schimbare a valorilor, o inversare a lor, căci perenul este înlocuit cu temporarul. Contează prezentul, contează *hic et nunc* și nu realizăm că tot ce se cuprinde în *hic et nunc* este doar un mijloc pentru un scop veșnic. Clipa ne este dată pentru ca apucând-o să ne făurim veșnicia. Timpul ne este dat ca să intrăm în supratemporal. Apropiindu-ne de „Piatra vie” (Valoarea supremă), ne transformăm și noi în „pietre vii”, pentru a alcătui Templul viu și astfel intrăm în perimetrul existenței adevărate, devenind hristofori, intrând în sacerdoțiu. Dar cine leapădă „Piatra vie” se va lovi de ea ca de o pricină de poticnire dezgustătoare și irațională, zdrobindu-se. (1 Pe. 2: 4-8)

Exemplele de relativizare a valorilor s-ar putea continua la nesfârșit...

Legătura cu transcendentul asigură univocitatea și încărcătura duhovnicească a valorilor; fără această legătură, ele alunecă, deviază, se relativizează, deoarece, descopciate de dragostea agapeică (1 Ioan 4:8,16) toate valorile sunt strămutate, prin îngustare, pe coordonata orizontală sau, folosind terminologia Fericitului Augustin, ele sunt strămutate în „cetatea omului”. De aceea, „Astăzi creștinii trebuie să fie mereu vigilenți împotriva atacului central [prin mass-media] al gândirii seculare post-creștine. Atacul ia forma unei încercări de a relativiza tot ce este fix, tot ce este ferm, tot ce reprezintă absolutul și transcendentul din premisele pe care a fost construită civilizația creștină.[...] Agenda post-creștină este de a distruge moralitatea, prin procesul deconstruirii. Cu alte cuvinte, lucrurile stabile recunoscute – indiferent că este vorba despre cele spirituale, intelectuale sau morale – trebuie subminate. Orice ar accepta creștinul ca fiind adevărat într-un mod universal, valid, obligator și decisiv trebuie să ia înfățișarea de presupunere sau opinie, alegere sau capriciu, având în ultimă instanță o aplicare sau o relevanță variabilă, cu o semnificație subiectivă.”⁴⁵ (t. n.)

În acest capitol am prezentat nu numai începutul dezintegrării, a fragmentării pe toate planurile, prin Cădere, dar și o mostră din dezintegrarea dusă la ultimele limite în condițiile gândirii societății postmoderne.

⁴⁵ Harry Blamires, *The Post-Christian Mind*, Servant Publications, Michigan, 1999, p. 77-78.

III. RĂSCUMPĂRAREA - RE-INTEGRAREA

Îndepărtarea de Tatăl Creatorul a însemnat îndepărtarea de la rostul lucrurilor, de la sursa vieții de care suntem ontologic legați. Dorința omului de a-și îmbogăți viața, departe de Creatorul și independent de El, i-a adus o sărăcire și o suferință a sufletului, deoarece omul lăuntric se hrănește cu esență dumnezeiască – „pâinea și vinul” – Hristos Însuși, după al Cărui chip a fost creat.

Îndepărtarea de Dumnezeu l-a apropiat pe om de lumea necuvântătoarelor și omul „autonom” a stat pe cea mai joasă treaptă a existenței umane, dorind să se înfrupte cu roșcovele ce nu îi fuseseră destinate lui. Dar prin Fiul, trimis de Tatăl, s-a deschis calea posibilității supreme, a momentului crucial în care omul, cercetat de Duhul lui Dumnezeu „își vine în fire” – devine conștient de realitate: „La Tatăl meu este belșug de pâine...” - viață plenară. Când i se deschid ochii, omul își cerne sufletul cu străile smereniei și ale pocăinței: „Tată, nu sunt vrednic...”

Dumnezeu a urmărit evoluția internă a omului căzut de-a lungul veacurilor, cu interes și cu milă și inima Lui era și este mereu în așteptarea acestuia... Primirea celui căit nu se face cu reproșuri, ci în sunete de sărbătoare și cu o mare generozitate, pe măsura bogăției slavei divine: acesta primește însemnele distinctive ale re-înfierii (ale miresei) – inelul și haina de sărbătoare.

„Dumnezeu a transformat dinăuntru chiar timpul Căderii și al morții „lumii acesteia” în istorie a mântuirii, a descoperit sensul timpului ca așteptare și pregătire a mântuirii, pentru ca prin restabilirea continuă în om a amintirii Lui, să fie restabilită cunoașterea, așteptarea, anticiparea, iubirea; pentru ca omul să poată cunoaște - la împlinirea vremii (când se va termina pregătirea) – în Mântuitorul venit, pe Dumnezeu”.⁴⁶

„Dorința divină și cea umană se împlinesc în Hristosul istoric în care Dumnezeu și omul se privesc ca într-o oglindă și se recunosc.”⁴⁷ Prin această sărbătoare a Întâlnirii omului cu Hristos a devenit posibilă **răscumpărarea** și **restaurarea** omului, a relațiilor și a valorilor. Prin Hristos, putem vorbi de un veritabil *catharsis* ontologic, și o refacerea chipului lui Dumnezeu în om și astfel prin El se deschide „Ușa” spre – RE-INTEGRARE, sau noua INTEGRARE.⁴⁸

⁴⁶ Al. Schmemmann, *op. cit.*, p.131.

⁴⁷ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 45.

⁴⁸ Din motive tehnice vom folosi pe tot parcursul lucrării termenul de „integrare” desemnând „re-integrarea”.

1. BAZELE TEOLOGICE ALE INTEGRĂRII

Binele este unificator al celor despărțite, pe când
Răul este despărțitor al celor unite.

Maxim Mărturisitorul

A integra înseamnă a uni, a pune la loc toate lucrurile dezbinat în urma Căderii, reaşezându-le așa cum au fost ele *ab initio*, când Dumnezeu a creat lumea. Isus le spune ucenicilor: „Este adevărat că trebuie să vină întâi Ilie și să așeze din nou toate lucrurile” (Mt. 17:11). El vorbește despre Ioan Botezătorul care era trimisul menit să netezească calea lui Mesia, prin „așezarea *din nou*”, adică „reașezarea”, (integrarea) „punerea la loc” a tuturor lucrurilor în conformitate cu ordinea divină: „Orice vale va fi astupată și orice munte și orice deal va fi prefăcut în loc neted; căile strâmbe vor fi îndreptate și drumurile zgrunțuroase vor fi netezite” (Lc. 3:5). Căci „El (Ioan Botezătorul) va întoarce pe mulți din fiii lui Israel la Domnul Dumnezeu lor. Va merge înaintea lui Dumnezeu în duhul și puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților la copii și pe cei neascultători la umblarea în înțelepciunea celor neprihăniți, ca să gătească Domnului un norod bine pregătit pentru El” -, este vorba de re-legarea sau „integrarea” relațiilor rupte (Lc. 1: 16-17). Însăși „taina voiei Lui [Dumnezeu], după planul pe care-l alcătuiuse în Sine Însuși ca să-l ducă la îndeplinire la plinirea vremurilor, [este de] a-și *uni iarăși într-Unul* [de a ,re-integra’], în Hristos, toate lucrurile: cele din ceruri și cele de pe pământ” (Ef. 1: 9-10) „și să împace totul cu Sine prin El [Hristos], atât ce este pe pământ, cât și ce este în ceruri, făcând pace, prin sângele crucii Lui” (Col. 1: 20). Prin Hristos se realizează unitatea, adică „integrarea” pe verticală și pe orizontală, reunindu-l pe om cu Dumnezeu, ceea ce constituie baza ontologică a tuturor relațiilor derivate: cu sine însuși, cu semenii și cu natura/creația. Așadar, integrarea este o chestiune de esență și începe din miezul problemelor – dimensiunea spirituală și relațională.

Integrarea constituie miezul filosofiei educației creștine. Ea constă în unirea/fuzionarea credinței creștine (a principiilor biblice) cu toate aspectele vieții personale, cu diversele obiecte de învățământ, cu toate activitățile școlare și în toate compartimentele acesteia.

Prin integrare mai înțelegem și așezarea tuturor acestor domenii de activitate, la locul lor original, în perimetrul dat nouă, prin Revelația supranaturală a lui Dumnezeu. Acel perimetru/cadru de referință sau matrice primordială a figurat în planul veșnic al lui Dumnezeu alcătuit de El Însuși, în Sine Însuși (Ef. 1 :9), *ab origine*, pentru creația Sa. În acea matrice toate lucrurile create și domeniile de activitate își aveau locul, rolul și scopul lor foarte bine definit. Tatăl lucrează la reintegrarea tuturor lucrurilor în acel cadru larg – ”Tatăl Meu lucrează și Eu [Hristos] de asemenea lucrez” (Ioan 5 :17), iar noi dascălii creștini suntem împreună lucrători cu Dumnezeu în perimetrul nostru specific de acțiune, în vederea reaşezării, a integrării tuturor lucrurilor în conformitate cu voința și ordinea divină. Hasker numește acest cadru integrator - ”un singur tipar unificat” :”A-L iubi pe Dumnezeu cu tot cugetul” [mintea], înseamnă să încercăm să gândim într-un singur tipar unificat toate adevărurile pe care El ne-a ajutat să le acumulăm. [...] Educația nu poate fi exercitată în modul cel mai eficient fără un cadru mai larg al unor supoziții comune – premise – care structurează și motivează

programa școlară”⁴⁹ (t. n.). Acele premise cu rolul de axiome incontestabile sunt răspunsurile pe care Scriptura le dă marilor întrebări ale vieții și care constituie scheletul susținător al concepției creștine despre lume și viață. Ea se constituie tocmai pe baza matricei primordiale a planului lui Dumnezeu revelat oamenilor, într-un anumit moment al istoriei, prin Duhul Sfânt – Scriptura. O educație coerentă și eficientă devine posibilă numai în perimetrul unui cadru integrator și unificator care va da sens și direcție procesului educațional, așa cum punctele cardinale dau sens unei hărți geografice.

Integrare înseamnă și demascarea gândirii umaniste seculare sau de altă natură, străină de principiile biblice, atunci când o întâlnim pe paginile manualelor, învățându-i pe elevi să gândească corect, chiar dacă trebuie să „înoate împotriva curentului” culturii noastre.

Dar interpretarea datelor constituie miezul integrării. Toți oamenii de știință pomesc de la datele observației, dar nu toți ajung la aceleași concluzii, datorită premiselor filosofice de la care pomesc. Apoi, aplicarea datelor științifice se face iarăși pe baza anumitor premise și principii ce structurează concepția noastră despre lume și viață. Dacă informația în sine nu este neutră, fiind de fapt gândul lui Dumnezeu gândit înaintea noastră, atunci, cu atât mai mult, aplicarea informației nu poate fi neutră. Ea nu poate fi făcută împotriva vieții, împotriva valorilor creștine, împotriva ordinii creaționale.

Integrarea mai poate fi înțeleasă și ca un proces continuu prin care încercăm să descifrăm tainele universului și să le înțelegem dintr-un unghi cu totul nou, deoarece aceste taine sunt înseși cuvintele lui Dumnezeu rostite oamenilor, prin creație. Altfel spus, informațiile închise în universul nostru constituie un mesaj adresat oamenilor (Rom 1: 19-20). Lumea, cu toate aspectele ei va fi privită prin prisma legăturii ei cu Autorul acesteia care ne vorbește prin raționalitatea, frumusețea și complexitatea universului creat (Revelația naturală). Profesorul creștin va regândi deci știința pe care o predă, îmbogățind-o cu această nouă perspectivă și atunci obiectul de studiu va deveni un mijloc de descifrare a gândului lui Dumnezeu și a cuvintelor Lui pe care ni le „rostește” prin arhitectura complexă, uimitoare a universului. Știința va deveni „o ușă” prin care elevii vor putea descoperi măreția și înțelepciunea Creatorului.

Dumnezeu, pe tot parcursul istoriei, S-a apropiat de om, „în multe rânduri” și „în multe chipuri”⁵⁰ prin toate formele Revelației naturale și a celei supranaturale, prin semne, prin mesagerii săi – prooroci, învățători, oameni neprihăniți etc., cu scopul de a „re-integra” toate lucrurile în unitatea de la începuturi – unirea celor rupte: în relații, în cunoaștere, în concepția despre lume și viață. Pentru ca orice informație, orice adevăr științific, orice domeniu al vieții și orice gând (2 Cor. 10: 5) să fie „integrate”, supuse din nou sau re-legate în mintea omului de Dumnezeu, Creatorul.

Punctul culminant al intervenției lui Dumnezeu în istorie s-a manifestat prin întruparea Cuvântului. Calea spre unire a celor dezbinat s-a deschis, în adevăratul înțeles al cuvântului, prin Cel ce S-a întrupat – CALEA, ADEVĂRUL ȘI VIAȚA, DUMNEZEU DIN DUMNEZEU ADEVĂRAT. El a dezbrăcat dumnezeirea și a îmbrăcat chip de rob, făcându-Se asemenea pământenilor și sălășluind printre ei. Aceștia au fost uimiți de calitatea vieții Lui, viață împodobită cu frumusețea valorilor originare (așa cum fuseseră ele înainte de Cădere), deoarece El avea o slavă ca slava Singurului născut din Tatăl, nemaiîntâlnită în viața vreunui pământean (Ioan 1:14). El a coborât pe Planeta noastră pentru ca, prin El, oamenii să se poată re-uni cu sursa lor – Dumnezeu.

⁴⁹ W. Hasker, art. cit.

⁵⁰ Evrei 1:1-2: După ce a vorbit în vechime părinților noștri prin prooroci, în multe rânduri și în multe chipuri, Dumnezeu, la sfârșitul acestor zile, ne-a vorbit prin Fiul...”

Hristos este punctul focal al cosmosului și al istoriei, căci „din El, prin El și pentru El sunt toate lucrurile. A Lui să fie slava în veci. Amin” (Rom 11 : 36). El este „taina lui Dumnezeu” prin Care s-au creat toate lucrurile, și prin Care se vor reuni toate lucrurile. „Căci Dumnezeu a vrut ca toată plinătatea să locuiască în El [Hristos] și să împăce totul cu Sine prin El, atât ce este pe pământ, cât și ce este în ceruri, făcând pace, prin sângele crucii Lui.” (Col. 1:19-20).

Jertfa lui Hristos a avut o semnificație cosmică.⁵¹ Fără jertfa Lui, nu ar fi existat un temelie ontologic pentru re-unirea tuturor lucrurilor. Perdeaua despărțitoare din lăuntru templului din Ierusalim constituia în sine un mesaj: prin el, „Duhul Sfânt arăta că drumul în[spre] locul prea sfânt *nu* era încă deschis” (Evr. 9: 3-8), cu alte cuvinte, drumul spre Tatăl, spre re-unire era blocat, pe drept, în temelie păcatului. Dar, prin moartea Lui, perdeaua din lăuntru templului s-a rupt, simbolizând înlăturarea tuturor piedicilor, și astfel, noi „prin sângele lui Isus avem o intrare slobodă în Locul prea sfânt, pe calea cea nouă și vie, pe care ne-a deschis-o El, prin perdeaua din lăuntru, adică trupul Său” (Evr. 10:19-20). Deci, baza ontologică a integrării tuturor lucrurilor în unitatea primordială se află în crucea Lui Hristos.

Apoi, „după ce a adus o singură jertfă pentru păcate, S-a așezat pentru totdeauna la dreapta lui Dumnezeu și așteaptă de acum ca vrășmașii Lui să-l fie făcuți așternut al picioarelor Lui” (Evr. 10: 12-13), inclusiv moartea (1 Cor. 15: 26), în sensul că „moartea [pur și simplu] nu va mai fi” (Apoc 21: 4). Cu alte cuvinte El este în așteptarea supunerii și a zdrobirii *răului* – factorul dezintegrator, opus al *binelui* – factor unificator.⁵² „Binele este de la natură unificator al celor despărțite, pe când răul este despărțitor al celor ce sunt unite” (Maxim Mărturisitorul).

Același lucru s-a întâmplat și pe orizontală, când Hristos a împăcat în Sine (în trupul Lui), pe cei despărțiți prin zidul vrăjmășiei, chiar dacă acest zid ar fi fost constituit din „Legea poruncilor în orânduiriile ei” – „mărul de ceartă”(mărul discordiei) dintre iudei și păgâni, sau, acuzatorul păgânilor. El a împăcat pe cei doi (păgânul și evreul) cu Dumnezeu și între ei, făcând din cei doi un singur om nou. Omul nou este de un singur tip – în Hristos nu mai este nici iudeu, nici grec, nici rob, nici slobod, nici femeie, nici bărbat, ci numai un singur om nou, având o nouă identitate, cea „în Hristos” – omul duhovnicesc care transcende gândirea firească.⁵³ Oricum, în perspectiva veșniciei toate învelișurile materiale, distincțiile

⁵¹ Prin moarte, Hristos, a făcut o lucrare spirituală de dimensiuni cosmice, în sensul că ea a afectat pământul, cerul, locuința morților și iadul. Prin moartea Lui, „o jertfă fără pată” adusă lui Dumnezeu „prin Duhul cel veșnic” (Evr. 9:14), „El a dezbrăcat domniile și stăpânirile și le-a făcut de ocară înaintea lumii, după ce a ieșit biruitor asupra lor pe cruce. A șters zapisul cu poruncile lui care stăteau împotriva noastră [pe drept] și ne era potrivnic [pe drept, în temelie păcatului], și l-a nimicit, pironindu-l pe cruce” (Col. 2: 15,14). Mai mult, după moarte, El S-a pogorât „să propovăduiască duhurilor din închisoare, care fuseseră răzvrățite odinioară...” (1 Pe. 3: 19) și pogorându-Se în locurile cele de jos ale pământului, a eliberat captivii (Ef. 4: 8-9), a smuls diavolului „cheile morții și ale locuinței morților” (Apoc. 1: 18), nimicind pe cel ce are puterea morții, adică pe diavolul (Evr. 2:14). Apoi, suindu-se la Tatăl în Templul ceresc, în „cortul acela mai mare și mai desăvârșit, care nu este făcut de mâini [...] a intrat o dată pentru totdeauna în locul prea sfânt [...] cu însuși sângele Său (Evr. 9:11-12), pentru ceremonialul ce a avut loc în locurile cerești, făcând stropirea cu însuși sângele Său înaintea Tatălui, spre curățirea „lucrurilor cerești” (Evr. 9:23), în calitate de „mare preot pus peste casa lui Dumnezeu” (Evr. 10: 21).

⁵² În sens metafizic, BINELE SUPREM (*SUMMUM BONUM*) este Dumnezeu Însuși.

⁵³ Ef. 2: 13-17: „Dar acum în Hristos Isus, voi care odinioară erați depărtați, ați fost apropiați prin sângele lui Hristos. Căci El este pacea noastră, care din doi a făcut unul și a surpat zidul de la mijloc care-i despărțea, și, în trupul Lui, a înlăturat vrăjmășia dintre ei Legea poruncilor, în orânduiriile ei, ca să facă pe cei doi să fie în El însuși un singur om nou, făcând astfel pace. Și a împăcat pe cei doi cu Dumnezeu într-un singur trup, prin cruce, prin care a nimicit vrăjmășia. El a venit astfel să aducă vestea bună a păcii vouă celor ce erați departe, și pace celor ce erau aproape.”

omenești – poziții sociale, bunăstare materială etc. dispar ca și cum nu ar fi fost vreodată, „Căci orice făptură este ca iarba și toată slava ei ca floarea ierbii. Iarba se usucă și floarea cade jos...” (1 Pe. 1: 25).

Reintegrarea începe la nivelul vieții personale a insului. Sfășierea lăuntrică, teama, anxietatea, duplicitatea, complexe de inferioritate, tiparele sucite de gândire și de relaționare și toate neajunsurile Căderii, moștenite de la ascendenții noștri prin păcatul originar, se elimină, prin Hristos, pe măsură ce învățăm să trăim “integrați” – uniți cu Dumnezeu și cu noi înșine. Este vorba de integrarea în Împărăția lui Dumnezeu, prin nașterea de Sus, ca dar haric al lui Dumnezeu, fără de care nu putem percepe unitatea primordială a tuturor lucrurilor, așa cum ni se înfățișează ele din perspectivă biblică (1 Cor. 2 :14).

2. EDUCAȚIA CREȘTINĂ ȘI INTEGRAREA

A educa înseamnă a cultiva curățenia sufletească și buna cuviință a copiilor și tinerilor, a-l crește pe copil moral și în evlavie, a avea grijă de sufletul lui, a-i modela inteligența, a forma un atlet pentru Hristos; pe scurt, a te îngriji de mântuirea sufletului lui. Educația este asemenea unei arte: artă mai mare decât aceasta nu există, pentru că, dacă toate artele aduc un folos pentru lumea de aici, arta educației se săvârșește în vederea accederii la lumea viitoare.

Ioan Hrisostom.

a. Educația creștină în contextul eclesiei

Hristos a dat ucenicilor, înainte de înălțare, o poruncă crucială cunoscută sub denumirea de Marea Trimitere (Mandatul Preoției generale): „Duceți-vă și faceți ucenici din toate neamurile [...] și învățați-i să păzească tot ce v-am poruncit” (Matei 28: 19-20). Educația creștină se focalizează pe partea a doua a acestei porunci: „...și învățați-i să păzească tot ce v-am poruncit”. Aceasta ar putea fi o definiție a educației creștine, în sensul cel mai larg al cuvântului. „Educația începe acolo unde se sfârșește evanghelizarea” (Perry Downs).

A-i învăța pe oameni de toate vârstele cum să păzească imperativele absolute ale lui Dumnezeu – legile și poruncile Acestuia – este de o importanță vitală, deoarece, cunoașterea lui Dumnezeu, precum și păzirea poruncilor Acestuia este viață veșnică (Ioan 17: 3; 12:50) sau „Contemplarea lui Dumnezeu este viața sufletului” (Macarie). Cu alte cuvinte, cunoașterea lui Dumnezeu și a Fiului pe care L-a trimis în lume corectează gândirea omului, reintegrându-l pe coordonata înveșnicirii. Acest lucru, de loc ușor, îl făceau apostolii, precum și urmașii acestora: „... Sfătuim pe orice om și învățăm pe orice om în toată înțelepciunea, ca să înfățișăm pe orice om, desăvârșit în Hristos Isus. Iată la ce lucrez eu și mă lupt...” (Col. 1 :28-29) Acest lucru era și parte integrantă a unei bătălii spirituale între Împărăția lui Dumnezeu și împărăția întinericului.

După părerea lui Pazmiño, educația creștină înseamnă “a încuraja oameni de toate vârstele să aleagă viața – viața spirituală din belșug care se poate găsi în Hristos”. După Perry Downs, educația creștină înseamnă a sluji eclesiei – Trupul lui Hristos, prin aducerea la maturizare a credinciosului – „mădular al Trupului”. Educația este deci o slujire, un dar al dragostei față de alții, iar în dragoste nu există manipulare: “Ca unii care am lepădat meșteșugurile rușinoase și ascunse, nu umblăm cu vicleșug [...], ci, prin arătarea adevărului, ne facem vrednici să fim primiți de orice cuget omenesc, înaintea lui Dumnezeu (2 Cor. 4 :2). Educația autentică nu poate fi întemeiată pe « dorința de un câștig mârșav » (1 Pe. 5 : 2), nici pe « haina lăcomiei » (1 Tes. 2 : 5), « nici pe rădăcire, nici pe necurăție, nici pe viclenie » (1 Tes. 2 : 3) Învățarea diverselor grupe de vârstă se face « ca să plăcem nu oamenilor, ci lui Dumnezeu » (1 Tes. 2 : 4), căci temelia educației creștine este Hristos Înșuși.

Educația creștină, înseamnă a-i învăța pe oameni să aibă în ei “gândul lui Hristos” (Fil. 2:5; Rom. 12:2). De altfel, „educația, prin natura ei, are menirea de a-i schimba pe cei pe care-i învață”⁵⁴ (t. n.). Această lucrare tainică nu o poate face omul singur, ci numai cu ajutorul Duhului Sfânt,

⁵⁴ Frank E. Gaebeline, *Christian Education in a Democracy*, ACSI, Colorado Springs, 1995, p. 30: „Education is by its nature dedicated to changing those who are taught”.

deoarece ea se face nu numai la nivel de gândire, ci și de inimă, nu numai la nivel de cuvinte și de logică omenească, ci și de duh.

Învățătorul suprem – Isus Hristos – nu avea ca scop comunicarea unui conținut în sine, ci, prin acel conținut, El comunica oamenilor o nouă perspectivă asupra lumii și a vieții, dublând slova Vechiului Testament cu Duh și viață. Scopul final al venirii Sale pe pământ era “ca oile să aibă viață și s-o aibă din belșug” (Ioan 10 :10b). Deci El era preocupat de schimbarea calității vieții ascultătorilor Săi, ridicându-i la o treaptă mai înaltă în ascultarea de Dumnezeu. El dorea ca ascultătorii Săi să-L cunoască pe Dumnezeu ca Tatăl lor și să trăiască în perimetrul acestei relații. Deci, obiectivul învățării lui Isus era să atingă viețile învățăcelilor Săi, pentru ca aceștia să cunoască noua viață, întregită cu perspectiva ei duhovnicească, schimbați fiind în miezul ființei lor, prin Duhul Sfânt.

b. Educația creștină în contextul școlar

We do not just educate youth; we educate them for a purpose.⁵⁵

F. E. Gaebelin

În centrul interesului acestei lucrări se va situa educația creștină în contextul școlar unde acest termen presupune, pe de o parte, formarea intelectuală „integrată” adică, întregită cu perspectiva creștină, așa cum se va vedea în capitolul INTEGRAREA LA NIVELUL PROFESIEI, iar pe de altă parte, ea cuprinde și formarea moral-spirituală a elevilor care țintește schimbarea vieții.

Cuvântul “educație” vine din limba latină : *educō, educare* – a crește, a forma, a instrui și *educō, educere*, a scoate din, călăuzind pe cineva”. Este vorba de călăuzirea cuiva dintr-un domeniu inferior, într-unul superior, din întuneric la lumină, din robie la libertate, de la eroare, la adevăr. În procesul educației creștine, educatorul are nevoie de un punct de referință corect pentru a ști încotro îl călăuzește pe subiectul încredințat lui. Acest punct de referință îl găsim în adevărul revelat în Scriptură.

Educația, de-a lungul vreacurilor, avea ca scop pregătirea subiecților educației în vederea integrării lor în contextul social respectiv, având în vedere doar coordonata orizontală. Acest scop era urmărit și îndeplinit, atât prin aspectul instructiv, cât și prin cel formativ al educației. O educație care are în vedere doar partea academică (cognitivă) și partea civică poate fi o educație bună, chiar aleasă, dar incompletă, dat fiind faptul că elevul are și un suflet nemuritor. Este vorba de omul ascuns (tainic) al inimii (*homo cordis absconditus*) care va trăi veșnic și care va sta într-o zi în fața scaunului de judecată a lui Dumnezeu. Încurajarea unei gândiri critice, independente, formarea unui spirit de discernământ, maniere, politețe (cosmetizare exterioară) sunt parte integrantă a unei educații bune, dar din nou, incomplete, dacă acestea sunt legate doar de dimensiunea sensibilă. Căci ce i-ar folosi unui om să devină un specialist eminent și chiar laureat al premiului Nobel, dacă după 50-70 de ani și-ar pierde sufletul ?

Educația creștină este cea care urmărește pregătirea subiectului pentru viața aceasta, dar și pentru viața viitoare. De aceea, în contextul școlar, pe lângă aspectul instructiv care se dorește a fi de cea mai aleasă ținută academică, în toate domeniile, se pune un mare accent pe aspectul formativ care implică dimensiunea morală și spirituală. Un caracter nobil, integru, conștient de legătura indisolubilă dintre « creat » și Creator, constituie o garanție a chivernisirii înțelepte a

⁵⁵ „Noi nu numai că-i educăm pe tineri, dar îi educăm cu un scop.”

resurselor terei și a aplicării informațiilor în concordanță cu ordinea creațională. Ceea ce implicit înseamnă folosirea științei pentru binele omenirii și a Planetei, precum și spre slava Creatorului.

În școală, formarea spirituală constituie « aura » sau podoaba formării persoanei ca un întreg : suflet, trup, intelect, maniere. Excelența academică se desăvârșește doar printr-o educație care vizează și dimensiunea spirituală a elevului. Conectarea elevului la Vericală constituie încoronarea educației holistice (*whole* – întreg) care urmărește umanitatea plenară a persoanei. Programul școlar este obligatoriu, inclusiv programul de Teologie, dar alegerea vieții veșnice este opțională. Însușirea temeinică a disciplinelor școlare este obligatorie, dar deschiderea « zăvorului inimii » înspre Creatorul ei este opțională. « Dacă aude cineva glasul Meu și deschide ușa, voi intra la el, voi cina cu el și el cu Mine. » (Apoc 3 :20). Accentul mare care se pune pe **integrarea subiectului educației în Împărăția lui Dumnezeu**, se justifică în fața întrebării retorice puse de Hristos Însuși : « Căci ce i-ar folosi unui om să câștige toată lumea dacă și-ar pierde sufletul ? » (Mt. 16 :26).

Acest proces este anevoios și cere efort și consecvență. Părinții știu cât este de greu până îi înveți pe copii anumite deprinderi de ordine și de igienă, dar mai ales, un anumit mod de a gândi, un anumit sistem de valori și o anumită scară a priorităților. Acest proces este mult mai anevoios atunci când principiile ce se doresc întipărite în mintea elevilor sunt antitetice gândirii și valorilor societății. Apoi, educația creștină se desfășoară într-o instituție școlară nedesăvârșită care lucrează cu copii de diferite vârste, cu diferite temperamente, provenind din diferite medii. Chiar dacă politica de admitere prevede un interviu, pentru a se asigura că părinții doresc acest tip de educație, agenții educației nu vor fi toți pe aceeași lungime de undă : părinți, profesori, pastori, anturaj, mass-media etc. Apoi, formarea spirituală presupune și intervenția divină, căci nașterea de Sus este un dar haric al lui Dumnezeu, prin Duhul Sfânt. Dacă Duhul nu dublează cuvintele figurilor de autoritate, ele vor răsună doar la nivelul urechilor și nu-și vor găsi drumul spre inimile elevilor. De aceea, munca de educație creștină implică multă dependență de Dumnezeu din partea educatorilor, în smerenie și rugăciune.

Așadar, scopul educației creștine în contextul școlar este aceea de a echipa elevii cu tot arsenalul academic cerut de curriculum-ul în vigoare, inclusiv o gândire critică și un spirit de discernământ pentru a se putea orienta pe « piața » sistemelor de valori, dar și schimbarea vieții elevului, în măsura deschiderii acestuia spre invitația dumnezeiască care răsună ca o permanență : « Copilașilor, veniți de prânziți ! ».

c. Instituțiile educaționale

Instituțiile educaționale sunt cei trei „stâlpi” de bază ai educației: familia, școala și Biserica. În lucrarea de față ne vom opri asupra primelor două, având în vedere că Biserica ocupă un loc central în lucrările cu orientare teologică sau în cele care tratează activitatea Școlii Duminicale. Ideal ar fi ca între aceste trei instituții să existe o strânsă legătură, căci responsabilitatea educării acestei generații cade pe umerii noștri ai tuturor. Este vorba de generația tânără aflată sub bombardamentul auditiv și imagistic agresiv al mass-media și în ultimă analiză țintă a puterilor întunericului. Cea mai mare luptă care se dă în societatea noastră este lupta pentru mințile și inimile acestei generații. În cartea *Understanding the Times* [Înțelegerea vremurilor], David A. Noebel îi citează pe James Dobson și Gary Bauer, care constată pe drept cuvânt că „în Statele Unite a început Marele Război Civil al Valorilor. Acesta este cel de-al doilea Război Civil dus pentru mințile și inimile copiilor și nepoților noștri. Este un război al ideilor, mai exact este un război între diferitele concepții despre

| lume și viață”⁵⁶ (t. n.).

Din păcate, gândirea umanistă și valorile acesteia permează pe nesimțite etosul familiilor, chiar și al familiilor creștine, al școlilor creștine și chiar al Bisericii din lumea întreagă. Ceea ce Gabelein spune despre familia americană pare să fie tot mai adevărat și privitor la familiile din țara noastră: „Acum căminul tipic american este o instituție secularizată și copilul tipic primește puțin sau nimic dintr-o învățătură religioasă pozitivă”⁵⁷ (t. n.). Apoi, referitor la școlile americane el spune că „Biblia cartea cea mai mare sursă morală și spirituală din lume nu are loc în bibliografia obligatorie a tinerilor americani.”, fapt pe care-l numește „marele divorț al educației americane de Dumnezeu. [...] Un lucru este clar: educația ca și civilizația au pierdut calea. [...] generația noastră a pierdut calea dreaptă. [...] Trăim într-o epocă în care progresul este preferat valorilor spirituale. [...] Va fi nevoie de pocăință chiar până la umilirea mândriei noastre spirituale și recunoașterea faptului că în ciuda marilor noastre realizări științifice orbecăim în noapte”⁵⁸ (t. n.).

„Dintr-un punct de vedere creștin îngrijorarea privind educația publică nu este faptul că activitățile ei ar fi în ele însele rele, ci faptul că sunt în exclusivitate ale lumii acesteia. Dacă este corect [sau nu] să-i supunem pe tinerii noștri unei atmosfere care din punct de vedere spiritual este atât de neutră (adică nu angajează din punct de vedere spiritual) 5 zile pe săptămână, 9 luni pe an pe perioada de formare maximă a dezvoltării umane constituie o problemă care apasă greu pe conștiința multor părinți creștini”⁵⁹ (t. n.). De aici rezultă și necesitatea stringentă a înființării de școli creștine la toate nivelurile.

Specialiștii spun că în ciuda invaziei agresive a gândirii umaniste (datorită mass-media), familia rămâne în continuare cel mai puternic stâlp al educației, cu condiția ca cel puțin unul dintre părinți să fie bine înrădăcinat în realitatea lui Dumnezeu, având o viață autentică ce se constituie într-un puternic model hristic și având o bună comunicare (de la inimă la inimă) cu copilul/ copiii, într-o atmosferă de dragoste necondiționată, manifestată față de el/ ei, prin toate cele cinci limbaje ale dragostei (A se vedea cărțile lui Ross Campbell). Aceasta este o veste bună care ar trebui să încurajeze părinții, chiar și părinții familiilor monoparentale sau ai familiilor carente, căci harul lui Dumnezeu va fi îndeajuns și puterea Lui se desăvârșește, într-un mod paradoxal, în slăbiciune (2 Cor 12:9), în suferință, frustrare și lipsuri.

c. 1. Familia creștină - Mandatul educației.

„De aceea tu, casă părintească ești baza formării firești a omenirii, casă părintească, tu școală a moravurilor și a statului.”

J. H. Pestalozzi

Studiind particularitățile de vârstă ale copiilor, precum și dezvoltarea lor stadială, ne dăm seama că ei sunt ființe nedeplin dezvoltate și deci foarte vulnerabile, ale căror procese mintale nu pot fi comparate cu cele ale adulților. Copilul se naște cu o uimitoare sensibilitate morală, dar punctul lui

⁵⁶ David A. Noebel, *Understanding the Times*, Eugene, OR, Harvest House Publishers, 1997, pentru .7.

⁵⁷ Frank E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p. 8.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 10-14.

⁵⁹ Frank E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p. 105.

de vedere se deosebește foarte mult de cel al unui adult. Copilul are un univers egocentric. Binele este ceea ce contează pentru el, valorile sunt cele care îi satisfac *eul*, ceea ce este bine pentru *e/* este bine pentru toată lumea.⁶⁰ Învățătura morală este percepută de copilul mic prin prisma pedepselor și a răsplăților. El va „descoperi” adevăratele reguli, testând limitele fixate de figurile de autoritate și, dacă nimeni nu-l prinde când a „călcat regula”, totul este bine. Binele este ceea ce-l face să se simtă bine, iar răul este ceea ce-l face să se simtă rău sau îl doare. Distincția între bine și rău se reduce la nivelul simțămintelor sau al aspectelor exterioare, superficiale; copilul nu poate pătrunde esența lucrurilor. Dar adulții, în speță părinții, au responsabilitatea de a proteja și de a îngriji copiii încredințați lor și a smulge buruienile răului din inimile lor, prin învățătură, sfaturi, exemple, rugăciune, demonstrare prin propriul lor *modus vivendi*, și printr-o disciplinare biblică.

Regulile și legile sunt exterioare copilului. Ele sunt vocea altora (a părinților și, în general, a figurilor de autoritate) – heteronomia (*heteros* – altul; *nomos* – lege). Principiile sunt ceea ce el va fi selectat, mai târziu și interiorizat din convingere (de obicei, în adolescență), deoarece el a decis să le respecte ca pe niște valori – autonomia (*autos* – însuși; *nomos* – lege – acestea devin propriile lui legi interioare). În creștinism teonomia și autonomia fuzionează, deoarece legea lui Dumnezeu devine fibra constitutivă a credinciosului.

În fiecare copil există o tendință naturală de a interioriza sistemul de valori al persoanei iubite și admirate, deoarece el tinde să se identifice cu aceasta. Legile lui Dumnezeu pentru copil sunt doar reguli, ele îi sunt exterioare (heteronomie), dar atunci când se stabilește o relație de comunicare în dragoste între copil și părintele creștin, copilul devine deschis spre interiorizarea valorilor părintelui său. De aceea este atât de necesară integritatea moral-spirituală a părintelui și apropierea sufletească, comunicarea deschisă de la inimă la inimă, în formarea caracterială a copilului.

Moralitatea este o trăsătură constitutivă a omului. Lawrence Kohlberg a arătat că *Stadiile de dezvoltare morală* sunt inerente personalității umane, așa cum sunt stadiile de dezvoltare fizică, cognitivă, emoțională sau socială. Ele sunt înscrise în codul genetic al ființei umane. Etapele de dezvoltare stadială nu se pot inversa, nici nu se poate sări peste vreuna din ele. Dar dezvoltarea morală este mai complexă decât cea fizică sau cognitivă. De aceea, copilul va avea nevoie de ajutorul părintelui/ adultului, chiar și în adolescență, când gândirea abstractă este deja formată. Desigur, părintele înțelept va ține cont de etapele de dezvoltare și implicit de particularitățile de vârstă ale copilului, adaptând metodele educative, vârstei copilului și lungind „funia libertății” treptat, pe măsura dezvoltării simțului de responsabilitate, în înaintarea adolescentului înspre maturitate.

Mandatul educației copiilor a fost încredințat de Dumnezeu părinților, nu statului și nici profesorilor. Aceștia din urmă își exercită autoritatea doar *in loco parentis*, pentru o perioadă limitată de timp, având o autoritate delegată de părinți, pe durata activităților educaționale. Dar să vedem ce spune Scriptura în sensul acesta:

Ascultă Israele! Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn. Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta. Și poruncile acestea pe care ți le dau astăzi, să le ai în inima ta. Să le înpărești în mintea copiilor tăi și să vorbești de ele când vei fi acasă, când vei pleca în călătorie, când te vei culca și când te vei scula. Să le legi ca un semn de aducere aminte la mâini și să-ți fie ca niște fruntarii între ochi. Să le scrii pe ușorii casei tale și pe porțile tale. (Deut. 6:4-9).

⁶⁰ Ted Ward, *Values Begin at Home*, p. 61.

În textele de specialitate (de educație creștină), acest paragraf biblic este numit Mandatul educației dat părinților de Însuși Dumnezeu, prin Revelația divină. Din textul citat deducem că precondiția formării spirituale în familie este ca părinții să fi interiorizat poruncile lui Dumnezeu: **“Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta. Și poruncile acestea pe care ți le dau astăzi, să le ai în inima ta.”** (Deut. 6:5,6). Părintele este calificat pentru a face o educația religioasă eficientă copiilor săi dacă îl iubește el însuși pe Dumnezeu din toată ființa și dacă poruncile Lui Dumnezeu sunt interiorizate de el, devenind parte integrantă a ființei sale și a vieții sale de toate zilele. De aceea, puterea de influențare a părintelui depinde în primul rând de ceea ce este el, apoi de ceea ce face, și abia în al treilea rând de ceea ce zice. Uneori faptele părinților și ale dascălilor vorbesc atât de tare, încât copilul nu mai poate auzi și vorbele lor. Dumnezeu ne cere în primul rând “a fi” (Deut. 6:5,6), apoi “a face” izvorât din “a fi”, și abia în ultimul rând “a spune”. Atmosfera căminului este generată întotdeauna de “a fi” (de ceea ce sunt părinții până în cele mai ascunse taințe ale sufletului lor). În cazul în care părinții au o autentică viață creștină, cuvintele lor vor avea putere (influență), ele nu vor suna fals. Dar cuvintele pioase și sfaturile morale în gura unui om imoral sună mai degrabă a blasfemie și au rolul de a stâmi împotrivire sau de a forma „farisei”, după propriul lor „chip și asemănare” (Lc. 6:40).

Timotei a fost crescut de bunica și de mama lui, amândouă credincioase, care l-au învățat de mic legile și poruncile lui Dumnezeu. “Îmi aduc aminte de credința ta neprefăcută, care s-a sălășluit întâi în bunica ta Lois și în mama ta Eunice, și sunt încredințat că și în tine” (2 Tim. 1:5). Comoara credinței a putut fi transmisă copilului deoarece ea se sălășluise în bunica și în mama. Nu se poate transmite un *modus vivendi* pe cale teoretică, ci numai printr-o trăire autentică a credinței pe care copilul îl va prelua într-un mod natural.

Apoi, părinții având iubirea de Dumnezeu și poruncile Lui în inimile lor, trebuie să le întipărească, să le sădească în mintea copiii lor, de la cea mai fragedă vârstă, când grădina sufletului nu a ajuns să fie năpădită de „buruienile” răului: **„Să le întipărești în mintea copiilor tăi”** (Deut. 6:7). Inocența este pe lungimea de undă a Adevărului. Așa se explică deschiderea copiilor înspre Evanghelie și în general spre învățare, după cum lutul fraged se lasă frământat ușor în mâinile olarului spre modelare.

Dar, așa cum am arătat mai sus, părintele nu poate sădi în viața copiilor lui o trăsătură de caracter, o atitudine sau un principiu de viață pe care nu-l are și nu-l trăiește el însuși, așa după cum un dascăl nu ar putea preda ceva ce el însuși nu a înțeles. Demonstrarea este o fază a învățării. Nimeni nu poate preda o anumită operație manuală fără a-i arăta învățăcelului cum anume se execută acea operație. Cu atât mai mult în domeniul moral care este mult mai abstract.

“A întipări”, înseamnă aproximativ “a transfera” o anumită concepție despre lume și viață copiilor noștri, „a fixa” în mințile lor fragede legile și poruncile lui Dumnezeu, prim memorare de versete, psalmi, însoțită de explicații relevante pentru viața lor de toate zilele, în funcție de particularitățile lor de vârstă. Timotei a cunoscut Sfânta Scriptură de mic, ceea ce este foarte important, deoarece ea înțelepțește omul **spre mântuire**. (“Din pruncie cunoști Sfintele Scripturi, care pot **să-ți dea înțelepciunea care duce la mântuire**, prin credința în Hristos Isus” - 2 Tim. 3:15.) Îndrumarea spre mântuire este cel mai frumos dar și cea mai valoroasă „zestre” pe care părinții o pot oferi copiilor lor.

Partea cea mai importantă a „întipăririi” este viața părintelui, căci tiparele de gândire și de relaționare a acestuia la cei din jur, precum și valorile lui sunt preluate instinctiv de copilul mic.

Copilul va prelua prioritățile, atitudinile părintelui în diverse situații, precum și tipul de contact vizual pe care-l stabilește (felul în care îl privește în ochi pe copil și în general pe interlocutor) în contexte dialogale. Primul mesaj citit de copil, înainte de a ști citi, este viața mamei și a tatălui. Prima Scriptură (2 Cor. 3:2,3) pe care o citește copilul este viața părinților, mai ales a mamei... Un copil va înțelege bunătața și gingășia lui Dumnezeu mai ușor, dacă a experimentat în familie bunătațe, purtare de grijă și gingășie din partea părinților. Părinții, prin caracterul, atitudinile și faptele lor pot fi îndicatoare spre Dumnezeu sau oprești în calea cunoașterii Lui. O atmosferă îmbibată de legile și poruncile lui Dumnezeu rostite și trăite, va fi inspirată asemenea oxigenului, de copiii ce vor crește în ea, cu condiția ca rostirea și trăirea părintelui să fie într-o desăvârșită armonie.

Metoda pedagogică recomandată de Scriptură, în vederea formării unui caracter hristic în copil (în vederea „întipăririi”) este *permanența spațio-temporală* a procesului educațional: **„Să vorbești de ele când vei fi acasă, când vei pleca în călătorie, când te vei culca și când te vei scula”** (Deut. 6: 7). Această permanență s-ar putea exprima prin cuvântul „consecvență”, nicidecum „cicălire” sau „repetare mecanică”. Călătorind sau lucrând alături de copil, orice întâmplare poate fi folosită ca situație de învățare. Până și mustrarea pentru o greșală a copilului trebuie făcută în lumina legilor lui Dumnezeu. Acesta este un fel de a gândi și de a trăi, în permanență, care este sădit în adâncul inimii copilului.

Întipărirea legilor și a poruncilor lui Dumnezeu în „grădina vieții” copiilor se face, prin exemple ilustrative, cărți citite împreună, comparații, luând termenii și întâmplările din viața cotidiană, pentru a aduce noțiunile abstracte ale valorilor morale sau ale adevărilor spirituale la nivelul gândirii concrete a copilului. Astfel copilul ajunge să înțeleagă și să disceamă valorile morale absolute ce garantează viața, încă de mic. În adolescență, când gândirea este întregită și cu dimensiunea ei abstractă, formarea moral-spirituală se face prin dialog rațional într-o atmosferă deschisă de acceptare și iubire, dezbateri familiale cu argumente *pro* și *contra* etc. În perioadele de totală necomunicare ale adolescentului, părinții vor întinde în continuare „punți de dragoste” înspre el, prin a-l aștepta cu mâncarea lui preferată, printr-o atingere discretă atunci când trec pe lângă el sau printr-o comunicare în scris, într-un caiet mai deosebit ca aspect exterior, în care, într-un mod figurativ, presărat cu umor, dar și cu „picături” din propria lor inimă, vor așterne câteva rânduri pe care să le citească cu interes în singurătatea lui în care se va fi închis pentru o vreme. (A se vedea capitolul Anexe).

Așadar, toate discuțiile educative vor avea ca punct de referință ultim Scriptura. De exemplu, atunci când îi explicăm adolescentului că nu este bine să te compari cu alții pentru a fi scutit de invidie sau de complexe de inferioritate, deci pentru a fi puternic, vom merge la Scriptură, care zice: „Căci viața [calitatea vieții și esența ei] cuiva nu stă în belșugul avuției lui” (Luca 12:15). Cu alte cuvinte, ceea ce ești nu se definește prin ceea ce posezi, deci identitatea omului nu se află în îmbrăcămintea, studiile, statutul social sau posesiile lui. În Ezra 9 :12, Dumnezeu spune poporului Său: „Să nu vă pese niciodată nici de propășirea lor, nici de bunăstarea lor [ale popoarelor din jur]. În chipul acesta veți ajunge tari [fără complexe, puternici]...”.

Educația ar trebui să fie un proces unitar care să se desfășoare în tot locul și în tot timpul. De aceea ar fi ideal ca cele trei instituții ale procesului educațional (familia, școala și Biserica) să funcționeze pe aceeași lungime de undă, adică sistemele de valori transmise să nu se bată cap în cap.

Materialele didactice poruncite de Dumnezeu ca un semen de permanentă aducere aminte,

dar și ca o componentă a etosului familial iudaic erau „fruntarii între ochi” – o cutiuță legată pe frunte în care se găseau cele 10 porunci, apoi aceleași legi erau legate pe mână, ba mai erau gravate și pe ușorii și porțile casei: „**Să le legi ca un semn de aducere aminte la mâini și să-ți fie ca niște fruntarii între ochi. Să le scrii pe ușorii casei tale și pe porțile tale**” (Deut 6:8-9). La aceste materiale didactice obligatorii se puteau adăuga orice alte obiecte, situații, evenimente, comparații, ce puteau constitui un punct de plecare în învățarea copiilor. Chiar și pietrele de aducere aminte ridicate cu anumite ocazii sau practicarea ritualurilor poruncite de Dumnezeu aveau și menirea de material didactic – semne de aducere aminte – a ceea ce Dumnezeu a lucrat cu poporul Său. “Și [Iosua] le-a zis: ‘Treceți [...] în mijlocul Iordanului, și fiecare din voi să ia o piatră pe umăr, după numărul semințiilor copiilor lui Israel, pentru ca acestea să fie ca un semn de aducere aminte în mijlocul vostru și, când vor întreba copiii voștri într-o zi: „Ce înseamnă pietrele acestea pentru voi?” să le spuneți ...’” Cu alte cuvinte, copiii erau crescuți într-un etos familial și comunitar îmbibat de prezența lui Dumnezeu, caracterizat prin unitate, simplitate deci unidirecționalitate.

În centru educației creștine trebuie așezată familia – celulă de bază a societății –, a cărei calitate este hotărâtoare pentru generația de acum și cea de mâine. „Familia creștină este un sanctuar, căminul sfânt al tuturor virtuților creștine. Prezența lui Hristos face din familie un organism în care pulsează veșnicia.”⁶¹ Sfântul Ioan Gură de Aur o și numește, spre deosebire de Biserica Mare „biserica mică”. Guroian vede familia creștină ca pe o entitate eclesială cu o misiune în Împărăția lui Dumnezeu în care se cere sacrificiu personal pentru copii și comunitate.⁶² Familiile creștine constituie “ziduri” spirituale, oferind copiilor protecție, în contextul bătăliei spirituale actuale. Copiii interiorizează valorile, precum și ierarhizarea acestora (prioritățile) în primul rând în familie și apoi în societate: grădiniță, școală, loc de muncă etc. Familia este asemenea unui “atelier” de formare a caracterului, unde se învață dragoste, respect, iertare, răbdare, dependență, ordine, responsabilitate față de comunitate, arta de a comunica și de a coopera, precum și credincioșie (fidelitate) – aceasta fiind parte integrantă a temeliei pe care este zidită familia creștină. Creștinii “își realizează preoția generală [...] și ca învățători în familie și în societate, sfințindu-se prin toate aceste slujiri pe ei înșiși și contribuind la sfințirea lumii”.⁶³

Copiii constituie cel mai mare dar însă și cea mai mare responsabilitate încredințată omului ca iconom al lui Dumnezeu căci ei vor fi părinți de mâine deci implicit societatea de mâine, Biserica de mâine și liderii de mâine.

c. 2. Școala creștină

Școala [creștină] este a lui Dumnezeu, nu a omului și toți cei implicați în ea se găsesc în slujirea lui Dumnezeu și testul ultim al oricărei politici [școlare] este conformitatea acesteia cu voia lui Dumnezeu.

F. E. Gaebelin

⁶¹ Cf. Marius-Vasile Lăcătuș, *Aspecte ale responsabilității creștine în societatea de astăzi*, Ed. Risoprint, Cluj, 2000, p. 37.

⁶² Cf. Vigen Guroian, *Ethics After Christendom, toward an Ecclesial Christian Ethic*, Zondervan Publishing p.136-137.

⁶³ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 107.

O școală creștină este o instituție școlară în care, pe lângă cerințele academice impuse de programa analitică, se are în vedere și dimensiunea spirituală a persoanei elevului. Ea este mult mai mult decât o școală având o tradiție istorică creștină și se focalizează nu atât pe o cunoaștere speculativă a lui Dumnezeu, ci pe o relație dialogală de Tată – fiu care duce la regenerare spirituală, deci la integrare în realitatea Împărăției lui Dumnezeu.

Școala creștină nu este o organizație de recuperare. Există părinți care au eșuat în educarea copiilor lor, iar unii dintre aceștia își imaginează că școala creștină este o instituție de reformă morală și spirituală. Școala creștină nu este nici o instituție de evanghelizare, prin excelență, recrutând în mod deliberat numai candidați din familii necreștine. Experiența de peste 50 de ani a școlilor creștine din alte țări arată că un procent mai mare de 20% de elevi necreștini ar periclita etosul unei asemenea școli, influențând-o negativ.

O școală creștină trebuie să fie clădită pe o filosofie creștină (hristocentrică) a educației, elaborată cu minuțiozitate de un colectiv de cadre, pe baze biblice. Școala trebuie să aibă un corp profesoral (sau cel puțin un nucleu) regenerat spiritual, dedicat acestei filosofii. Profesorii care nu subscriu la filosofia educației creștine, la viziunea și misiunea școlii, ar trebui să-și găsească un alt loc de muncă. Fără o filosofie hristocentrică școala creștină ar fi doar o risipă de bani, timp și energie. Acesta este un principiu atât de evident, încât este axiomatic.

Școala constituie una dintre cele mai importante instituții de socializare unde elevul învață abecedarul interrelațiilor. El învață să lucreze în echipă, leagă prietenii, își însușește standardele și valorile grupului, învățând să-și cunoască locul în structura socială etc. El învață de asemenea să se adapteze culturii, înarmându-se cu un spirit de discernământ pe care o dă Scriptura, dată fiind agresivitatea cu care „chipul veacului acestuia” caută să-și impună gândirea și valorile. În pofida „zidurilor” protectoare ale școlii, „structura curentă de gândire care prevalează în societate influențează caracterul și funcționarea școlilor creștine, deși într-o mai mică măsură decât în cazul școlilor publice. Individualismul, materialismul, hedonismul ne afectează pe fiecare din noi. Școlile creștine nu sunt colective perfecte.”⁶⁴ Dar „dacă o școală este saturată cu Duhul și adevărul lui Hristos, vor fi rezultate [care se vor vedea] în inimi și vieți schimbate”⁶⁵ (t. n.).

Așa cum o persoană născută din Dumnezeu încearcă să-și supună toate compartimentele vieții domniei lui Hristos, tot astfel toate aspectele funcționării școlii creștine trebuie să fie penetrate de etica creștină: finanțe, administrație, relații publice, activități extracuriculare și extra-muros etc. Predarea – unul dintre cele mai importante aspecte ale școlii creștine trebuie să fie hristocentrică, integrativă, prin legarea informațiilor predate de Autorul lor. *The only basis for curriculum available to any school is the creation.*⁶⁶ (A se vedea și capitolul INTEGRAREA PE VERTICALĂ.)

Comunitatea școlii creștine

Școala creștină ar trebui să fie rânduită ca o mică comunitate hristocentrică (*koinonia*) în care toți profesorii, angajații, elevii și părinții alcătuiesc o unitate clădită pe tiparele de relaționare biblice care în ultimă instanță își au originea în relațiile de comuniune din sânul Sfintei Treimi. „Unitatea și diversitatea sunt exemplificate în Trinitate : Unitatea și pluralitatea (trei Persoane, dar o natură).

⁶⁴ Harro Van Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă, Abordări ale procesului de predare-învățare din perspectivă creștină*, ACSI, 1995, p. 17.

⁶⁵ Frank E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p. 120.

⁶⁶ Albert E. Greene, *Reclaiming the Future of Christian Education. A Transforming Vision*, ACSI, USA, Colorado Springs, 1995. p. 269.

Fiecare persoană ar trebui să-și recunoască rolul [în întreg, în școală] [...], lucrând pentru un țel comun. Nici o persoană nu este mai importantă decât întregul, dar nici întregul nu este complet fără fiecare persoană în parte”⁶⁷ (t. n.). Toți suntem părți ale aceluiași Trup, însușiți de același Duh. Dumnezeu este mai presus de toți. El lucrează prin toți și este în toți, dar fiecare a primit o măsură de har – mai mare sau mai mică, în funcție de felul cum am fost hăruit de Hristos.

Unitatea este un semn de recunoaștere a creștinilor în fața lumii. Isus Hristos subliniază importanța unității urmașilor Săi și se roagă insistent pentru ea (Ioan 17: 21-23). Epistolele continuă această idee, iar expresia „toți erau o inimă și un gând” ne sună foarte familiar. Creștinii caută unitatea în ciuda diferențelor inevitabile din planul orizontal: temperament, mediu de proveniență, tradiții, obiceiuri etc. Sfinții se înțeleg indiferent de meridian geografic pe lungimea de undă a Duhului, dragostea agapeică fiind legătura desăvârșirii. Tipul de relații din Trupul lui Hristos (comunitatea creștină) trebuie să fie un semn distinctiv în lumea coruptă în care trăim (Fil. 2: 15).

Hristos se îngrijește de desăvârșirea fiecărui mădular în parte, prin cei care au o chemare deosebită în Trupul lui Hristos. În sensul acesta, *învățătorii*, adică cei care formează oameni învățându-i să gândească și să se poarte după modelul tiparelor hristice sunt considerați a fi slujitori ai Săi și sunt puși alături de apostoli, prooroci, evangheliști, și păstori. Scopul comun al acestora este de a aduce subiecții la starea de om mare - înălțimea staturii plinătății lui Hristos (Ef. 4). Deci profesia noastră este foarte privilegiată, dar acest lucru înseamnă și o mare responsabilitate (Iacov 3:1).

Relațiile armonioase presupun răstignirea individualismului (Rom. 21:1; Gal. 2: 20) pe care se pune atât de mult accent în cultura contemporană. Răstignirea poate fi intrinsecă (venind din interior) sau extrinsecă (prin oameni și împrejurări, dirijate sau îngăduite în ultimă instanță de Dumnezeu). Răstignirea eului constituie și o precondiție a slujirii.

Conceptul de slujire este foarte important în contextul comunității creștine. Slujirea (a da o mână de ajutor profesorului, colegilor, școlii) va fi privită altfel decât în cultura noastră, în care mulți dintre elevi ar zice: „Ce, m-a găsit pe mine de fraier?” Slujirea se va face după modelul hristic: „Cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai mic; și cel ce cârmuiește, ca cel ce slujește la masă”(Lc. 22:26). În Împărăția lui Dumnezeu nu se pune accentul pe diferențele sociale, căci toți suntem de aceeași natură, precum Ipostasurile din Sfânta Treime sunt de aceeași natură. Aparținem a celuiiași Trup și tindem înspre modelul nostru transcendent – Hristos, Capul. Totuși, fiecare mădular trebuie să fie conștient de locul și de rolul său specific și „să nu aibă despre sine o părere mai înaltă decât se cuvine, ci să aibă simțiri cumpătate despre sine” (Rom. 12:3), adică să nu-și permită „să se ia de guler” cu toată lumea pe motiv că sunt credincioși, ci mai degrabă, „În cinste, fiecare să dea întâietate altuia (Rom. 12:10) sau, „...cui datorați cinstea, dați-i cinstea.” (Rom. 13:7).

Etosul școlii creștine

„Respirația vieții unui organism academic nu este campusul și clădirile, ci acel „spirit” nedefinit care constă în totalitatea idealurilor instituției și răspunsul la acele idealuri din partea generațiilor de directori, profesori și elevi: dedicare totală”⁶⁸ (t. n.). Etosul școlar mai cuprinde și atmosfera, sarea de spirit, precum și totalitatea relațiilor intracomunitare școlare despre care vom vorbi într-unul din capitolele următoare.

Etosului școlii este influențat de mai mulți factori: echilibrul între elementele creștine și necreștine în colectivul de elevi, dinamica grupului sub influența unor lideri spontani (pozitivi și

⁶⁷ Mark Eckel, *Biblical Integration, Understanding the World through the Word*, Moody Bible Institute, Chicago, Illinois, 1999, p. 21.

⁶⁸ Frank E. Gaebelin, *Christian Education in a Democracy*, p. 68-69.

negativi), forța personală a acestor lideri, nivelul moral-duhovnicesc al grupului și eficiența corpului profesoral. „Directorul înțelept controlează pulsul etosului școlii, percepând cu un așa numit al șaselea simț reacția elevilor la programul spiritual al școlii. Este un principiu axiomatic faptul că opinia elevilor trebuie să sprijinească educația creștină. Nici un corp profesoral nu este îndeajuns de puternic pentru a impune standarde spirituale unui grup de tineri. O atmosferă ostilă în masă ar împiedica realizarea obiectivelor spirituale și academice ale școlii. Ostilitatea și respingerea sunt asemenea unui zid de care se izbesc toate bunele intenții. Dacă tinerii care stau în sălile de clasă, trăiesc în dormitoare, se joacă pe terenul de joacă și se închină la orele de capelă nu cred cu adevărat în obiectivele școlii și în integritatea conducerii ei, școala va eșua în realizarea celor mai înalte obiective ale ei”⁶⁹ (t. n.).

Specialiștii în educația creștină sugerează obligativitatea capelei – prilej de părtășie spirituală și de sudare a colectivului comunității școlii creștine – precum și planificarea cu grijă a unor oportunități de participare voluntară la activități de caritate (vizitarea bătrânilor, colecte pentru scopuri de caritate și decizii în vederea împărțirii acestor bani, mentorarea elevilor mici) și programe religioase pentru elevi (cercuri de rugăciune, misiune la bisericile de la țară etc.) În felul acesta elevul experimentează bucuria pe care o aduce facerea binelui și i se formează deprinderea de a face binele (Tit 3:14), căci „credința fără fapte este zadarnică” (Iacov 2: 20).

⁶⁹ *Ibidem*, p. 82-83.

3. CONCEPȚIA DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ

a. Definire

Concepțiile despre lume și viață sunt ferestrele noastre înspre lume.

Herbert Schlossberg

Concepția despre lume și viață este asemenea unei perechi de ochelari prin care vedem lumea sau asemenea unui filtru prin care interpretăm tot ce ni se întâmplă nouă și tot ce vedem în jurul nostru. Ea mai este și asemenea unui factor integrator care ne ajută să interpretăm lumea, într-un mod logic, punând lucrurile cap la cap, și astfel, lumea și viața primesc un sens, o explicație logică. De aceea, concepția despre lume și viață este și un factor de echilibru psihic, fără de care ni s-ar părea că lumea este absurdă și nerațională.⁷⁰

Fiecare om își bazează gândurile, deciziile și acțiunile pe o concepție despre lume și viață, pe o „filosofie” a lui, chiar dacă nu și-o poate formula sau nu este sistematizată, totuși el trebuie să aibă convingeri privitoare la problemele majore ale vieții umane, cum ar fi originea vieții, scopul și semnificația ei, existența lui Dumnezeu, relația omului cu Dumnezeu și cu lumea etc. Dar de ce sunt importante ideile? De ce este importantă concepția despre lume și viață a oamenilor de rând, care alcătuiesc majoritatea populației? De ce este importantă perspectiva asupra lumii și vieții a tinerei generații? Conduita oricărui om va fi în conformitate cu convingerile lui, în conformitate cu perspectiva lui asupra lumii și a vieții, deoarece această perspectivă constituie „ochelarii” prin care se privește pe sine însuși, semenii, natura și viața, în toată complexitatea ei. Harro Van Brummelen spune că perspectiva noastră asupra lumii și a vieții cuprinde convingerile noastre de bază, ipotezele, valorile, prioritățile și preferințele noastre. [În învățământ], suma tuturor deciziilor educative pe care le luăm reflectă, în ultimă instanță, concepția noastră despre lume și viață.⁷¹

Concepția despre lume și viață a specialistului creștin ar trebui să fie o viziune atotcuprinzătoare în care el își organizează toate cunoștințele, părerile, convingerile, credințele, în concordanță cu legile și poruncile lui Dumnezeu, orânduindu-și apoi atitudinile și faptele potrivit acelei viziuni. Legile lui Dumnezeu, așa cum ne-au fost revelate în Sfânta Scriptură, constituie „punctele cardinale” organizatoare sau factorii integratori ai tuturor cunoștințelor și aspectelor vieții

⁷⁰ Dan D. Faracaș, „Universitarii se lasă greu convingși”, în *Magazin*, 624, Anul XLVI, 8 mai 2003, p. 4: „Dacă un fenomen nu se desfășoară în conformitate cu legile pe care oamenii de știință newtonieni-cartezieni le înțeleg sau nu se potrivește cu cadrul testabil materialist pe care ei îl cunosc și cu care lucrează, aceștia vor spune pur și simplu că fenomenul nu există. Aceasta nu doar pentru că avem mare încredere în eficiența științei, ci și deoarece viziunea despre lume este fundamentală pentru echilibrul nostru psihic. Ea ne dă siguranța de zi cu zi că suntem stăpâni pe existența noastră. Punerea sub semnul întrebării sau atacarea concepției noastre despre lume creează teroare.”

⁷¹ Harro Van Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă*, p. 92.

noastre într-un tot unitar.⁷² Așadar, viziunea creștină are menirea de a ordona viața personală și universul, într-un anume fel. Etichetarea lucrurilor, a oamenilor și a situațiilor se va face din unghiul Scripturii, iar gândirea noastră se va alinia treptat la standardul valorilor veșnice. Căci „toate problemele noastre și răspunsurile la ele sunt teologice”(Tozer). Răspunsurile corecte la marile întrebări ale omului nu pot fi decât teocentrice, deoarece „omul este o ființă creată, un „eu” derivat și contingent [...] care este dependent în fiecare clipă a existenței sale de Cel care l-a creat după asemănarea Sa. [...] Omul [...] nu este decât un ecou al glasului originar”.⁷³ Viziunea credinciosului asupra lumii și a vieții ar trebui să se suprapună, la modul ideal, peste tiparul biblic conceput de Dumnezeu pentru creația Sa. Am spus „la modul ideal”, deoarece omul este o ființă prea limitată ca să se poată ridica la înălțimea gândului lui Dumnezeu, într-un mod desăvârșit.

O perspectivă scripturală asupra lumii ne dă o imagine clară asupra realității. Când ne îndepărtăm de la această imagine clară suntem ca niște copii care mângălesc tot mai mult geamul, lăsând urme de degete murdare și apoi se uită afară. Mai întâi culorile se estompează. Apoi, formele încep să-și piardă conturul. Pe măsură ce mângăleala se îngroașă, lumina intră tot mai puțin în încăpere. Este mai greu să spui cu exactitate ce vezi. Dacă acest proces are loc treptat, poate că abia dacă observăm ce se întâmplă, acolo afară, dar încetul cu încetul suntem despărțiți de realitate. [...] În măsura în care concepția noastră despre lume și viață se îndepărtează de mesajul lui Dumnezeu pentru noi, percepțiile noastre sunt distorsionate. Nu putem judeca corect. [...] Biblia [...] poate funcționa ca un element ce spală geamul, curățind urmele murdare ale degetelor noastre. Pe măsură ce studiem Cuvântul lui Dumnezeu, putem dobândi o înțelegere mai clară asupra lumii și asupra felului în care putem să-L slujim pe Dumnezeu mai eficient în această lume⁷⁴ (t. n.).

Pentru a accede la o viziune creștină trebuie mai întâi să intrăm pe „Ușa” care este Hristos (In. 10: 9). Fără regenerare spirituală și fără înnoirea minții (*metanoia*) nu putem înțelege unghiul de vedere duhovnicesc. „Omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie și nici nu le poate înțelege, căci trebuiesc judecate duhovnicește” (1 Cor. 2: 14). Apoi o perspectivă creștină nu se dobândește automat, mai ales atunci când este vorba de integrarea credinței creștine cu obiectul de predat, ci este un proces continuu și asiduu. Să ne imaginăm că un om își cumpără un binoclu foarte complex, conținător a diverse perspective asupra lumii și a vieții și își petrece ani în șir, căutând să poziționeze lentilele în așa fel, încât să poată vedea lumea și oamenii din unghiul lui Dumnezeu.

Viziunea creștină se formează prin studiul personal al Cuvântului și al materiei de specialitate, până când materia de predat și adevărul Sfintei Scripturi formează un tot unitar, adevărul științific fiind străluminat de adevărul divin. Dar, după cum ne arată și Frank E. Gaebelein, cel mai important este studiul personal al Cuvântului. Cunoașterea de la alții nu formează gândirea chiar atât de mult ca studiul personal. Nici un profesor care nu are în centrul vieții și al gândirii sale Sfânta Scriptură într-o asemenea măsură încât să o trăiască zilnic, nu va putea să-și dezvolte un cadru de referință creștin, deoarece Sfânta Scriptură trebuie să-i formeze literalmente mintea.⁷⁵ Prin penetrarea, iluminarea, filtrarea conținutului specialității prin gândirea creștină, predarea va fi îmbogățită, obiectul de predat va fi străluminat, spiritualizat, repus la locul lui. „Nimeni nu poate transmite o viziune biblică

⁷² Herbert Schlossberg și Marvin Olasky, *Turning Point – A Christian Worldview Declaration*, Illinois, Westchester, Crossway Books, 1987, p. 142: „Iată provocarea concepției creștine despre lume și viață: să înțelegem lumea așa cum intenționează Dumnezeu în lumina Cuvântului Său și apoi să luăm în mâini uneltele pe care El ni le-a pus la dispoziție și să începem să aplicăm Biblia la toate domeniile existenței.” (t. n.)

⁷³ *Ibidem*, p. 39.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 70-71.

⁷⁵ Cf. Frank E. Gaebelein, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu; Problemele integrării în învățământul creștin*, Societatea Misionară, Oradea, 1994, p. 55.

asupra creației fără a crește mereu în relația sa personală cu Dumnezeu Însuși, în propria lui înțelegere a creației”⁷⁶ (t. n.). Așadar, calitatea integrării pe care o vom face la clasă depinde de acuratețea viziunii noastre asupra lumii și a vieții, implicit asupra științei pe care o predăm. Materia noastră de specialitate este constituită și ea din „bucățele de puzzle” pe care trebuie să le potrivim cu dibăcie și acuratețe în „tabloul de ansamblu” al concepției noastre biblice asupra lumii și a vieții.

Gândirea noastră ar trebui să fie formată de matricea Revelației supranaturale, pentru a forma gândirea critică a elevilor, privitor la toate domeniile vieții. Cu cât înaintăm mai mult pe urcușul duhovnicesc, cu atât mai clar vom recunoaște legătura dintre creație și Creator – *unitatea verticală a cunoașterii*. Obiectele de studiu ale tuturor științelor, le vom vedea tot mai mult interrelaționate – *unitatea orizontală a cunoașterii*. Toate acestea sunt componente ale modului de a privi lumea și viața. Prin înaintarea spre maturitate spirituală, vom avea tot mai mult acces la gândul lui Dumnezeu, cu privire la valorile morale (comportament, atitudini, motivații, tipare de gândire, relații, datorie, autoritate) și la valori, în general. Un creștin definește altfel lucrurile decât un liber-cugetător. Astfel, natura și scopul realității, natura elevului, scopul școlii, posesiunile materiale, cunoașterea, munca etc. vor câștiga noi valențe în mintea și inima unui dascăl creștin, deoarece există o mare discrepanță între mentalitatea culturii noastre și concepția creștină despre lume și viață. După cum spune și Guroian: „discrepanța între Evanghelie și cultură este fără îndoială, drama epocii noastre”⁷⁷ (t. n.).

De exemplu, profesorul creștin va da o altă definiție realizării de sine, succesului sau excelenței decât manualele școlare umaniste. Succesul pentru un om născut de Sus este să facă voia Tatălui, chiar dacă voia Lui este ca uneori să străbată „valea umbrei morții”. Pentru un creștin nu contează atât de mult faptul că în anumite perioade ale vieții trebuie să străbată o porțiune de „deșert” sau o „vale întunecoasă”, ci faptul că el se găsește în perimetrul sacru al voinței lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă implicit însoțirea lui Dumnezeu, chiar și în cele mai lugubre „vâi”.⁷⁸

Rățiunea omului nu poate constitui un punct de referință absolut (Prov. 3 :5) în stabilirea unei viziuni corecte asupra lumii și a vieții. Cu alte cuvinte, nu te poți bizui pe rățiunea ta pentru a-ți verifica raționamentele. Nu poți emite judecăți de valoare de talia premiselor/axiomelor, valabile pentru toate domeniile activității tale, într-un mod autonom (fără un punct de referință exterior și absolut). Omul nu este o ființă autonomă (Ioan 15: 5b), ci este legat ontologic de Creatorul său. De altfel, profesorul creștin îi va învăța pe elevii lui semnificația vitală a dependenței de Dumnezeu (Fil. 2:13; Ier. 10:23), în toate domeniile, subliniind centralitatea voinței divine. Este un punct de vedere opus umanismului secular care susține autonomia, autodeterminarea și atotputernicia omului prin rațiune și știință. Potrivit gândirii postmoderniste, „eul autonom este ultima realitate ireductibilă”⁷⁹ (t. n.). Umanismul secular susține că gândirea critică și autodeterminarea duc la autonomie și constituie esența realizării de sine. Dar dintr-o perspectivă biblică ele duc la moarte, nu la o viață plină.⁸⁰

⁷⁶ Albert E. Greene, *op. cit.*, p. 161. La aceeași pagină: „Numai atunci când propria noastră perspectivă va fi fost atât de transformată, încât nu mai putem tăcea, numai atunci vom avea reușită în încercarea noastră de a transmite învățărilor noastre. Și atunci când nu mai putem tăcea, putem fi siguri că Duhul Sfânt ne va capacita pentru a găsi cuvinte și metode potrivite cu care să o putem transmite” (t. n.).

⁷⁷ Cf. Vigen Guroian, *op. cit.*, p. 21.

⁷⁸ Ps. 23: 4: „Chiar dacă ar fi să umblu prin valea umbrei morții, nu mă tem de nici un rău, căci Tu ești cu mine...”

⁷⁹ Cf. Guroian, *op. cit.*, p. 19.

⁸⁰ Harro Van Brummelen, *Puncte de vedere asupra programei școlare*, p. 44.

Viața plenară o dă numai Hristos (Ioan 10: 10b), îmbogățindu-ne cu dimensiunea spirituală, ceea ce ne face pe deplin umani.

Concepția creștină asupra creației se bazează pe Revelația scrisă și pe Revelația naturală, precum și pe Cuvântul întrupat. „Întreaga noastră interpretare trebuie să aibă loc în cadrul biblic al adevărului pe care îl acceptăm prin credință.”⁸¹ Cu alte cuvinte, perimetrul în care gândim este perimetrul biblic, ceea ce nu înseamnă nicidecum o îngustare a cadrului de interpretare, ci un factor de siguranță care ne ferește de erori.

Perspectiva Scripturii dublată de o viață neprihănită garantează un spirit de discernământ și o cunoaștere adevărată, exprimată metaforic prin „lumina ochiului”. „Ochiul este lumina trupului. Dacă ochiul tău este sănătos, tot trupul tău va fi plin de lumină; dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi plin de întuneric. Așa că dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul acela!” (Mt. 6: 22-23). Sau, proorocul Daniel, în capitolul 12: 10, spune: „...niciunul din cei răi nu va înțelege, dar cei pricepuți vor înțelege...” și „cei pricepuți” nu înseamnă „cei inteligenți”, ci cei neprihăniți, „cei fără răutate” căci – explică psalmistul – „descoperirea cuvintelor Tale dă lumină, dă pricepere celor fără răutate.” (Psalm.119:130). Neprihăniții înțeleg. Ei au un spirit de discernământ nepătat de ceața și întunericul păcatului. Păcatul este asemenea unui praf care se depune în sufletul nostru, acoperind lumina lăuntrică, atunci când depunem un efort pentru a discerne și a înțelege lucrurile. Chiar și Socrate care nu avea Revelația scrisă, așa cum o avem noi, și-a dat seama că numai un om moral are acces la adevărata cunoaștere. Răul este un factor de „bruiă” care întuneacă ochii sufletului. Așadar, împlinirea voiei Lui Dumnezeu constituie o precondiție a cunoașterii adevărate, în vederea formării unei concepții corecte despre lume și viață.

Integrarea biblică nu se poate face decât de acel specialist care are o asemenea viziune creștină asupra tuturor lucrurilor create. Chiar și premisele de bază ale disciplinei predate trebuie trecute prin filtrul Cuvântului lui Dumnezeu, ceea ce presupune o temeinică cunoaștere a acestuia. Acele premise de bază pot fi în armonie sau în conflict cu perspectiva creștină, iar dascălul creștin aduce corectarea care se cere făcută, după cum spune și Scriptura: „Noi răsturnăm izvodirile minții și orice înălțime care se ridică împotriva cunoștinței lui Dumnezeu și orice gând îl facem rob ascultării de Hristos” (2 Cor. 10:5).

De exemplu:

- În psihologie, behaviorismul pleacă de la premisa că tot comportamentul uman este produsul condiționării mediului, ceea ce în ultimă instanță înseamnă determinism. Sau, în psihanaliza freudiană se pleacă de la premisa că toate aspectele vieții trebuie văzute prin „ochelarii” impulsurilor sexuale – „ultima realitate a vieții”. Fibrele constitutive ale celor mai nobile valori umane cum ar fi virtuțile, talentul, caracterul sunt de fapt pulsuni sexuale perverse refulate sau sublimare.⁸² Chiar și „eul [sinele –

⁸¹ Harro Van Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă*, p. 93.

⁸² S. Freud, *op. cit.*, p. 75: Astfel, autoritatea își are sursa în credulitatea caracteristică îndrăgostitului, în supraestimarea obiectului sexual. La p. 157: „Dispoziția sexuală generală spre perversiune a copilului constituie sursa a o serie de virtuți, în măsura în care acestea sunt create prin intervenția dispozitivului de reacție”, adică a digurilor psihice de autoapărare cum ar fi: rușinea, dezgustul etc. Datorită acestora, impulsurile sexuale se transformă în virtuți. „Sublimarea deschide alte domenii de canalizare și utilizare pentru excitațiile extrem de puternice din unele surse ale sexualității, așa încât, dintr-o predispoziție periculoasă în sine, să rezulte o ridicare, nu fără importanță, a capacității de activitate psihică. Aici e de găsit una din resursele activității artistice... [...] ”Ceea ce numim caracterul unui om e construit în bună parte din materialul excitațiilor sexuale, instituindu-se din impulsurile fixate în copilărie, din structurile dobândite prin sublimare și din alte asemenea structuri destinate înăbușirii active a impulsurilor perverse care au fost recunoscute ca inutile.” (!)

esența omului] ar trebui privit ca un mare rezervor de *libido*...”⁸³

- „Concepția raționalistă despre lume și viață a folosit știința pentru a despuia datele/faptele de semnificația lor, [strivind „corola de minuni a lumii”, în termenii lui Blaga] făcându-le strict neutre, înlăturând [astfel] baza predării eticii sau a moralității în școlile publice.” Dar, spune Greene în continuare, „toate datele/faptele [informația] sunt create de Dumnezeu cel viu și omului i se cere un anumit răspuns vizavi de tot ce descoperă știința. Din moment ce trebuie să răspundem lui Dumnezeu care vorbește în și prin „date/fapte” în creația Sa, nu există nici o bază de a separa datele/faptele de valori. Etica străbate toată programa școlară”⁸⁴ (t. n.).
- În biologie se pleacă de la premisa că totul a evoluat de la forme inferioare de existență la forme superioare; creierul uman este o materie superior organizată, iar sufletul omului este un epifenomen al biologicului.

Exemplele sunt fără de număr. Dascălul creștin surprinde și subliniază toate aceste erori de gândire, pentru a-și deprinde învățăceii să judece corect. Dar este trist atunci când un orb călăuzește un alt orb, deoarece niciunul nu are șansa de a scăpa de capcanele elucubrațiilor gândirii naturale/firești, pe când „scopul școlii creștine este [tocmai] o explorare a creației care adâncește în elev cunoașterea lui Dumnezeu și a răspunsului său în slujirea lui Dumnezeu”⁸⁵ (t. n.).

b. Elementele concepției creștine despre lume și viață

Elementele concepției creștine despre lume sunt toate dimensiunile vieții și ale activității umane. Acestea se definesc în lumina Scripturii, oricât de șocantă ar fi definiția pentru omul firesc. Oprindu-ne la diverse aspecte ale vieții, încercăm să disecăm, forând adânc, pentru a prinde tâcul cuvintelor autorității finale – Scriptura –, în încercarea de a elabora o filosofie creștină.

Cine este **Dumnezeu**? Este El slujitorul meu de la Care am pretenția să-mi satisfac toate nevoile definite de mine într-un mod egocentric? Este El „prietenul” meu cu Care îmi pot permite „să mă trag de șireturi”, folosind un vocabular „spiritual” ieftin, fără reverență și fără teamă sfântă? Cine este Dumnezeu? Pot avea pretenția arogantă că Îl pot cunoaște așa cum este? Ce înseamnă a-L cunoaște pe Dumnezeu? Îl pot cunoaște oare ființial?

Ce credem noi despre **Creație, Cădere, Răscumpărare**? Ce este **Istoria, Familia, Autoritatea, Suferința**? Ce credem noi despre **Valori**? Cum vedem **Știința** – idolul epocii moderne, datorită căruia se pune atât de mult accent pe latura academică a instituțiilor școlare? Rațiunea și știința erau mijloacele infailibile, mântuitoare, ale societății moderne care urmau să ducă omenirea pe ascendentă progresului, izbăvind-o de toate bolile, neajunsurile, de sărăcie și îngustimi habotnice de tot felul (inclusiv religia). S-a realizat acel vis al omenirii? Care sunt criteriile după care apreciem o școală creștină? Promovabilitate sau numărul absolvenților admiși la diverse facultăți? Oare valoarea elevului este stabilită în funcție de coeficientul său de inteligență?

Ce este **Adevărul**? Este el obiectiv sau subiectiv? Există doar un adevăr contextual, local sau există un adevăr universal, absolut?

⁸³ S. Freud, *op. cit.*, p. 25.

⁸⁴ A. Greene, *op. cit.*, p. 36.

⁸⁵ *Ibidem.*, p. 37.

John Dewey, promotorul „educației noi” a ajuns la concluzia că adevărul nu există „out there” (acolo afară/pe teren – în realitate), ci constă în întregime în concepte la care au ajuns gânditorii, prin folosirea metodei științifice. Din moment ce asemenea concepte se schimbă mereu, datorită noilor descoperiri științifice, adevărul s-a relativizat în întregime. „O idee sau un concept nu este adevărat pentru că exprimă corect realitatea, ci pentru că se întâmplă să servească într-un mod util, permițând unui organism să se adapteze la condițiile naturale de mediu. Adevărul acumulat de generațiile anterioare nu este un ghid valid pentru viața contemporană datorită schimbărilor care s-au petrecut de atunci și până astăzi.⁸⁶ Reprezentanții postmodernismului spun și ei că adevărul este creat de oameni și este valabil pentru un anumit context cultural, într-o anumită epocă istorică.

Dar adevărul **nu** este creat de oameni așa cum ideea de linie dreaptă sau de cerc nu este creația lor. Adevărul este obiectiv și el există indiferent dacă omul îl percepe, îl recunoaște sau nu. Orice adevăr din orice domeniu își are sursa în Adevăr - Logosul creator -, căci Dumnezeu a creat toate lucrurile prin Logos. „Toate adevărurile sunt adevărurile lui Dumnezeu” (Fericitul Augustin). Dacă un unghi drept are 90° – acest adevăr geometric și toate celelalte adevăruri își au sursa în El. Creatorul a gândit valoarea lui π ($\pi = 3,14$), precum și adevărul matematic al teoremei lui Pitagora sau invențiile altor oameni de știință care sunt de fapt gândurile Lui. Ei (oamenii de știință) nu pot decât să descopere „clișee” din gândurile pe care le-a gândit Dumnezeu atunci când a creat universul. Toate adevărurile obiective de pe coordonata sensibilă sunt brodate cu firele rațiunilor interne care arată înspre Rațiunea supremă, sursa lor. Acest lucru implică și o latură etică, în toate domeniile, de care nu putem scăpa, ascunzându-ne după „paravanul” neutralității în știință. Aplicarea fiecărei informații presupune o latură etică. Neutralitatea este doar un mit.

Adevărul, în sens spiritual, este accesibil doar celor născuți din Adevăr. Isus a zis: „Oricine este din adevăr ascultă glasul Meu” (In. 18: 37). Cu alte cuvinte, numai cel născut din Adevăr poate înțelege adevărul. Nașterea din Dumnezeu asigură „lungimea de undă” necesară discernerii adevărului spiritual. Înainte de a i se fi revelat Adevărul, Pavel, era „un hulitor, un prigonitor, și batjocoritor [...], pentru că lucram din neștiință, în necredință!” (1 Tim. 1:13), în pofida inteligenței sale strălucite. Cu alte cuvinte, nu avem acces la adevărul spiritual (adevărul absolut) prin rațiunea noastră, prin inteligența noastră, ci prin revelație divină și prin păstrarea unui cuget curat.

Ce credem noi despre **Natura omului**? Este el un animal superior rezultat în urma evoluției,⁸⁷ care de fapt nu se distinge de natură? Este creierul uman – această minune încă nedescifrată – doar o materie superior organizată **de la sine**? Este conștiința doar o excrescență a biologicului sau un „articol de import” – introiectarea vocilor figurilor de autoritate (Freud), nimic mai mult? Nu este ea unul dintre cele mai frumoase daruri primite de la Creator, un dat ontologic al coroanei creațiunii?

Ce este **Cunoașterea**? Cum putem cunoaște? Cu ajutorul simțurilor, a rațiunii, experiențial, intuitiv sau prin credință? Se mai vorbește și despre cunoaștere prin rugăciune, cunoaștere prin contemplare sau cunoaștere prin iubire. Cunoașterea este subiectivă sau obiectivă? Vom menționa doar câteva tipuri de cunoaștere despre care se vorbește mai puțin.

⁸⁶ Kenneth O. Gangel și Warren S. Benson, *Educația creștină. Istoria și filosofia ei*, Ed. Cartea creștină, Oradea, 1994, p. 280.

⁸⁷ Legea entropiei ne vorbește mai degrabă despre declinul întregii creații, decât despre evoluție și progres, iar lupta pentru supraviețuire (deci a fi împotriva apropielii) – resortul evoluției – contrastează profund cu sentimentele și impulsurile morale, cu conștiința morală a omului, precum și cu legea morală naturală existentă în fiecare ins.

- Există și o cunoaștere la nivelul simțurilor, prin așa numitul „al șaselea simț” la nou-născuți, prin care ei știu dacă mediul le este favorabil sau nefavorabil, dacă sunt iubiți sau respinși, după felul cum sunt ținuți și după felul cum sunt hrăniți, după inflexiunile vocii adulților care se relaționează la el. Nou-născutul „simte” atmosfera căminului, știe dacă îi este prielnică sau potrivnică.
 - Există și cazuri de răpiri duhovnicești în care omul experiază nemijlocit realitatea supraesențială ca o *certitudo ex se ipsis* și accede la cunoașterea unor lucruri de o importanță majoră pentru existența lui. În asemenea cazuri se întâmplă ca transmiterea conținutului cunoașterii, prin cuvinte, să nu fie posibilă (integral sau parțial). Subiectul simte că învelișul material sonor ar vulgariza mesajul, fragmentându-l, reducându-l sau distorsionându-l. El rămâne dincolo de posibilitatea cuvintelor – apofatic.
 - Apoi, mai există și o cunoaștere prin credință – *Credo ut intelligam* (Cred ca să înțeleg) (Fericitul Augustin). „Prin credință pricepem că lumea a fost făcută prin Cuvântul lui Dumnezeu, așa că tot ce se vede n-a fost făcut din lucruri care se văd” (Evr. 11: 3). Prin credință putem cunoaște lucruri inexplicabile din punct de vedere logic, rațional.
 - Schmemmann vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu, pornind de la Ioan 17:3, o cunoaștere ca Întâlnire (cu El), cunoașterea Lui însemnând de fapt a face cunoștință cu riul: „Această cunoaștere – spune Schmemmann – nu este aceea cu care se mândrește rațiunea noastră convinsă că poate cunoaște totul, inclusiv pe Dumnezeu, fără a ști că tocmai în mintea întunecată și în decăderea cunoașterii adevărate se află tot adâncul ireparabil al Căderii noastre [în sensul că adevărata cunoaștere a decăzut, prin Cădere]. [...] Oricât de corectă ar fi cunoașterea rațională, din punct de vedere formal și obiectiv, ea rămâne tot în limitele de cunoaștere a naturii [noastre] căzute, fărâmițată și slăbită prin păcat. Această cunoaștere rațională a pierdut accesul la esența Celui pe care tinde să-L cunoască și de aceea, [cunoașterea] a încetat să fie întâlnire, comuniune, unitate.”⁸⁸
- Deci Schmemmann vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu ca despre o cunoaștere *experiențială*: cunoaștere ca Întâlnire, cunoaștere-comuniune și cunoaștere-unitate. Prin cunoașterea lui Dumnezeu în felul acesta, omul recâștigă și cunoașterea lumii într-o nouă lumină – o nouă concepție despre lume și viață. El își dă seama cu smerenie că „totul în lume și însăși lumea este darul iubirii lui Dumnezeu, este autodescoperirea lui Dumnezeu [Revelația naturală], este chemarea de a cunoaște în toate pe Dumnezeu, a fi în comuniune cu El prin toate, a stăpâni totul ca viață întru El.”⁸⁹ Cu alte cuvinte, prin exercitarea stăpânirii asupra planetei după voia lui Dumnezeu omul viază în Dumnezeu - exercitându-și deci mandatul cultural spre slava lui Dumnezeu, incorporând-o în mandatul preoției. el viază în Dumnezeu.
- Dorim să menționăm și cunoașterea la care are acces numai omul neprihănit. În Ioan 7:17 Isus spune: „Dacă vrea cineva să facă voia Lui [a Tatălui], va ajunge să cunoască dacă învățătura este de la Dumnezeu sau dacă Eu vorbesc de la Mine”. Cu alte cuvinte, da, voi ați vrea să știți dacă Eu vin de la Tatăl și dacă aceste cuvinte pe care vi le spun vin de la El sau de la Mine, dar această cunoaștere este ascunsă de ochii voștri. Ea este accesibilă numai aceluia care „vrea să facă voia Tatălui”. Fără dimensiunea *etică* nu se poate accede la dimensiunea *epistemologică*, în special în domeniul moral și spiritual.

⁸⁸ Al. Schmemmann, *op. cit.*, p.179.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 181.

De altfel, umblarea în lumină a oricărei ființe umane dezvoltă în acesta o putere de discernământ, în ceea ce privește valorile morale și spirituale. Numai cel care umblă în lumină, adică cel care ascultă și împlinește voia Tatălui are discernământ spiritual și are acces la cunoașterea spirituală. (1 Cor. 2: 14-15), căci „Mintea curată e scaun al lui Dumnezeu” (Evagrie Monahul). Belu arată și el că „iubirea [agapeică] are un rol descoperitor de valori și de conducător al actului intuirii valorilor. Actul intuirii valorilor [...] este un act spiritual la care participă întreaga persoană, cu ceea ce are ea mai adânc și mai specific.⁹⁰ Păcatul este un element de „bruiaj” spiritual, o ceață irațională care tulbură vederea ochiului lăuntric, împiedicând-o să disceamă valorile (Mat. 6:22-23). Rămânând în Lumină și interiorizând-o, omul nu numai că va avea acces la cunoașterea spirituală, aparținând unui alt plan decât cel pământesc, ci străluminat fiind, se va preface după asemănarea Luminii, devenind el însuși lumină din Lumină sau „fiu al Luminii” (Mat. 5:14; Ioan 12:36).

Iată ce spune Gordon Macdonald în legătură cu spiritul de discernământ: „Când ne cultivăm grădina spiritului ajutați de Duhul lui Dumnezeu, recoltele sunt un lucru sigur. Care sunt roadele? curajul, speranța, dragostea, răbdarea, bucuria, și adâncă pace. Se dezvoltă de asemenea, capacități neobișnuite de autocontrol, capacitatea de a discerne răul și de a descoperi adevărul.”⁹¹ Curăția lăuntrică este asemenea unei „ferestre” care lasă ca lumina cunoașterii și a înțelegerii să intre în sufletele noastre, pentru a discerne și a primi Adevărul. Păzirea poruncilor lui Dumnezeu ne înscrie pe lungimea de undă pe care vom percepe adevărul. În plan spiritual, inteligența nu este o precondiție a cunoașterii. Inteligența este un dar minunat, venit de la Dumnezeu, care funcționează corect numai în legătură cu sursa acesteia, dar dacă ea (inteligența) este pusă în slujba Răului, aceasta devine o unealtă folosită de Satana.

Cum privim noi **Munca** ? Este ea o consecință a Căderii ? Oare munca nu a fost lăsată de Dumnezeu înainte de Cădere, sub forma „lucrării și a păzirii” grădinii din Eden, precum și sub forma „stăpânirii” ca o înaltă isprăvnicie încredințată omului?

Munca este parte integrantă a mandatului său cultural deci ea nu poate fi considerată o consecință a păcatului, deși păcatul a zămislit „spinii și pălămida”, cauzând înăsprirea condițiilor de trai. Robert Somerville spune că „prin munca sa, [...], omul își găsește adevăratul loc în creație” El „muncește din respect pentru Domnul său, pentru a-l fi pe plac. Procedând astfel, departe de a-și pierde libertatea, omul descoperă adevăratul sens al vieții sale și progresează în direcția desăvârșirii umanității sale.”⁹² Cu alte cuvinte, munca este un mijloc prin care omul se integrează în universul creat, îndeplinindu-și menirea. În Israel, a munci însemna a te supune lui Dumnezeu, a te supune poruncii Acestuia. Adesea „ne mulțumim să cântărim valoarea muncii noastre prin prisma salariului. Puțini își dau seama cât de uscat și de sterp rămâne universul nostru interior datorită acestui lucru.”⁹³

Hristos S-a arătat ca să răscumpere omul dimpreună cu toate dimensiunile vieții lui, inclusiv munca. Ea poate deveni un mijloc de proslăvire a lui Dumnezeu, dacă este făcută „ca pentru Domnul” și poate fi convertită în „valuta forte” a eternității. Un pahar de apă dat în Numele lui Isus nu-și va pierde răsplata. Orice faptă poate avea răsunet în planul veșniciei, intrând în contul bancar etern, cu condiția să fie făcută în Numele lui Isus, cu o atitudine de mulțumire. „Și orice faceți cu cuvântul sau cu fapta, să faceți totul în Numele Domnului Isus și mulțumiți prin El lui Dumnezeu

⁹⁰ Dimitrie I. Belu, *op. cit.* p. 35.

⁹¹ Gordon Macdonald, *Ordine în universul interior*, Ed. Logos, Cluj, 2001, p. 136.

⁹² Robert Somerville, *Ca pentru Domnul, o perspectivă creștină asupra eticii muncii*, Ed Logos, Cluj, 1999, p. 15-16.

⁹³ Gordon McDonald, *op. cit.*, p. 187.

Tatăl.” (Col. 3:17). Atitudinea inimii este determinantă înaintea unui Dumnezeu pe care Îl interesează mai mult lucrurile ascunse decât cele vădite. Nici o profesie sau muncă nu este mai bună decât altele, înaintea lui Dumnezeu, și toate pot fi înveșnicite prin atitudine: „Orice faceți, să faceți din toată inima, ca pentru Domnul, nu ca pentru oameni, ca unii care știți că veți primi de la Domnul răsplata moștenirii... (Col. 3: 23-24) Așadar, în concepția nou-testamentală, munca se poate transforma în valoare veșnică dacă este făcută „ca pentru Domnul” (Col. 3:23-24), indiferent despre ce muncă este vorba. Munca poate deveni o rugăciune a trupului, ea poate deveni un mijloc de frângere a „pâinii vieții noastre” pe altarul slujirii, o jertfă de bun miros, o cheltuie pentru alții, o înaltă formă de închinare.

Cum vedem **Comunitatea**? Concepția creștină despre comunitate contrastează profund cu pretențiile individualismului radical. Într-o comunitate teocentrică, punctul focal este Hristos, nu omul luat individual. Personalitatea insului se realizează deplin tocmai prin teocentrare, acceptându-și locul și rolul specific în comunitatea Trupului lui Hristos. În zilele noastre se vorbește despre disoluția legăturilor sociale și despre „sfârșitul socialului”, „sfârșitul comunicării”, dar creștinul vede altfel comunitatea creștină a cărei factor integrator este însuși Capul. Tipul relațiilor pe care le adoptăm chiar și față de semenii noștri necreștini se ghidează după tiparul hristic, încercând suprimarea și transfigurarea distanțelor interumane, prin iubirea față de aproapele nostru.

Ce este **Suferința**?

Suferința este o consecință a Căderii. Ea a pătruns în mod legitim, prin ușa deschisă de păcat. Păcatul are consecințe dureroase și acestea apasă asupra creației în întregime: „Dar știm că până în ziua de azi, toată firea suspină și suferă...” (Rom. 8:22). Suferința însă poate fi și o unealtă de prelucrare, de înțelepțire și de curățire pentru aceia care vor fi împreună-lucrători cu Dumnezeu în suferința lor: „Căci puterea Mea în slăbiciune [în suferință, frustrare etc.] este făcută desăvârșită” (2 Cor. 12: 9). Sau: „Pentru a te folosi puternic, Dumnezeu mai întâi te rănește puternic”. Suferința este și o ușă prin care Dumnezeu revarsă har; El ne garantează că în acest proces dureros de prelucrare, harul Lui ne va fi îndeajuns (2 Cor. 12: 9). Sau: „Dumnezeu nu dă har mare, fără o mare încercare” (Ioan Damaschin).

Dar Cel care se răzvrătește și nu acceptă prelucrarea, se împietrește. Din cuptorul suferințelor omul poate ieși prelucrat și strălucitor sau împietrit și plin de amărăciune, neînțelegând nimic din ceea ce Dumnezeu ar fi vrut să-L învețe. Dimpotrivă, cel neprihănit va înțelege (1 Cor. 2:15; Daniel 12: 10). În cele din urmă, după cum spune și Evdokimov, Dumnezeu îți va da cheia vieții tale ca să poți intra în casa propriului tău destin pentru a-L înțelege.⁹⁴

Suferința pentru sfinții Lui se transformă într-o fereastră prin care ei îl văd pe Dumnezeu mai îndeaproape, căci suferința slăbește trupul și pomirile acestuia, materia își pierde din opacitate, iar duhul se deschide spre cele de dincolo, „Căci cel ce a pățit în trup a sfârșit-o cu păcatul, pentru ca în vremea care-i mai rămâne de trăit [...] să trăiască după voia lui Dumnezeu” (1 Pe. 4:1). Grigorie de Nyssa spune că „Necazul este floarea rodurilor așteptate. Să primim deci, de dragul rodului și floarea!”

⁹⁴ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, Ed. Christiana, București, 1993, p. 64: „A-ți înțelege „crucea”, înseamnă să ai presimțirea coordonatelor destinului tău, să-i descifrezi sensul, să-l înțelegi. Acest lucru îl va face viața spirituală; ea introduce o ordine, descoperă un ritm al propriei creșteri, cere un mers progresiv.”

Am amintit doar câteva din elementele componente ale concepției despre lume și viață. Angrenându-ne într-un efort laborios și conștient de definire a tuturor elementelor componente, din unghiul Scripturii și organizând materialul într-un tot unitar sistematizat, obținem o filosofie creștină. Acest proiect uriaș cere colaborarea specialiștilor creștini din diverse domenii pentru a realiza ceea ce Hasker numește „o viziune unitară a adevărului”. Datoria creștinului este să-și definească poziția în toate domeniile vieții, în conformitate cu Scriptura, gândind și trăind în conformitate cu cerințele ei.⁹⁵

Lucrarea de față își propune să definească doar elementele privitoare la educația creștină școlară, fără a avea pretenția de exhaustivitate.

c. Un exemplu de concepție distorsionată asupra lumii și a vieții

Iată o „mostră” de concepție distorsionată despre lume și viață, în condițiile în care oamenii nu au un punct de referință absolut:

În societatea postmodernă, factorul integrator este prin excelență elementul pragmatic. Important este ca ceva să funcționeze, să aducă un profit, să îplinească o nevoie imediată, nu neapărat să fie adevărat sau moral. În învățământul superior, se poate observa o înaintare înspre reificarea subiectului. Omul devine o mică piesă în cadrul sistemului social; el devine vandabil asemenea unui obiect. Prețul cu care se vinde – valoarea lui – depinde de gradul de performativitate pe care-l atinge, precum și de cerințele pieții. Instituțiile de învățământ superior au menirea de a forma „competențe care se pot vinde pe piața mondială”, care să poată înfrunta competiția, „actori” capabili să-și împlinescă în mod convenabil rolul, în posturile pragmatice de care au nevoie instituțiile și întreprinderile.

Relația (profesor – student) nu mai are relevanță în procesul de educație, în scopul formării, ci informația ruptă de valori. Profesorul tradițional va fi asimilat unei memorii. Didactica va fi încredințată unor mașini care să conecteze memoriile clasice (biblioteci etc.) ca și băncile de date, la terminale inteligente puse la dispoziția studenților. Studenților nu li se vor preda conținuturi, ci utilizarea terminalelor, adică noi limbaje, pe de o parte, iar pe de altă parte o mânăuire mai rafinată a acestui joc de limbaj ca să știe cui să se adreseze, adică, care este memoria pertinentă pentru ceea ce dorește să știe, cum să evite erorile în formulare etc. Deci, se va face o inițiere în telematică și se va învăța o limbă străină. Acestea vor face parte integrantă dintr-o propedeutică superioară.⁹⁶

Înlocuirea profesorilor nu va fi un handicap⁹⁷, deoarece resortul care contează nu mai sunt relațiile interumane, nici viața spirituală sau „emanciparea” umanității, ci puterea. Lyotard mai spune că în contextul mercantilizării cunoașterii, nu interesează dacă o informație este adevărată sau nu, ci

⁹⁵ Herbert Schlossberg și Marvin Olasky, *op. cit.* p. 136: „Prima noastră datorie este aceea de a ne organiza gândirea în armonie cu categoriile biblice. Acest lucru înseamnă că trebuie să facem anumite conexiuni cu realitatea într-un mod în care adversarii noștri nu pot să facă. Trebuie să începem să ne ridicăm deasupra lor în gândire și în acțiune” (t. n.).

⁹⁶ Cf. Jean-Francois Lyotard, *Condiția postmodernă*, București, Ed. Babel, 1993, p. 88.

⁹⁷ Vezi și *Ibidem*, p. 89 : „Înlocuirea parțială a profesorilor cu mașini poate să pară o deficiență intolerabilă, dar numai din perspectiva marilor povestiri de legitimare [a marilor discursuri raționale], [din perspectiva] vieții a spiritului și/sau a emancipării umanității. Dar se pare că aceste povestiri nu mai constituie deja resortul principal al interesului pentru cunoaștere. Dacă resortul este puterea, acest aspect al didacticii clasice încetează de a mai fi pertinent. Întrebarea explicită sau nu, pusă de către studentul care se profesionalizează nu mai este: ‘E adevărat?’, ci: ‘La ce servește asta?’ Și, în contextul creșterii puterii: ‘Este eficace?’”

dacă este vandabilă sau eficace. Competența nu trebuie formată în funcție de opozițiile binare: adevărat/fals, corect/incorect, moral/imoral etc. Aceste valori tradiționale care în ultimă instanță își au izvorul în dogmă sau cel puțin în legea morală naturală, nu mai sunt relevante într-o societate mercantilă. Avantajul (banul și puterea) revine celui care poate obține un supliment de informație și o nouă aranjare a datelor, adică, originalitate, creativitate concretizată prin punerea în conexiune a unor serii de date disparate, în aparență fără nici o legătură între ele, descoperind astfel beneficiile cunoașterii interfeței unor discipline considerate până atunci ca fiind absolut independente. Un mare accent se pune deci pe interdisciplinaritate precum și pe munca în echipă.

Așadar, ceea ce structurează concepția despre lume și viață a societății postmoderne este banul și puterea, nu valorile lui Dumnezeu. Competența trebuie să fie legată neapărat de profit, nu de caracter sau de valori morale.⁹⁸ Scopul scuză mijloacele. Nu se pune accent nici pe relațiile dintre profesori și studenți, relații în cadrul cărora profesorul ar putea fi un virtual mentor în vederea formării unui nucleu de studenți. O expresie cum ar fi: "formarea morală, ca oameni de încredere pentru societatea de mâine" devine nerelevantă și nici nu mai este timp într-o societate grăbită pentru asemenea idealuri anacronice. În contextul societății moderne se vorbea de relații anonime; în societatea postmodernă se vorbește despre absența lor. Omul este înlocuit cu o mașină, deoarece este pregătit să devină la rândul său o "piesă" în mașinăria impersonală a societății. "Distincția dintre subiect și obiect s-a dizolvat"⁹⁹ sau este pe cale de dizolvare.

Dascălul creștin are o altă viziune în acest domeniu. El pornește de la cadrul integrator al Revelației supranaturale care ne învață că Dumnezeu l-a creat pe om ca persoană (*prosopon*), după chipul Persoanelor Treimii, ceea ce presupune o inestimabilă valoare a omului, precum și o nevoie acută de relații a acestuia. Omul este prin excelență o ființă relațională, simțind nevoia de a sta "față către față" și inimă către inimă cu *Celălalt*, căci fără comuniune nu există persoană.

Dacă omul își hrănește numai trupul, nevoia lui cea mai profundă, ca persoană, rămâne nesatisfăcută. Dacă își hrănește și creierul cu informații, nevoia lui cea mai profundă, ca persoană, va rămâne, în continuare, nesatisfăcută. Conform piramidei lui Maslow, nevoia de autorealizare, nevoia cognitivă și cea estetică sunt printre cele mai înalte nevoi și totuși, nevoia cea mai profundă a omului este nevoia spirituală, relațională cu Dumnezeu (Mat. 4:4) și cu semenii. Dorința omului la cel mai adânc nivel este o dorință după *Cineva*, nu după *Ceva*. Avem nevoie de o relație *Eu-Tu*, spunea Martin Buber. De aceea, pentru a forma oameni adevărați, în educația creștină, relația profesor-elev este determinantă, datorită integrării implicite (influența prin exemplul personal). Profesorul hristofor este chemat să fie „gura” prin care Dumnezeu poate rosti cuvinte pentru zidirea omului lăuntric al copilului. Cuvintele lui vor fi dătătoare de viață din Viață, iar exemplul lui va fi *imitatio Hristi* sub ochii învățăcelilor.

⁹⁸ Jean-Francois Lyotard, op. cit., p. 20: „Vechiul principiu conform căruia achiziția de cunoștințe este indisolubilă de formarea spiritului și chiar a persoanei cade și va cădea tot mai mult în desuetudine. Raportul dintre cei ce furnizează și cei ce întrebuințează cunoștințele tinde să îmbrace forma relației pe care producătorii și consumatorii de mărfuri o au cu mărfurile, adică formă valoare”.

⁹⁹ ****Faith and Modernity*, Regnum Books International, Oxford, 1994, p. 217.

d. Concepția despre lume și viață și Filosofia

Fiecare om, oricât de simplu, are o anumită viziune asupra lumii și a vieții, anumite convingeri, crezuri, nesistematizate, neexprimate în cuvinte. Deși nu s-a gândit niciodată să-și elaboreze un anumit sistem coerent, cu termeni, definiții și corelări, totuși, în orice domeniu al vieții are o părere a lui, desigur, subiectivă, despre ce este bine și ce este rău, ce trebuie și ce nu trebuie să facă în anumite situații. Viața celui om este, în general, structurată de concepția lui despre lume și viață, manifestându-se la nivel decizional, comportamental și implicit relațional.

Când o concepție despre lume și viață care se găsește la nivelul subconștientului este „adusă la lumina zilei”, prin conștientizare și este elaborată logic, într-un set de concepte corelate, rezultatul este o filosofie. Așadar, Concepția despre lume și viață constituie scheletul susținător al filosofiei, baza unei filosofii. Atunci când printr-un efort conștient o concepție despre lume și viață este dezvoltată, structurată și elaborată într-un tot coerent, folosind termeni adecvați, obținem o filosofie. Cu alte cuvinte, enunțând și sistematizând într-un mod logic toate componentele unei concepții despre lume și viață, obținem o filosofie. Ceea ce se face în lucrarea de față este o palidă încercare de genul acesta și doar în domeniul educației creștine școlare. De ce este necesar un asemenea efort laborios? Pericolul contaminării cu gândirea seculară este mare. Foarte ușor preluăm, fără să ne dăm seama, tipare ale veacului acestuia, privind valorile și prioritățile.

Greene arată că într-o școală creștină este foarte importantă elaborarea unei filosofii a educației creștine, tocmai datorită impactului pe care contextul cultural umanist îl are asupra tuturor domeniilor vieții:

Rareori se consideră că o concepție despre lume și viață ar fi importantă în conexiune cu școala. Acest lucru se întâmplă pentru că, în orice societate, viziunea asupra lumii și a vieții se găsește la nivelul subconștientului. Se presupune că într-un anumit loc, într-o anumită perioadă istorică, fiecare înțelege cum se procedează în lucrurile de bază care fac ca o societate să funcționeze. Creștinii astăzi presupun că ei înțeleg cum să înceapă și cum să mențină o școală creștină. Rareori își dau seama câte din ideile lor pe această temă sunt preluate de la societate modernă și nu din Biblie ¹⁰⁰ (t. n.).

Cadrelor didactice ale școlilor creștine ar trebui să petreacă un timp, într-un efort comun, pentru a defini toate aspectele educației dintr-o școală creștină, din unghiul Scripturii, elaborând un document școlar de o deosebită importanță pentru direcția școlii: FILOSOFIA CREȘTINĂ ȘCOLARĂ, purtând pecetea particularității școlii respective, în funcție de viziunea și misiunea specifică a școlii.

e. Pericolul contaminării cu gândirea seculară

Creștinii nu sunt imuni la gândirea umanistă seculară a veacului acestuia – o gândire hedonistă, antropocentrică, tolerantă până la extrem, în condițiile unui pluralism care este pe cale de a se accentua, într-un context democratic. Profesorii creștini au fost instruiți și formați în școlile seculare.¹⁰¹ Gândirea lor este umbră, *volens nolens*, de gândirea veacului acestuia. Apoi, marea

¹⁰⁰ A. E. Greene, *op. cit.*, p. 65.

¹⁰¹ W. Hasker, art. cit.: „Membrii creștini ai corpului profesoral fiind formați în asemenea instituții, au primit, de regulă, puțină îndrumare sau deloc privitoare la relația dintre specialitate și credința lor creștină. Atunci când își încep cariera profesională ei sunt *de facto* confrunțați cu două corpuri de cunoștințe și credințe complet separate.” (t.n.) Sau, Albert E. Greene, *op. cit.*, p. 160: „Dar noi înșine am fost îndoctrinați din copilărie cu perspectiva modernității și, de obicei, suntem destul de inconștienți de cât de adânc am fost influențați. Am pierdut felul biblic de a vedea creația. Capacitatea distinctă a experienței cotidiene de a ni-l descoperi pe Dumnezeu și de a ne pune la îndemână o cale spre comuniune cu Dumnezeu, spre a-L servi și a-L lăuda nu mai constituie o experiență îmbucurătoare pentru noi. De aceea glorificarea lui

majoritate a manualelor sunt scrise din perspectiva seculară, neraportând „rațiunile interne” ale lucrurilor create la Rațiunea supremă, ca izvor al lor. Tiparele de gândire care au fost cultivate în mintea profesorilor creștini, de-a lungul anilor, nu pot fi lepădate ușor. De aceea, este nevoie de o reeducare a gândirii profesorilor noștri (Rom 12 :2), pentru a-i conștientiza de cadrul de referință predominant secular, din care predau. Aceasta este concepția despre lume și viață a majorității specialiștilor creștini și a părinților.¹⁰²

Îată ce spune Albert E. Greene:

În America de Nord, creștinii din zilele noastre au crescut cu toții cu o gândire penetrată de concepția modernă, științifică asupra universului. Noi vedem lumea ca pe un mecanism vast și complicat, compus din atomi și molecule, operând în conformitate cu „legile naturale” [...] Ne folosim puterea rațiunii pentru a evita pericolele și pentru a extrage cât se poate de mult din comorile ascunse ale universului fizic. Dar universul este, în cuvintele lui Peter Berger, un univers „fără ferestre”. Nimic transcendent nu intră și nu iese din el. Creștinii mărturisesc credința lor într-un univers creat, dar pentru toate scopurile practice, percepția lor asupra lumii diferă foarte puțin de cea a lumii seculare din jurul lor¹⁰³ (t.n.).

Mai mult chiar, „se crede că orizonturile largite ale științei moderne au făcut ca o autentică concepție creștină despre lume și viață să devină nerelevantă”¹⁰⁴ (t.n.). “Puțini ne dăm seama cât de mult ne este “spălat” creierul. Zilnic suntem bombardați cu mesaje care ne sugerează că orice preocupare de natură spirituală este o pierdere de vreme. Încă din primii ani ai vieții ni se inoculează în mod subtil ideea că singura cale de a obține ceva este acțiunea, pe când rugăciunea pare a fi o formă de inactivitate”¹⁰⁵ (t.n.).

Așadar, „filosofia seculară pătrunde chiar și în aerul pe care îl respirăm. Profesorii creștini trebuie să investigheze măsura în care climatul de opinie secular a pătruns în propriile lor minți, influențând modul lor de predare. O asemenea investigație va fi tulburătoare”.¹⁰⁶ Influența seculară este cu atât mai puternică, cu cât creștinii nu pot să se disocieze de rețeaua de instituții a căror funcționare nu este neutră, ci necreștină și uneori chiar anti-creștină. „Instituțiile seculare ([unități școlare], psihoterapie, activități politice, sistemul juridic, economie, marketing, management etc.) servesc ca sursă pentru înțelepciunea morală în cultura noastră [americană], unde se caută criterii pentru a determina ce este drept și adevărat. Dar creștinii trebuie să-și amintească că identitatea lor și moralitatea lor își are sursa în altă parte.”¹⁰⁷ Îată încă un motiv pentru care trebuie să ne petrecem mai mult timp în citirea și meditarea asupra Scripturii, pentru a ne pune de acord gândirea, motivațiile, intențiile, atitudinile și faptele cu standardele și tiparele ei.

Dumnezeu rareori izbucnește din inimile și buzele noastre în legătură cu mărunțișurile cotidiene ale vieților noastre” (t.n.).

¹⁰² Frank E. Gaebelien, *Christian Education in a Democracy*, p. 8: „But now the typical American home is a secular institution, and the typical child receives little, if any, positive religious teaching.”

¹⁰³ Albert E. Greene, *op. cit.*, p. 79.

¹⁰⁴ Frank E. Gaebelien, *Christian Education in a Democracy*, p. 13.

¹⁰⁵ G. Macdonald, *op. cit.*, p. 165.

¹⁰⁶ Frank E. Gaebelien, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, pp. 50-53.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 39.

4. INTEGRAREA LA NIVELUL VIEȚII PERSONALE

Cei ce au îmbrăcat cu adevărat pe Hristos exprimă chipul Său în cugetele lor, în orice rațiune a vieții lor, în cuvintele și faptele lor [...], în știința lor [...] în chip plinar și desăvârșit.¹⁰⁸

Clement Romanul

a. Persoana dascălului « integrat »

Integrarea sau fuzionarea credinței creștine cu toate compartimentele vieții, inclusiv cu cel profesional, începe la nivelul persoanei. Deci în contextul școlar, ea începe la nivelul persoanei dascălului.

Cine este dascălul creștin? El nu este cel născut într-o familie creștină sau într-o țară creștină, nu este nici acela care cunoaște doctrina creștină, ci acela care s-a întâlnit cu Dumnezeu și a fost transformat, înnoit prin Duhul Sfânt și integrat în Împărăția lui Dumnezeu. Dimensiunea spirituală pe care el începe să o înțeleagă tot mai mult este ca un alt univers și accesarea acestuia nu are nimic de a face cu diploma lui, ci numai cu regenerarea spirituală. Diploma și respectiv competența profesională își are importanța ei și presupunem că o are oricare dascăl, dar nașterea de Sus este un dar haric de la Dumnezeu. Ea are loc în perimetrul eternității, al neputrezirii, căci tot ce este născut de Sus este născut din Dumnezeu, „dintr-o sămânță ... care nu poate putrezi” – (1 Pe. 1: 23), venită de dincolo prin Duhul Sfânt, pentru *dincolo*.

De ce este necesară regenerarea spirituală? Pentru că „Cel care nu s-a născut din Duhul, nu e capabil să nască fii duhovnicești” (Simeon Noul Teolog). Modelarea unui mod de viață creștin în elevi este posibilă numai dacă noi înșine am avut parte de sărbătoarea Întâlnirii cu Dumnezeu. A te întâlni cu El, nu este un mit, nici o realitate rezervată doar unei elite sau unor inițiați, ci poate fi experiență de oricine. Hristos – zice Evdokimov – nu se află „în sus”, ci drept în față, așteptând Întâlnirea. Mai mult chiar, Hristos însuși este inițiatorul Întâlnirii: „Iată Eu stau la ușă și bat...”

După nașterea de Sus sau „mica înviere”, cum o numește literatura patristică, omul crește cu ajutorul laptelui duhovnicesc (adevărurile spirituale începătoare ale Sfintei Scripturi) și intră tot mai mult în sfera vieții reale, părăsind lumea iluziilor și a gândirii lumești („pseudorealitatea eului” – Stăniloae). Minteia lui se înnoiește tot mai mult în conformitate cu gândul lui Dumnezeu – *metanoia*. Este vorba nu numai de o simplă « igienă mentală », prin care omul își impune îndepărtarea gândurilor și sentimentelor negative, în virtutea unei autodisciplinări, ci de o transformare ontologică (la nivel de esență), făcută de Duhul, de o naștere din Dumnezeu și câștigarea apartenenței la o nouă rasă de oameni al căror arhetip este Cel de al doilea Adam – Hristos.

Prin sensibilizarea pe care o face Duhul, omul descoperă în Scriptură care sunt noile tipare de gândire și de comportament “integrate” – în conformitate cu voia Tatălui. Creștinul intră într-un proces de transparentizare, de unificare cu sine însuși și cu Dumnezeu, căci “Hristos a adunat firea noastră fărâmițată și împrăștiată”, după cum zice și un tropar bisericesc. Literatura patristică vorbește despre “simplitate” în gândire ca opus al “duplicității”, al purtării măștilor sau al sfâșierii lăuntrice (Rom. 7). La nivelul vieții personale, integrarea se face prin alinierea tuturor aspectelor ce țin de viața personală (în special ale celor nevăzute – motivații, intenții, atitudini, sentimente) la voia lui Dumnezeu, prin faptul că orice gând devine rob al ascultării de Hristos (2 Cor. 10:5) și creștinul înaintează spre libertatea hristică descrisă în Gal. 2:20.

¹⁰⁸ G. Coman *Patrologie*, Vol. I, Ed. IBMBOR, București, 1984, p. 209.

Integrarea începe de la cele nevăzute de ochii celor din jur, de la cele interioare și se va reflecta în cele văzute, exterioare. Acest proces profund nu poate fi conceput ca o cosmetizare a vieții, prin îmbrăcarea unei „haine” a religiozității în anumite împrejurări de ochii oamenilor. Pentru cei care ar înțelege viața în Dumnezeu ca pe o schimbare exterioară, ca pe o purtare de măști, cuvintele lui Hristos sună foarte dur: „Nebuni și orbi...” (Mt. 23)

Dascălul născut de Sus s-a angajat pe urcușul duhovnicesc al sfințirii, după modelul hristic: „Și Eu Mă sfințesc pentru ei ca și ei să fie sfințiți prin adevăr” (Ioan 17:19). Sfințenia părintelui este un scut spiritual, un „zid” protector pentru copiii lui și o garanție a binecuvântărilor, atât timp cât copiii se află sub îngrijirea lui. Sfințenia vieții părintelui/dascălului este o putere de influențare „un strop” autentic (original nu imitație) din Împărăția lui Dumnezeu, Împărăție în care sfinți sunt integrați, naturalizați, trăind după legile ei specifice.

Omul duhovnicesc „se înnoiește spre cunoștință [în cunoștință], după chipul Celui ce l-a făcut” (Col 3: 10). Cunoștința de un anumit gen are un rol înnoitor și este dătătoare de viață, în speță, cunoașterea lui Dumnezeu care înseamnă viață veșnică (Ioan 17:3). Înnoirea se face „după chipul Celui ce l-a făcut” (Col 3: 10), în care dispar diferențele sociale, de etnie, de sex, factorul integrator fiind Hristos „care este totul în toți”. Acest lucru nu înseamnă depersonalizare, ci accesarea la adevărata personalitate, dezbrăcată în parte, de distinctivile planului orizontal (identitatea temporară), și intrând, încă de pe acum, în statutul planului etern – Împărăția lui Dumnezeu – în care avem o nouă identitate, inclusiv o nouă poziție – „în Hristos”. Omul duhovnicesc are trăsături distinctiv de o altă natură: îndurare, bunățate, smerenie, blândețe, îndelungă-răbdare, iertare după tiparul hristic, având ca liant dragostea, numită de Scriptură „legătura desăvârșirii” adică, factorul integrator al virtuților, esența lor, căci Dumnezeu Însuși este dragoste (1 Ioan 4:6, 16). Și dragostea Lui, la care trebuie să fim participanți prin har, întrece orice pricepere, adică este dincolo de logică și rațiune.

Dascălul creștin câștigă o interioritate pneumatoforă, devenind templu al Duhului Sfânt. El devine o hristofanie, un chip al lui Hristos, un surâs al lui Dumnezeu, după cum spune și Evdokimov: „pecetluit de Duhul Sfânt, deveniți hristofori pentru a fi locașuri „pline de Treime”.¹⁰⁹

b. Chemarea dascălului

Teaching is but dry bones without the fire of enthusiasm¹¹⁰

Frank Gaebelein

Pe de o parte, dacă Dumnezeu te-a chemat să lucrezi într-o școală, trebuie să ai talantul dascăliei, căci fiecare a fost hărui de Stăpân, exact pentru menirea care-i era rânduită. Dacă nu ai acest talant, locul tău nu este în învățământ. Un dascăl fără harul dascăliei este o suferință atât pentru el însuși, cât și pentru conducerea școlii, dar și pentru elevi. Pe de altă parte, meseria noastră este o chemare și pentru că această activitate trebuie s-o facem ca pentru Domnul (Col. 3:23), ca parte integrantă a mandatului nostru cultural și a preoției noastre universale. Scriptura ne numește „o seminție aleasă, o preoție împărătească, un neam sfânt (1 Pe. 2:9) și predarea la clasă nu o facem într-un spațiu profan, deoarece ne-am integrat în spațiul sacru, răscumpărat de Hristos – Împărăția

¹⁰⁹ P. Evdokimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 90.

¹¹⁰ Predarea, fără focul entuziasmului, este doar „oase uscate”.

lui Dumnezeu, unde dispare dihotomia sacru-profan.

Predarea devine un act religios, un act de slujire a lui Dumnezeu și ca atare, predarea nu poate fi nicidecum neutră. Dascălul creștin este hristofor (purător de Hristos), el este veșmântul lui Hristos (Margaret Bridges), el aduce în clasă prezența lui Hristos și are o autoritate de la Dumnezeu și o autoritate delegată de la părinți pentru a acționa *in loco parentis*. Această autoritate de a învăța pe alții și de a modela caractere este o „cinstă” a chemării lui, o pecete distinctivă asemenea unui blazon nobiliar, deoarece el are „trimiterea” (chemarea) Marelui Împărat. Profesorul creștin este chemat să-L arate pe Dumnezeu elevilor prin materia lui, ca printr-o fereastră. În sensul acesta, fiecare știință ar trebui să constituie, prin tainele descoperite și scoase din „tezaurul de invenții” al Creatorului, o scară către cer.

Educatorul creștin este un ispravnic al Împărăției. Pavel era ispravnic al harului lui Dumnezeu pentru neamuri. Lui i s-a descoperit taina lui Hristos pe care o propovăduia neamurilor. Cu alte cuvinte, o descoperire dumnezeiască este un har pe care destinatarul îl administrează în beneficiul salvării altora. Educatorul creștin ar trebui să funcționeze după acest tipar. El poate fi un iconom al harului lui Dumnezeu pentru a deschide ochii elevilor înspre tainele universului creat, ca Revelație naturală a lui Dumnezeu. Acest fel de a predă, pe lângă însușirea cunoștințelor academice privitoare la creație, este implicit o invitație la o relație dialogală cu Creatorul.

c. Influența dascălului asupra elevului

Testul acid al unei educații bune este impactul profesorului asupra elevului.

F. Gaebelin

Modul de a gândi al profesorului va influența și va forma inevitabil gândirea elevului. Brummelen spune că profesorul determină modul în care elevii văd viața. Ei vor privi oamenii și lumea prin convingerile profesorului (explicite și implicite), prin ceea ce consideră el că are valoare în viață. Fie că este creștin, fie nu, el are anumite convingeri esențiale care stau la baza concepției sale despre lume, la baza moralei sale și a predării la clasă. De aceea, învățarea altora este un act religios – lucrarea preoțească a predării.¹¹¹

S-a acreditat ideea că profesorul trebuie să predea datele științei într-un mod neutru, fără a le interfera cu propriile sale valori. Valorile sunt personale și subiective, pe când faptele științei sunt obiective și neutre, deci predarea chimiei, a fizicii, a matematicii sau a morfologiei limbii franceze nu are nimic a face cu unghiul de vedere al profesorului asupra vieții. Dar viziunea noastră asupra lumii și a vieții stă în miezul personalității noastre. Inevitabil noi ne vom relaționa la elevi, la colegi și la conducere prin prisma acelei concepții. „Felul în care un educator vede natura universului, natura omului, natura societății, natura adevărului și natura moralității va avea o influență asupra metodelor sale de conducere a școlii și a clasei sale.”¹¹² În mod conștient sau inconștient profesorul va introduce convingerile și valorile sale de bază în etosul clasei, în structura și în conținutul lecției. Franky Shaeffer, în cartea sa *A Time for Anger – The Myth of Neutrality*, a spus că neutralitatea este doar un mit. Oricât de „obiectiv” ar încerca să fie profesorul, el tot își va trăda convingerile și valorile și tot va influența elevul în direcția unei anumite gândiri.

¹¹¹ Harro Van Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă*, pp. 25-26.

¹¹² Hubert P. Black, *Religious and Philosophical Foundations of Education*, Pathway Press, USA, 1967.

Același lucru îl spune și Iosif Țon: „Noi nu credem că neutralitatea profesorului este posibilă și nici nu credem că ea ar fi de dorit. Elevul trebuie ajutat să gândească și să gândească bine. Elevul trebuie ajutat să aleagă și să aleagă bine. Tot ce descoperă știința prin metodele ei de cercetare este adevărul lui Dumnezeu. [Întrebarea care se pune este următoarea:] Cum poate un profesor creștin să ilumineze materia pe care o predă cu ceea ce a obținut din Revelația divină?”¹¹³

“Este o mare diferență între un profesor creștin și respectiv unul necreștin de literatură, fizică sau matematică. Acest lucru nu pentru a inventa o falsă distincție între algebră creștină și algebră sau chimie sau geologie seculară. În mod evident algebra este algebră *per se*, indiferent de profesor. Dar materiile nu se predau dintr-un vacuum [filosofic], predarea [...] este mai degrabă influența unei personalități asupra altei personalități decât comunicarea unui set de fapte/date “¹¹⁴ (t. n.).

e. Importanța Dascălului Creștin

Școala creștină nu e mai bună și, într-adevăr, nu e altfel decât profesorii ei, pentru că temelia școlii o formează profesorii ei.

Jay Adams

“Nu există educație creștină fără profesori creștini.” Acesta nu este un enunț simplist, ci este un principiu esențial pentru o muncă eficientă în acest domeniu”¹¹⁵ (t. n.). S-a estimat că programa școlară, în sensul cursurilor pe care le cuprinde, reprezintă doar 10% din impactul pe care școala îl are în viața elevului, în timp ce profesorul reprezintă 90%. Căci noi predăm ceea ce suntem. De aceea, copiii noștri au nevoie de un model de viață adecvat care să reflecte caracterul lui Hristos. Când Dumnezeu vrea să comunice cu noi El își întrușipează mesajul într-o persoană. Fiecare educator creștin ar trebui să fie o astfel de persoană, o încarnare a mesajului dumnezeiesc. La aceasta suntem chemați.

Școlile eficiente sunt cele care au un colectiv sau cel puțin un nucleu de dascăli care nutresc o concepție creștină despre lume și viață – ei răspund la marile întrebări ale vieții pe temeiul Scripturii și definesc valorile, tot pe temeiul ei. Karl Barth spune că „cel mai eficient mod de a integra fiecare obiect de studiu cu creștinismul este prin intermediul profesorilor creștini cu o adevărată concepție creștină despre lume și viață”. Iar C. S. Lewis este de aceeași părere.¹¹⁶ Concepția despre lume și viață a profesorului este un tipar după care se formează lăutul fraged foarte sensibil de a prelua fidel modelul. “Mă trezesc frecvent referindu-mă la subiectul profesor, pentru că nu pot să subliniez îndeajuns importanța profesorilor în formarea unor elevi puternici în spirit și puri în caracter.”¹¹⁷

Cercetările arată că elevii tind să adopte convingerile și valorile unei persoane iubite și admirate sau a unei comunități în care găsesc dragoste și acceptare. Cu cât un profesor este mai îndrăgit de elev, cu atât este mai probabil ca acesta din urmă să-și interiorizeze sistemul lui de valori. Acest lucru este adevărat și cu privire la un model negativ. Dacă un profesor tânăr, inteligent care

¹¹³ Iosif Țon, în „Introducere” la F. Gaebelin, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*.

¹¹⁴ Cf. Frank E. Gaebelin, *Christian Education in a Democracy*, p. 72-73.

¹¹⁵ Frank E. Gaebelin, *Christian Education in a Democracy*, p. 71, (t. n.).

¹¹⁶ Cf. Frank E. Gaebelin, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, p. 47.

¹¹⁷ Claude E. Schindler, Jr. & Pacheco Pyle, *Înstruire și educare pentru eternitate, Pledoarie pentru școlile creștine*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1991, p. 60.

are un fel plăcut de a fi și de a preda este totuși imoral, are o atitudine cinică și o gândire anti-creștină, influența felului său de a gândi și de a vedea oamenii și situațiile va avea un impact foarte puternic asupra elevilor. De aceea este atât de importantă recrutarea profesorilor creștini, în școala creștină. Dascălul are în primul rând o influență formativă asupra elevilor.

De aceea, preocuparea primordială a unui director creștin este aceea de a căuta cu perseverență și rugăciune oameni născuți din Dumnezeu, pentru a-și forma un colectiv de dascăli trăitori ai credinței creștine, dar și competenți din punct de vedere profesional. Un profesor matur din punct de vedere spiritual, având și harul dascăliei, este o comoară pentru o școală creștină, fiind „omul potrivit la locul potrivit”, mai mult chiar, el este un mădular în Trupul lui Hristos specializat în munca de învățare „pentru desăvârșirea sfinților, în vederea lucrării de slujire, pentru zidirea Trupului lui Hristos” (Ef. 4:12). În munca sa specifică, dascălul creștin își pune în negoț talantul primit de la Dumnezeu. Predarea devine un act religios exercitat într-un perimetru sacru – Împărăția lui Dumnezeu.

Dacă ar fi să exprimăm *in nuce* INTEGRAREA LA NIVELUL VIEȚII PERSONALE, am spune că ea constă în re-legarea omului de Dumnezeu prin nașterea de Sus și apoi în menținerea unei relații dialogale cu Creatorul, prin rugăciune, citirea și studiul Cuvântului, încercând să potrivească „bucățelele de puzzle” ale specialității sale în perimetrul concepției biblice despre lume și viață. Valorile lui Dumnezeu transformă tiparele de gândire și de relaționare ale profesorului și astfel, prin calitatea vieții sale, dar și prin competența sa profesională el se constituie într-un model de viață care va avea un puternic impact formativ asupra elevilor.

5. INTEGRAREA LA NIVELUL PROFESIEI

a. Cadrul integrator

Ideas do not exist in isolation [...] they have a setting¹¹⁸
F. E. Gaebelin

Așa după cum am mai amintit, pentru a face integrarea avem nevoie de un cadru unificator care asemenea unei hărți ne va arăta locul și menirea fiecărui lucru creat, ne va arăta sistemul de valori și de priorități al ordinii creaționale așa cum a fost conceput el de Dumnezeu. Acest perimetru, tipar sau matrice primordială am primit-o prin Revelația supranaturală a lui Dumnezeu, pilonii ei susținători fiind Creația, Căderea, Răscumpărarea și Restaurarea, iar structura în detaliu o deducem din valorile absolute ale lui Dumnezeu exprimate în legile și poruncile Lui. „Centralitatea Bibliei în educația creștină este organică. Ea nu numai că ne pune la dispoziție un cadru de referință unificator pentru toate disciplinele, dar este și dătătoare de viață și putere întregii programe. Ea constituie o influență rodnică, eliberatoare, eliberând mințile și inimile pentru urmărirea/căutarea adevărului în toate direcțiile. Astfel ea este o forță care dă direcție, un permanent semn de aducere aminte de faptul că toate adevărurile fiind ale lui Dumnezeu, ele au un scop. Pe scurt, datorită influenței ei dinamice [Biblia] ar putea fi numită o programă „a inimii”, mai degrabă decât o programă de bază [școlară]”¹¹⁹ (t. n.).

b. Factorul integrator

Prin definiție, un factor integrator contribuie la refacerea unității, a întregului, a imaginii de ansamblu, variind în funcție de abordare și de nivelul, precum și de compartimentul în care se face integrarea. Așadar, la diverse niveluri, vorbim despre diverși factori integratori. Orice factor integrator este menit să imite lucrarea Tatălui, acționând dinspre „haos” (*khaos*) - înspre „cosmos” (*kosmos* - aranjament, sistem unitar, lume sau „podoabă”, după Părinții Bisericii)

La nivelul integrării pe verticală, atunci când dorim să arătăm legătura creatului cu Creatorul, factorul integrator este AUTORUL Creației. Ceea ce înseamnă că în planul cunoștințelor, atunci când legăm informațiile și lucrurile create de Autorul lor, factorul integrator este Creatorul care a adus întru existență toate lucrurile create, inclusiv pe cele care constituie obiectul de studiu al materiei noastre de specialitate.

Când ne gândim la „pecetea” impregnată pe fiecare lucru „tras în existență”, adică la *rațiunile interne* (*logoi*), atunci spunem că factorul integrator este Logosul creator – Hristos. Am văzut că Dumnezeu L-a rânduit pe Hristos pentru ca prin El să aducă la unire toate lucrurile pe plan cosmic (Ef. 1: 9-10; Col. 1: 20). Abia prin El, se deschide calea spre unire (integrare) în adevăratul înțeles al cuvântului. Așa cum am mai arătat, El este „taina lui Dumnezeu” prin Care s-au creat toate lucrurile, și **prin Care se vor reuni toate lucrurile**. „Căci Dumnezeu a vrut ca toată plinătatea să locuiască în El [Hristos] și să împace totul cu Sine prin El, atât ce este pe pământ, cât și ce este în ceruri, făcând

¹¹⁸ Ideile nu există în izolare [...], ci într-un cadru/ context.

¹¹⁹ F. Gaebelin, *Christian Education in a Democracy*, p. 126.

pace, prin sângele crucii Lui.” (Col. 1:19-20). Fără jertfa Lui, nu ar fi existat un temei ontologic pentru re-unirea (integrarea) tuturor lucrurilor.

Atunci când ne folosim de Revelația supranaturală a lui Dumnezeu pentru a stabili anumite conexiuni ce dau unitate viziunii noastre, spunem că factorul integrator este Scriptura. De altfel Scriptura constituie cadrul general, perimetrul integrator, așa după cum spune și Gaebelein: „Ideile nu există în izolare [...] ele au un cadru”¹²⁰

Când ne gândim la felul în care credința noastră în Dumnezeu conferă coeziune tuturor aspectelor vieții noastre și înțelegerii noastre legate de univers, atunci spunem că factorul integrator este credința noastră creștină. În interpretarea datelor științei, premisele de la care plecăm ne sunt date de concepția noastră asupra lumii și a vieții înrădăcinată în Scriptură. În cazul acesta, concepția creștină despre lume și viață formată pe baza cadrului integrator dat de Revelație este factorul integrator în interpretarea și în aplicarea datelor științei.

În lumea spirituală, jertfa constituia mijlocul prin care omul putea veni în prezența lui Dumnezeu. „Și fără vărsare de sânge nu este iertare” (Evr. 9:22). Isus Hristos este „mijlocitorul”, „chezășul”, reprezentantul, purtătorul unui legământ nou, superior, desăvârșit, după cum El – Marele Preot este desăvârșit și slujba se face în planul desăvârșirii, unde a intrat pentru totdeauna în Sfânta Sfințelor cu însuși sângele Său. El ne poate curăți în mod desăvârșit cugetul de faptele moarte – balastul din noi, sămânța putreziciunii și a morții care ne trage spre pământ. Sângele constituie un factor integrator în universul spiritual, deoarece înlătură vina și relațiile se restabilesc – amonia se restabilește.

În domeniul virtuților creștine, factorul integrator este pe de o parte, Dumnezeu în care își au ele originea, iar pe de altă parte, este dragostea ce le adună într-un mănunchi. Dragostea este trunchiul din care răsar virtuțile creștine (Gal. 5: 22-23). Toate virtuțile creștine au o aură agapeică. Alt fel este răbdarea stoicului și alt fel este răbdarea creștinului și alt fel este răbdarea budistului. Motivațiile care stau la baza virtuților diferă. Virtuțile creștine sunt „după Hristos”, dragostea agapeică constituind miezul acestora, precum și factorul lor integrator. Dragostea agapeică nu este numai „emoție”, „sentiment pur”, simțământ. Dragostea matură are un conținut cognitiv, ea trebuie „să aibă ochi” (spirit de discernământ) și for decizional: „Și mă rog ca dragostea voastră să crească tot mai mult în cunoștință și orice pricepere ca să deosebiți lucrurile alese, pentru ca să fiți curați și să nu vă poticniți până în ziua venirii lui Hristos, plini de roada neprihănirii, prin Isus Hristos, spre slava și lauda lui Dumnezeu” (Fil. 1: 9-11).

În planul persoanei, factorul integrator care elimină duplicitatea, sfâșierea lăuntrică, aducând omul la „simplitate”, la unitate este partea spirituală înnoită de Hristos ce conferă unitate diverselor planuri ale personalității: planul fizic, intelectual, emoțional, moral și social. Partea spirituală permează toate aceste planuri, dându-le un sens și o semnificație pe coordonata eternității.

Autorul unei cărți este factorul integrator al operei sale care poartă pecetea gândirii și a stilului său, într-un mod inconfundabil.

La oră, dascălul este într-un fel factorul integrator, pe de o parte, pentru că el stabilește structura, el leagă părțile lecției și activitățile clasei; specificul personalității lui dă unitate și coeziune orei. Iar pe de altă parte, el este împreună-lucrător cu Dumnezeu, învățându-i pe elevi să gândească integrativ, să facă eforturi în a integra credința lor cu tot ceea ce învață la școală.

Părinții ar trebui să fie factorii integratori ai familiei, dând căminului lor unitate, sens și direcție.

¹²⁰ Frank E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, ACSI, Colorado Springs, 1995, p. 33 (t. n.): „Ideas do not exist in isolation [...] they have a setting”

În domeniul relațiilor, ascultarea/supunerea este un factor integrator de seamă. Prin ascultare de Dumnezeu și de autoritatea așezată peste mine mă conformez ordinii creaționale, adică, trăiesc în planul „normalității”, din punctul de vedere al lui Dumnezeu. Orice autoritate omenească este doar o autoritate derivată din Autoritatea supremă. Cu alte cuvinte orice om funcționează sub autoritate. Chiar dacă nu ai peste tine o autoritate omenească, ești dator cu supunere autorității lui Dumnezeu.

Sfidarea autorității este o caracteristică a societății postmoderne. Există elevi care zic: „Cine este profesorul să-mi spună mie ce să fac?” sau, profesori care zic: „Și cine este directorul să-mi dea mie ordine?”, dar universul creat de Dumnezeu este ierarhic.

La nivel de caracter, factorul integrator este integritatea: Bill Graham spunea că Integritatea este liantul care face din viața noastră un întreg. Trebuie să ne străduim mereu să ne păstrăm integritatea intactă. Dacă ne pierdem averea, nu am pierdut nimic; dacă ne pierdem sănătatea, am pierdut ceva, dacă ne pierdem tăria de caracter, am pierdut totul. Integritatea sudează spusele, gândurile și faptele într-o persoană unitară, astfel încât nici una din cele trei să nu se desincronizeze de celelalte.

Și exemplele s-ar putea continua la nesfârșit...

c. Interpretarea datelor științifice

Atunci când vorbim de integrare, pomim de la cadrul integrator care ne dă premisele de bază necesare interpretării datelor științei, adică, de la Scriptură. Pe acest fundal ne sunt revelate valorile lui Dumnezeu, cuprinse în legile și poruncile Lui. Această matrice constituie tiparul după care specialistul creștin își înnoiește mintea, potrivit-o mereu și mereu după gândul lui Dumnezeu, Creatorul, dezvoltându-și astfel o concepție creștină despre lume și viață în care sunt cuprinse premisele de la care pomește în interpretarea datelor.

Nu este importantă sursa cunoștințelor, căci „Dacă profanii au spus ceva bun, nu e de disprețuit”¹²¹ sau „Toate adevărurile sunt adevărurile lui Dumnezeu”,¹²² indiferent de sursă, spune Fericitul Augustin, în cartea sa, *Educația creștină*. În concepția lui, fiecare creștin trebuie să înțeleagă că oriunde găsește cineva adevărul, acesta vine, în ultimă instanță, de la Dumnezeu. Sau așa cum a zis Iustin Martirul: „Tot ceea ce s-a spus bine, ne aparține nouă, creștinilor”, pentru că orice adevăr este creația lui Dumnezeu. Importantă este deci nu sursa adevărului, ci interpretarea lui, pe baza premiselor ce se desprind din cadrul integrator – Revelația specială.

Toți specialiștii pomesc de la date științifice achiziționate pe cale empirică, dar nu toți ajung la aceleași concluzii în urma interpretărilor, deoarece nu toți pomesc de la aceleași premise. Mulți din specialiștii zilelor noastre nici nu cred că ar putea exista vreo legătură între datele științei și valori. Dar de ce este importantă interpretarea? De ce sunt importante concluziile finale? Pe de o parte, ele sunt importante pentru partea de aplicare a rezultatelor cercetării în viața de toate zilele, iar pe de

¹²¹ *Profani si quid bene dixerunt, non est apemandum.*

¹²² Cf. Gangel, Kenneth O. și Benson, Warren S., *Educația creștină, Istoria și filosofia ei*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1994, p. 98: „Dacă cei care sunt numiți filosofi [...] au spus ceva care este adevărat și în armonie cu credința noastră, noi nu numai că nu ne vom da înapoi de la el, dar îl vom folosi, pretinzându-l de la cei care nu au dreptul legal să îl aibă... Acesta este, ca să spunem așa, aurul și argintul lor pe care nu l-au creat ei înșiși, ci pe care l-au scos din minele providenței lui Dumnezeu -, [aur și argint] care este răspândit pretutindeni în afară și care este terfelit și folosit ilegal pentru închinarea la diavoli. De aceea, creștinul, când se desparte în duhul lui de părtășia mizerabilă cu acești oameni, trebuie să ia aceste adevăruri cu el și să se dedice folosirii lor așa cum trebuie în predicarea Evangheliei” (Fericitul Augustin).

altă parte, concluziile sunt importante pentru că acestea se structurează în elemente ale viziunii noastre despre lume și viață, îmbogățind-o, luminând astfel însăși „fereastra” prin care ne vedem pe noi înșine, oamenii și universul.

Interpretarea faptelor/datelor constituie miezul integrării. Iată ce spune Hasker: „Ne este imposibil, oricărui dintre noi, să învățăm cum este universul *cu adevărat*, [...] studiind o celulă [la microscop], privind printr-un telescop, examinând un document, sau citind [graficul de pe ecranul] unui osciloscop. Când facem acele lucruri aflăm *fapte/date* [...], dar noi adăugăm infrastructura ce dă o *semnificație* acelor fapte, scoțând-o din magazia de idei pe care o avem deja în mințile noastre.[...] Putem afla multe fapte adevărate, prin folosirea simțurilor noastre și a rațiunii noastre, dar atunci când procedăm la generalizări pomind de la acele date pentru a ajunge la nivele mai înalte de abstractizare [...], adevărata semnificație vine numai printr-o înțelegere a Revelației. Atunci rațiunea noastră **nu** este doar un mijloc independent de a verifica datele. Ea poate să fie de asemenea un mijloc de a ne susține prejudecățile”¹²³ (t.n.). Iar Greene spune că “Dumnezeu nu ne-a dat rațiunea ca pe un ghid autonom, capabil prin sine însuși să ne conducă spre adevăr. Rațiunea urmează întotdeauna inima. Inima noastră este întotdeauna devotată într-un mod religios, fie Dumnezeului adevărat, în Isus Hristos, fie vreunui idol. De aceea, Pascal spunea că inima are rațiuni/motive despre care capul nu știe nimic. Rațiunea umană lipsită de o relație cu Hristos, nu este niciodată un ghid sigur spre adevăr sau un judecător bun al adevărului”¹²⁴ (t. n.). Același lucru îl afirmă și Evdokimov: “Raționalismul științific al imanenței singure **cramponat numai în sensibil** nu este niciodată nici suficient, nici decisiv. La un savant ateu cu obiecțiile curente împotriva credinței religioase se amestecă întotdeauna și motivații afective; pretinsa “obiectivitate” a unui savant este un mit.”¹²⁵ “Ateismul – după cum spunea Fericitul Augustin – este sminteala unei minorități”. Acest lucru a fost adevărat pentru secolul al IV-lea d. Hr., dar din păcate sfera minorității s-a extins, devenind de-a lungul secolelor majoritatea.

Dacă avem convingerea că nu există Dumnezeu și că omul este doar rezultatul evoluției, iar prin moarte acesta intră în neființă, ar fi logic să spunem că este inuman să lași o ființă umană să sufere și am fi de acord ca eutanasia să fie legalizată pentru toți cei ce o doresc, ca un mijloc de curmare a suferințelor umane insuportabile. Creștinul pomește de la alte premise privitoare la om, la suferință și la voința suverană a lui Dumnezeu care are în vedere toate detaliile vieții unui om cu un scop foarte bine precizat.

Așadar, interpretarea este determinantă în integrare, deoarece ea se face în funcție de convingerile noastre, iar rezultatele interpretării vor duce, pe de o parte, la un anumit fel de aplicare a rezultatelor cercetării în viața de toate zilele, iar pe de altă parte, ele vor întâi sau modifica convingerile noastre. Concluziile finale îmbogățesc sau modifică „lentilele” prin care vedem noi oamenii și creația. Acest tablou final va fi perfecționat pe măsură ce ne adâncim studiile de specialitate simultan cu adâncirea studierii Scripturilor.

După cum am văzut, aplicarea informației se va face în funcție de concepția noastră despre lume și viață. Maxim Mărturisitorul spunea că „folosirea greșită a ideilor duce la folosirea greșită a lucrurilor”, dar și reversul este adevărat, adică, o gândire corectă este garanția unei aplicări corecte a datelor științei, căci „Mintea curată vede lucrurile drept” (Maxim Mărturisitorul). Specialistul creștin face aplicarea ținând cont de opozițiile binare de bine-rău, adevărat-fals, corect-incorect etc., stabilite

¹²³ William Hasker, art. cit.

¹²⁴ A. E. Greene, *op. cit.*, p. 200.

¹²⁵ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 26.

în funcție de standardul Scripturii. Aplicarea informației se poate face numai pentru viață, nu și împotriva ei. Ea se va face numai în conformitate cu ordinea creațională, nu și împotriva ei, chiar dacă ar rezulta un beneficiu financiar imens, deoarece specialistul creștin este iconomul lui Dumnezeu, peste bunurile Lui, având o autoritate derivată din Autoritate și deci supusă acesteia din urmă.

Aspiratorul este o invenție foarte utilă pentru gospodine. Dar aplicarea acestei invenții pentru a aspira fătul din pânțelele mamelor este o crimă în viziunea unui creștin, dar pentru specialistul necreștin este o „metodă ingenioasă” de a scoate „țesutul” nedorit, fără vreo valoare, asemenea unui surplus deranjant pe care îl iei și îl arunci, sau în cel mai bun caz îl folosești pentru a extrage din el celule stem sau preparate cosmetice.

În multe domenii, oamenii încep să-și dea seama că aplicarea așa-zisă „neutră” a descoperirilor științei are consecințe nefaste și că acest domeniu nu poate fi rupt de coordonata sa axiologică. Eroarea a survenit datorită premiselor greșite de la care s-a pornit în interpretare. Acest lucru este subliniat și de Gaebelein: „Acestea sunt zilele când oamenii, în sfârșit, încep să-și dea seama că urmărirea neutră, obiectivă a adevărului, dacă există într-adevăr așa ceva, are responsabilități care nu pot fi evitate. Nici chiar cercetarea nu poate fi divorțată de scopuri morale. Investigația care așază în mâinile omului puteri noi, vaste nu poate scăpa de responsabilitățile folosirii acelor puteri. Știință de dragul științei, filosofie de dragul filosofiei, artă de dragul artei – fără preocupare pentru implicațiile morale – duc mult prea repede la o închinare la dumnezei falși”¹²⁶ (t. n.).

¹²⁶ Frank E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p. 127.

A. INTEGRAREA PE VERTICALĂ

Pentru creștin, orice studiu ar trebui să fie sacru.
Frank Gaebelein

a. Definire

La nivelul profesiei există o pluralitate de posibilități de integrare. Integrarea pe verticală este specifică numai specialistului creștin. În învățământul secular există tendința de a tăia orice legătură cu transcendentul – o legătură deranjantă pentru omul modern care se poate „descurca și singur”. Același lucru îl spune și Albert E. Greene: „În alienarea noastră, noi credem că este mai ușor să studiem lumea dacă o putem divorța de Dumnezeu [...] dar realitatea este că ceea ce noi includem în programa școlară este creat, menținut și răscumpărat de Dumnezeu cel viu. Noi studiem ceea ce Dumnezeu a făcut și ceea ce El menține în existență”¹²⁷ (t. n.). Chiar dacă într-un anumit domeniu legătura creatului cu Creatorul ar fi evidentă, omul de știință modern caută să dea o „interpretare științifică” aceluia detaliu.

Pentru a obține *unitatea verticală a cunoștințelor*, trebuie să legăm informațiile din disciplina noastră de Autorul lor, cu cât mai multe „fire” posibile. „Firele” acestea nu sunt altceva decât rațiunile interne ale lucrurilor create care ne vorbesc clar despre o „INTELIGENȚĂ SUPREMĂ”.

De exemplu:

- De ce există în atmosferă o anumită concentrație de oxigen, nu mai puțină și nici mai multă?
- De ce distanța de la pământ la soare nu este mai mare sau mai mică?
- De ce apa la 4° C are densitatea maximă?
- De ce gheața are densitatea mai mică decât apa?

Răspunsurile la aceste întrebări și la altele de genul acesta, fără de număr, constituie *rațiuni interne* care arată că acest univers nu a apărut la întâmplare, ci a fost gândit și proiectat într-un mod foarte inteligent de o Rațiune supremă, nu numai pentru a constitui un cadru propice pentru viață, ci și pentru a i-L revela omului pe Creator. De altfel, noi numim universul creat ca fiind Revelația naturală/generală a lui Dumnezeu (Rom. 1: 19-20). Raționalitatea universului îl provoacă pe om la cugetare, invitându-l la o relație dialogală cu Dumnezeu Creatorul. Profesorul creștin descoperă în rațiunile interne ale lucrurilor create înțelepciunea, grija, bunătatea și măreția Creatorului.

Integrarea pe verticală are loc și atunci când stabilim o legătură intimă (la nivel de esență) între o disciplină academică și viziunea scripturală, prin faptul că o afirmație, o interpretare sau o aplicare a informației, din cadrul acelei discipline, se face în armonie cu cadrul prestabilit prin Revelația supranaturală. Acest cadru etic, „invizibil” este constituit din valorile din planul inteligibil (suprasenzorial) care condiționează lumea sensibilă (materială). Dumnezeu a creat toate lucrurile în perimetrul valorilor divine ce își aveau originea în Sine Însuși. Informația deci nu poate fi folosită/aplicată decât potrivit cu acele valori absolute, revelate în Scriptură, adică, pe lungimea de

¹²⁷ Albert E. Greene, *op. cit.*, p. 151.

undă a gândului lui Dumnezeu privitor la rostul tuturor lucrurile create. În procesul integrării dascălul creștin ține cont de acest adevăr.

Integrarea se realizează, într-o primă fază, făcând conexiuni între “materia primă» sau datele disciplinei școlare pe care o predăm și datele credinței noastre creștine. În faza finală, este vorba mai degrabă de o fuzionare a acestora, având ca rezultat un nou fel de a privi lumea în care trăim – o perspectivă creștină asupra lumii și a vieții.

Nu există doar o singură abordare în integrare, ci, după cum arată Hasker există un pluralism integrativ – modele multiple care se pot folosi, în funcție de materia predată și de personalitatea dascălului.

Integrarea nu înseamnă a începe ora cu rugăciune și nici a adăuga, pe ici și colo câte un verset biblic. Aceste metode țin de exterior, ele sunt un artificiu, asemenea unei cosmetizări, pe când integrarea ține de interior, de esență. “Religia nu este un garaj adăugat unei clădiri, ci o nouă fundație, marile adevăruri ale Scripturii fiind adevăratul factor integrator.”¹²⁸

La matematică, folosirea de date creștine în problemele de aritmetică nu înseamnă integrare. Dar atunci când îi putem face pe elevi să înțeleagă ceea ce a spus Galilei: “Cartea mare a naturii este scrisă în limbaj matematic”, atunci am reușit să facem integrare. Pitagora a observat și el că la baza universului stă cifra. Până și locul în care răsar mugurii de pe o creangă se poate determina matematic. Este vorba de anumite proporții. Trupul uman este conținătorul proporției de aur. Orice proporție are la bază cifra. Fulgii de zăpadă și, în general, cristalele sunt forme geometrice perfecte și orice formă geometrică are la bază tot cifra. R. Rauser definește matematica în felul următor: “Matematica este studiul unui set de concepte obiective, universale care arată înspre ordinea și raționalitatea universului însuși, ceea ce implică o minte, ceea ce implică o ființă pe care putem să o numim Dumnezeu.”

În fiecare sămânță este închisă o programare foarte elaborată și orice programare se poate exprima în cifre. “Există o ecuație după care, dintr-o sămânță de floarea soarelui, apare planta de floarea soarelui. Crengile [unui copac] nu cresc la voia întâmplării, în jurul trunchiului, ci într-o anumită ordine matematică. (Chiar și atunci când nu cresc așa, elementul de surpriză, de neașteptat sau de individualitate reflectă de asemenea măreția lui Dumnezeu.) În fizica modernă, specialiștii se bazează tot mai mult pe formule matematice în efortul lor de a descrie realitatea. Pe măsură ce conștientizăm aceste lucruri, inimile noastre se vor umple de laudă și mulțumire. Vom învăța să ne ridicăm la noi niveluri de comuniune cu Dumnezeu și implicit la noi niveluri de slujire a Lui”¹²⁹ (t. n.). Adevărurile matematice care sunt aceleași pentru toată lumea, primesc pentru specialistul creștin noi valențe, atunci când conștientizează legătura lor cu Autorul acestora.

“Ceea ce este distinctiv pentru o școală creștină este faptul că ea restituie “faptelor” semnificația dată lor de către Dumnezeu. Astfel studierea creației devine o modalitate de a avea părtaşie cu Dumnezeu și de a-L sluji pe El. Totuși, acest tip de cunoaștere nu poate fi comunicat elevilor teoretic. A fi elev înseamnă a fi ucenic. Învățătorul maestru trebuie să experimenteze și să practice ceea ce el intenționează să-l învețe pe ucenic. De aici rezultă necesitatea ca părinții, pastorii și profesorii școlilor creștine să experimenteze creația ca fiind vocea lui Dumnezeu (Ps. 19). Și să-i răspundă [acelei voci] ca urmare a înțelegerii lumii [în felul acesta].”¹³⁰ (t. n.) Alexandru Schmemmann spunea că „întreaga creație este sacramentală”, deoarece totul arată înspre Autorul acesteia.

¹²⁸ Frank E. Gaebelin, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, p. 29.

¹²⁹ Albert E. Greene, *op. cit.*, p. 184.

¹³⁰ *Ibidem*, p.175.

b. Rațiunea internă

Creația ne duce ca de mână la Dumnezeu

Ioan Hrisostom

Căci toate poartă în ființa lor o rațiune, un mesaj, o finalitate

C. Galeriu

Tot cosmosul poartă amprenta valorilor divine, pentru că totul a fost creat prin Logosul creator. Atunci când Logosul/Rațiunea le-a adus întru ființă la porunca lui Dumnezeu, tot ce a fost creat a rămas încărcat cu informație, organizare (structură), inteligență și mesaj (*logoi*), prin care totul a rămas legat de Logos și arată înspre Logos și prin El, spre Creator. Și totul se mișcă în desăvârșire doar în armonie cu Logosul deci implicit cu sistemul de valori din Ordinea Binelui. Acele *logoi* (*logos-uri*) prezente în tot ce a fost creat se numesc rațiuni interne și ele vorbesc despre Creator.

„Lumea [...] este nu numai un dar-amintire a lui Dumnezeu către om, ci o polifonie dinamic activată de *logos-uri*, care întrupează dragostea dumnezeiască în ipostasul creației și cheamă în același timp libertatea umană să coordoneze polifonia creată în direcția afirmării și acceptării iubirii dumnezeiești.”¹³¹

„Universul întreg este plin de inteligență și de intenție: de la cea mai mică particulă elementară până la galaxii. Și ceea ce este extraordinar, în ambele cazuri, este vorba de aceeași ordine și de aceeași inteligență. [...] Sub fața vizibilă a realului, există deci ceea ce grecii numeau „logos”, un element rațional, inteligent, care reglează, dirijează și însușește lumea și care face ca această lume să nu fie haos, ci ceva ordonat.”¹³²

Și spune în continuare același autor:

„Eu cred că universul este un mesaj redactat într-un cod secret, un cod cosmic, și că datoria omului de știință constă în descifrarea acestui cod.”¹³³ „Concluzia este mereu aceeași: oricare ar fi parametrii considerați, dacă li se modifică valoarea oricât de puțin, suprimăm orice șansă de apariție a vieții. Constantele fundamentale ale naturii și condițiile inițiale care au permis apariția vieții par a fi reglate cu o precizie uimitoare.”¹³⁴

¹³¹ C. Yannaras, *Abecedar al credinței*, Ed. Bizantină, București, 1996, p. 68.

¹³² Cf. Dumitru Popescu, *Teologie și cultură*, București, Ed. Inst. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993, p. 107.

¹³³ Cf. *Ibidem*, p. 107.

¹³⁴ Cf. *Ibidem*, p. 109. Vezi și Mihaela Dorobanțu, „Și dacă lucrurile ar fi stat puțin altfel?” în *Magazin*, nr. 26 (2329) din 27 iunie, 2002, p. 3: „O modificare oricât de mică a constantelor universului, cum ar fi intensitatea gravitației, și ... noi nu am mai fi aici [În natură, la nivelul cunoștințelor actuale există patru forțe:] „forța tare, cea care ține legați între ei protonii și neutronii care compun nucleul atomic, forța electromagnetică, cea mai cunoscută, forța slabă, care se manifestă în timpul dezintegrărilor radioactive și, în fine, cea mai slabă, dar și cea mai neînțeleasă, forța gravitațională. [...] O mică variație și... am înceta să existăm. [...] O mică creștere a forțelor electrice ar duce la o forță de respingere sporită între protonii din nucleu, la mai puține șanse de fuziune, la un Soare în care reacțiile nucleare să se desfășoare mai lent și astfel să ne furnizeze nouă mai puțină căldură și mai puțină lumină. Iar atomii ar fi mai mici, electronii ar fi atrași mai puternic de nucleu, așa că toate obiectele și-ar vedea culoarea „deplasată” spre albastru (frecvențe mari). Și atracția moleculară ar crește: obiectele ar fi mai rezistente, cleiurile ar lipi mai bine, lichidele ar fierbe la temperaturi mai înalte, ar fi deci mai mulți ghețari... „Forma ADN-ului – spune celebrul fizician Tullio Regge – ar fi diferită, la fel și funcționalitatea sa. Aceasta ar induce mutații genetice dezastruoase!”

O creștere de doar 1% a constantei gravitaționale G, a lui Newton, și viața terestră așa cum o cunoaștem noi, nu ar mai fi existat. [...] Oasele ar fi fost atât de dense și de grele, încât mersul „în patru labe” ar fi fost cel preferat, chiar de făpturile cele mai inteligente! Toți ar fi trebuit să ne adaptăm la o căldură sporită: un Soare mai mic, dar mai fierbinte

„Părinții Bisericii numesc contemplare naturală (*φυσική θεωρία*) cercetarea logოსului lui Dumnezeu în natură, descoperirea alterității personale a lui Dumnezeu în fiecare detaliu al frumuseții și al înțelepciunii lumii.”¹³⁵

Creația este purtătoarea pecetei Logosului creator, a “Rațiunii creatoare”, cum o numește Maxim Mărturisitorul. Tot ce a fost creat prin El poartă „urmele degetelor” Lui, urme vizibile în “rațiunea internă” (*logoi*) a lucrurilor create. Centralitatea Rațiunii supreme este subliniată de Maxim Mărturisitorul: “Rațiunile cele multe sunt una și cea una sunt multe”. Cu alte cuvinte, Rațiunea supremă care este una se oglindește într-o multitudine infinită de lucruri create, așa cum soarele se oglindește în miile de picături de rouă, fiecare picătură purtând oarecum în sine soarele. Ceea ce este creat rămâne legat de Logosul creator prin „firele” rațiunilor interne ale lucrurilor create, care ne conduc (arată înspre) El. Poate că nu ar fi greșit să numim rațiunea internă a lucrurilor create (*logoi*) ca fiind un fel de “intelligență a materiei” (informația închisă în toate lucrurile, ce poate fi exprimată chiar prin relații matematice, o structură logică, o mișcare ordonată la nivelul micro și macrosistemelor, coplexitatea cu toate intra și interconexiunile etc.). Dar dincolo de această inteligență internă a materiei și dincolo de materie, există în univers un vag și incomprehensibil Ceva, acel *Mysterium Tremendum* (Rudolf Otto), care înconjoară și învăluie Universul. El nu poate fi perceput rațional, ci numai în adâncul spiritului omenesc – un simț al prezenței fără nume și nedescoperite care „curge ca argintul viu prin venele creației” (Tozer) – este vorba de imanența lui Dumnezeu în creația Sa, deși El rămâne transcendent creației Sale. De aceea, „Lumea în întregul ei tinde să fie considerată o hierofanie”¹³⁶. Or, hierofania presupune co-prezența unei naturi sacre și a unei naturi profane a obiectului [materia], ceea ce dă consistență obiectului, respectiv Lumii.”¹³⁷ „

Faptul de care se agață inteligența [...] va fi amprenta slavei Lui, urmele luminoase ale Înțelepciunii Sale.”¹³⁸ Această pecete internă a lucrurilor create este un fel de dialog al lui Dumnezeu cu noi, este un fel de a ni se revela prin intermediul Revelației naturale (generale). „Logosul uman întâlnește în natură un alt logos. Astfel, cunoașterea naturii este una [...] dia-logică, dialogală.”¹³⁹ Raționalitatea creației este dată așadar și cu scopul de a servi drept marcat, indicator pe drumul care duce spre Creator. Întreaga creație devine prin intermediul raționalității ei interne, mijloc de dialog între Dumnezeu și om, între rațiunea umană și Rațiunea supremă.¹⁴⁰ (Rom 1:19-20). Chiar și ateii care au ales în mod deliberat să nu creadă în Dumnezeu recunosc că universul și locul omului

[...] Calotele polare ar fi fost aproape de neobservat, în timp ce la Ecuator apa oceanelor ar fi fiert! [...] dacă viteza luminii ar fi nu doar foarte mare, cum este în prezent, ci chiar infinită, atunci lumina însăși n-ar mai exista. Dacă n-ar exista ozon, radiația solară ar fi „ars” tot ce există la suprafață și singura lume posibilă ar fi fost una acvatică. Dacă densitatea medie a cosmosului ar fi fost mai mică, totul ar fi fost un uriaș nor de gaz și radiații în expansiune. Dacă...”

¹³⁵ C. Yannaras, *op.cit.*, p. 63.

¹³⁶ Hierofania este manifestarea sacralului (Absolutului) în lumea creată. Codoban, *op. cit.*, p. 128: „Așa cum este cazul ontologiei religioase iudaice, Cosmosul întreg este o hierofanie.”, ceea ce Eliade numește panontism.

¹³⁷ Aurel Codoban, *Sacru și ontofanie*, Polirom, Iași, 1998, p. 120.

¹³⁸ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 27.

¹³⁹ C. Yannaras, *op.cit.*, p. 57.

¹⁴⁰ Cf. Dumitru Popescu, *Teologie și cultură*, p. 26: “Raționalitatea cosmosului are un sens numai dacă e cugetat înainte de creare și în toată continuarea lui de o ființă creatoare, cunoscătoare, fiind adus la existență pentru a fi cunoscut de o ființă pentru care e creat, [...] pentru a realiza între sine și aceea ființă rațională creată un dialog, prin mijlocirea lui. Acest fapt constituie conținutul Revelației naturale”

în univers depășesc și vor depăși înțelegerea umană.¹⁴¹

Urechea dascălului creștin se va deschide tot mai mult pentru acest dialog al lui Dumnezeu cu oamenii - (Rom 1: 19-20). „Domnul Dumnezeu mi-a deschis urechea și nu m-am împotrivit, nici nu m-am tras înapoi” (Is. 50: 5). „El îmi trezește urechea în fiecare dimineață, să ascult cum ascultă niște ucenici” (Is. 50: 4). Dascălul creștin descoperă raționalitatea universului creat și rațiunile inteme ale lucrurilor – urma Logosului în materie ca s-o arate elevilor, încercând să „urce” împreună pe „firul” gândului lui Dumnezeu. Acest procedeu nu este altceva decât o fațetă a integrării. Știința ar trebui să fie o scară pe care urcăm tot mai sus, plini de uimire și de reverență, înspre înțelegerea lui Dumnezeu. Sau, așa cum a spus Isaac Watts : Știința poate fi și ar trebui să fie o formă înaltă de închinare“.

c. Compatibilitatea rațiunii omului cu raționalitatea lumii

Rațiunea omului este compatibilă cu raționalitatea lumii prin ordinea logică a gândirii sale și prin categoriile apriorice cuprinse în rațiunea sa. Dimensiunea rațională a omului îl face pertinent cu raționalitatea universului în care este așezat. Caracterul rațional al tuturor părților componente ale universului (*logoi*), precum și al modului în care se relaționează acestea în cadrul întregului coerent, este un indicator înspre Rațiunea supremă (*Logos*). Stăniloae observă că “Armonia între componentele firii umane și între ele și toată creația și Dumnezeu [...] e simțită ca proprie normalității ei.”¹⁴² Omul nu ar putea trăi ca ființă rațională într-o lume incompatibilă cu ordinea logică riguroasă a gândirii sale. Nici cercetările științifice nu ar fi cu putință, deoarece faptele studiate ar fi izolate și manifestarea lor nu ar avea regularitate, legitate; părțile universului ar fi dispartate, fără vreo legătură între ele. Rațiunea creatoare supremă care penetrează toate lucrurile este liantul, factorul integrator al universului, fără de care ar fi *bellum omnium contra omnes*. De altfel, Kant observă că *toată realitatea empirică își fundamentează unitatea ei supremă și necesară pe Ființă*. Omul se poate relaționa la lumea materială din jurul său datorită înzestrării potrivite cu o gândire ce are o structură *apriorică* incontestabilă, supunându-se în raționamentele ei ordinii logice.¹⁴³ Kant vorbește și despre niște concepte pure ale intelectului, concepte *apriorice* comune tuturor oamenilor pe care el le numește *categorii*, după Aristotel. Fără aceste categorii pe care intelectul le cuprinde *a priori* în sine, nu am putea înțelege lumea din jurul nostru.¹⁴⁴

¹⁴¹ Claude Levi-Strauss, *De près et de loin*, Paris, Ed. Odile Jacob, 1996, p. 14: Et puis, même si je reste sourd aux réponses religieuses, je suis de plus en plus pénétré du sentiment que le cosmos, et la place de l'homme dans l'univers, dépassent et dépasseront toujours notre compréhension.

¹⁴² Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, Ed. Mitropoliei Olteniei, 1987, p. 36.

¹⁴³ Dumitru Radu, *Teologie morală*, Manuscris, p. 40: Ordinea logică este un dat ontologic al fiecărui om sănătos. Cea mai concludentă dovadă ne-o oferă însăși posibilitatea de înțelegere a oamenilor despărțiți prin spațiu, timp, domenii diferite de activitate. În domeniul gândirii umane există o ordine riguroasă care respectă anumite principii logice cu cea mai mare strictețe: principiul identității, al contrariilor, al terțului exclus, al rațiunii suficiente etc. care constituie temelia oricărei cugetări sănătoase. Aceste principii sunt legi universale și necesare. Ordinea logică este deci o realitate pe care n-o inventează gândirea omenească, ci se supune ei în descoperirea adevărului

¹⁴⁴ Cf. Immanuel Kant, *Critica Rațiunii Pure*, București, Ed. Iri, 1994, p. 112-113. Așa de exemplu, toată lumea posedă și aplică la obiectele intuiției categorii cum ar fi cele ale cantității: unitate, multiplicitate, totalitate; cele ale calității: realitate, negație, limităție; cele ale relației: ale inerenței și subzistenței, ale cauzalității și dependenței (cauză și efect), ale comunității (acțiune reciprocă între activ și pasiv); cele ale modalității: posibilitate – imposibilitate, existență – nonexistență, necesitate – contingentă.

B. INTEGRAREA PE ORIZONTALĂ

a. Integrarea pe planul cunoștințelor

Probabil datorită influenței raționalismului grec asupra gândirii Vestului, avem tendința de a diseca totul, într-un mod analitic, inclusiv programa analitică școlară.

A. E. Greene

Cunoștințele noastre despre lume sunt achiziționate în cadrul anumitor discipline care constituie conținutul programei școlare. În cunoașterea universului – a acestui colos infinit - omul procedează, din pricina finitudinii sale, printr-o abordare „pe feliuțe”: matematică, fizică, chimie, biologie etc. Cu alte cuvinte, cunoștințele, care în realitate alcătuiesc un tot unitar, sunt fragmentate într-o mare diversitate de discipline. Focalizându-se prea mult pe „pătrățica” lui, omul pierde imaginea de ansamblu și nu vede întregul din pricina „bucățelelor de puzzle”; el poate ajunge la exagerări și exacerbări ca acela de a scoate un verset biblic din contextul său, clădind pe el o întreagă teologie. Această compartimentare deci nu este un lucru dorit și arată mai degrabă spre limitele condiției noastre umane. Schaeffer spune că un specialist axat numai pe domeniul lui îngust este mai degrabă un tehnician decât un om de știință cu vederi largi.¹⁴⁵

Căderea a afectat mult capacitatea intelectuală a omului, care de acum își folosește doar o mică parte din creier, aproximativ 10%. Avem motive să credem că omul edenic era mult mai înzestrat din punct de vedere intelectual: el a putut să numească miile de animale, fără a le fi uitat numele sau fără a le fi încurcat între ele. Dacă după Cădere, Dumnezeu i-ar fi lăsat omului întreaga sa capacitate cognitivă, omul bun ar fi putut fi prea creativ în lupta sa cu „spinii și pălămida”, anulând, probabil, cel puțin în parte, consecințele Căderii, iar omul rău ar fi putut deveni un geniu al răului – pericol real pentru însăși existența planetei.

Așa se face că în ciuda unității orizontale a cunoștințelor există o diversitate de „cutiuțe” în care aceste cunoștințe sunt compartimentate, din motive tehnice, precum și o diversitate de modalități de investigare, prin care ajungem să cunoaștem în diversele domenii ale existenței: altfel cunoaștem în algebra superioară, altfel în psihologie sau în limbile străine, altfel în teologie și în fiecare domeniu avem un limbaj specific, numit „de specialitate”. Hasker spune că acest lucru face ca unitatea adevărului să fie o realizare pretențioasă și greu de atins :

Trebuie să recunoaștem cu smerenie faptul că unitatea orizontală a cunoștințelor este un proiect prometeic care transcende puterea unui singur specialist. La această imagine de ansamblu ar trebui să lucreze toți intelectualii, încercând să stabilească punți între specialitatea lor și specialitățile înrudite, ba chiar și cu altele mai puțin înrudite. Așa făcea poporul Israel pe vremea lui Neemia. Fiecare lucra în dreptul casei lui, la zidul uriaș al cetății, ca întreg. [...] *Elaborarea unei concepții globale despre lume și viață este o responsabilitate comună a întregului corp*

¹⁴⁵ Francis A. Schaeffer, *Trilogia: Dumnezeu care există, Evadare din rațional, El există și nu tace*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2002, p. 30: „În formele moderne ale educației specializate există tendința de a pierde întregul în părți [...]. Adevărata educație înseamnă gândirea prin asocieri între diferitele discipline, și nu doar a fi foarte bine pregătit într-un singur domeniu, adică un tehnician.”

profesoral. Dacă această concepție despre lume și viață urmează să joace un rol important în procesul educațional, ea trebuie comunicată elevilor și dacă trebuie comunicată ea trebuie împărtășită dascălilor ca o posesie comună. Deoarece, dacă fiecare dintre noi își vede de treaba lui, în clasa lui, cu disciplina lui, lăsându-i pe elevi să pună ei buclă pe laolaltă, nu vom realiza ceea ce ne-am propus.¹⁴⁶

Unitatea orizontală a cunoștințelor se realizează prin interdisciplinaritate și multidisciplinaritate. Oamenii de știință conștientizează tot mai mult beneficiile interfeței și respectiv ale interfețelor care rezultă prin intersectarea a două sau a mai multor științe, rezultând conexiuni relevante pentru cercetare, care aruncă o lumină nouă asupra domeniului studiat. Cu cât asocierea pare a fi mai neobișnuită (de exemplu, matematică – lingvistică sau teologie – fizică modernă), cu atât rezultatele vor fi mai surprinzătoare, dar benefice. În zilele noastre se dorește o abordare holistică, pentru ca, pe cât posibil, toate fațetele domeniului studiat să fie luminate.¹⁴⁷

b. Integrarea pe planul vieții personale

Integrarea pe orizontală este practică de creștin și atunci când el elimină din viața sa dihotomia știință-religie, sacru-profan viață privată-viață publică (sfășiere care apare în contextul separării Bisericii de Stat în secolul al XVIII-lea). Religia nu va fi o "preferință" personală exercitată doar în domeniul vieții private, ci toată viața creștinului va fi religioasă prin exercitarea mandatului preoției universale¹⁴⁸ căreia își va subordona mandatul cultural.

Hasker spune că „A compartimenta credința cuiva într-o parte a minții cuiva, materia de specialitate, în altă parte, preocupările civice și afacerile în alte compartimente înseamnă de fapt a nega domnia lui Dumnezeu peste toată viața noastră, [ca un întreg]. [...] A eșua în integrare înseamnă a fi lipsit de înbogățirea cu o perspectivă globală, unificatoare prin care să legi, să unești și să înțelegi tot ce se cunoaște și se experimentează. A nu integra pare să mai însemne și că [...] vei accepta, fără a pune întrebări, puncte de vedere și metode care se află în antiteză sau într-un conflict deschis cu credința ta. Gândirea împărțită [...] poate fi sursa unui imens discomfort pentru o persoană care gândește și în unele cazuri poate chiar să-i submineze credința. A nu integra contribuie de asemenea la impresia, care în zilele noastre este extrem de răspândită, și anume, că ceea ce cred în calitate de creștin este pur și simplu o problemă privată”¹⁴⁹ (t. n.).

Pe planul vieții personale, creștinul va integra orice domeniu al vieții sale în perimetrul sacralului – Împărăția lui Dumnezeu. Conceptul de „domnia lui Hristos” se referă tocmai la acest lucru. Aducând toate compartimentele vieții sale și (integrându-le) sub domnia Lui Hristos, creștinul se găsește într-un permanent proces de eliminare a duplicității și a sfășierilor lăuntrice, pe măsura creșterii sale duhovnicești înspre statura plinătății lui Hristos. „El trebuie să vindece disjunctia dintre

¹⁴⁶ Hasker, art. cit.

¹⁴⁷ Cf. D. Popescu, și Doru Costache, *Introducere în dogmatica ortodoxă*, București, Ed. Libra, 1997, p. 99: „Apare astăzi din ce în ce mai des ideea complementarității domeniilor. Dacă până curând se vorbea despre spații bine delimitate ale științei filosofiei, artei și religiei, acum se acreditează ideea că diversele domenii se acoperă reciproc, ceea ce le lipsește [încă] fiind limbajul comun.

¹⁴⁸ Se face o distincție între preoția universală/ generală la care este chemat orice om născut din Dumnezeu și preoția sacerdotală care se capătă prin hirotonie.

¹⁴⁹ W. Hasker, art. cit.

funcția axiologică a inimii și funcția gnoseologică a intelectului”,¹⁵⁰ restabilind integritatea ființei umane.

Apoi, Dumnezeu nu a creat o lume schizoidă împărțită în sacru și profan, ci totul a aparținut sacralului, dar diavolul a sfâșiat viața în sacru și profan, extinzând tot mai mult „pătura” profanului pentru a fura tot mai multe aspecte din viața omului. Dascălul creștin va învăța să integreze totul în domeniul sacralului – Împărăția lui Dumnezeu. Nu există domenii neutre, adică fără o componentă axiologică.¹⁵¹ Orice acțiune, orice gest mărunț se poate converti în valoare veșnică, adică, poate fi recâștigat pentru domeniul sacralului - un pahar de apă dat în numele lui Hristos, o discuție cu un elev, înlocuirea unui coleg la oră, ștergerea prafului de pe un raft, pregătirea lecțiilor cu conștiinciozitate sau pregătirea unei pantomime etc. Orice este făcut „ca pentru Domnul”, se înscrie pe coordonata veșniciei. (Col. 3 :23,24 ; 1 Cor. 10 :31).

Tot în cadrul integrării pe plan orizontal, în domeniul relațiilor, am putea vorbi și despre soluția dată prin Hristos, pentru rezolvarea tuturor tensiunilor și disensiunilor din relațiile interumane. Hristos a împăcat în Sine (în trupul Lui), pe cei despărțiți prin zidul vrăjmășiei. El i-a împăcat pe „evreu” și pe „păgân” (simbol al tuturor diferențelor etnice), cu Dumnezeu și între ei, prin jertfirea trupului Său, făcând din toți cei ce-L îmbracă pe Hristos un singur om nou, indiferent de culoare sau coeficient de inteligență. Omul nou este de un singur tip – în Hristos nu mai este nici iudeu, nici grec, nici rob, nici slobod, nici femeie, nici bărbat, ci numai un singur om nou, având o nouă identitate, cea „în Hristos” – omul duhovnicesc care transcende gândirea firească. În perspectivă escatologică, toate învelișurile materiale, distincțiile omenești vor dispărea ca și cum nu ar fi fost vreodată, „căci orice făptură este ca iarba și toată slava ei ca floarea ierbii. Iarba se usucă și floarea cade jos...” (1 Pe. 1: 25).

Este șocant felul în care se prezintă pe sine marele apostol Pavel care a studiat la picioarele lui Gamaliel: „Pavel înțemnițat al lui Isus Hristos” (Filimon 1:1) – ce identitate! Sau: „Pavel apostol al lui Hristos Isus, prin voia/ porunca lui Dumnezeu” (1/ 2 Timotei 1:1) Un director de școală ar putea zice: „Teofil, directorul (mai exact, purtătorul de poveri și slujitorul) școlii X al lui Isus Hristos etc. Identitatea s-o avem în El, nu contează statutul social, ci contează ca orice statut să fie definit prin El. Adevărata mea identitate este așa cum o vede El din dimensiunea suprasenzorială, nu așa cum o văd oamenii.

c. Integrarea la nivelul școlii

Tot în cadrul integrării pe orizontală am putea aminti „buchetul” tuturor activităților unei școli, care se desfășoară oricum sub ochii atotvăzători și atotștiutori ai lui Dumnezeu: politica de conducere, de admitere, administrația, contabilitatea, relațiile cu autoritățile, cu părinții, relațiile dintre cadrele didactice sau dintre cadre și elevi, competițiile sportive, activitățile extra-curriculare etc. Ar fi de dorit ca directorul, cadrele didactice și personalul să conștientizeze în permanență prezența lui Dumnezeu în școală ca Domn. Totul se va face „ca pentru Domnul, și nu ca pentru oameni”, ca unii care știm că vom primi răsplata de la Domnul, noi slujim Domnului Hristos (Col 3:23-24). Cu alte cuvinte, îndeplinindu-ne datoria în școală ca pentru El, noi de fapt, slujim Domnului Hristos. Este ca și când am fi angajați permanenți ai lui Dumnezeu, iar salariul va fi pe măsură. Cel credincios seceră peste ani și realizează în sinea lui că binecuvântările lui Dumnezeu l-au însoțit pe el și pe urmașii lui. Dumnezeu nu rămâne dator nimănui, ci răsplătește cu „o măsură bună, îndesată, clătinată care se

¹⁵⁰ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 88.

¹⁵¹ 1 Cor. 10: 31: „Deci, fie că mâncați, fie că beți, fie că faceți altceva: să faceți totul spre slava lui Dumnezeu”. Col. 3:17: „Și orice faceți, cu cuvântul sau cu fapta, să faceți totul în Numele Domnului Isus și mulțumiți prin El lui Dumnezeu Tatăl.” Col. 3:23: „Orice faceți să faceți ca pentru Domnul nu ca pentru oameni.”

va vărsa pe deasupra” (Lc. 6:38).

Legat de activitățile extracurriculare (excursii, tabere, festivaluri, cluburi școlare, formații muzicale etc.) Gaebelein spune următoarele : “Peretele despărțitor dintre activitățile curriculare și extracurriculare a fost demolat. Educatori luminați realizează faptul că toate experiențele școlare, indiferent că au loc în sala de clasă sau pe terenul de joacă sunt parte integrantă din acea programă școlară mai largă care este însăși viața școlii. Tinerii cresc și prin activități recreative ca și prin activitățile de la sala de clasă. De aceea, în educația creștină programul extracurricular devine unul dintre cele mai eficiente domenii pentru manifestarea scopurilor spirituale”¹⁵² (t. n.). Școlile creștine sunt chemate să integreze credința evanghelică cu viața școlii, în întregime, ceea ce are ca rezultat eliminarea fragmentării.

Ideal ar fi ca profesorii, angajații, elevii și absolvenții noștri să continue integrarea și în viața lor *extramuros*, ca o exercitare permanentă a preoției lor generale – totul „ca pentru Domnul”.

C. INTEGRAREA IMPLICITĂ

Ce ați învățat, ce ați primit și auzit de la mine și ce ați văzut în mine, faceți. Și Dumnezeuul păcii va fi cu voi.

Filipeni 4: 9.

În educația creștină viața dascălului poartă denumirea de „programa vie” și prin intermediul acesteia se face *integrarea implicită*, adică, fără de cuvinte. El va preda, pe lângă materia lui, o mulțime de alte lucruri, cum ar fi: punctualitate sau lipsa acesteia, seriozitate în muncă, compasiune față de semenii, un fel de a se relaționa la cei mai mici, la autoritate, un fel de a rezolva conflictele etc. Până și prezența fizică, vorbirea, tăcerea sau îmbrăcămintea dascălului constituie mesaje.

În relațiile interpersonale, roadele Duhului Sfânt ale dascălului hristofor nu pot rămâne ascunse. Lumina este foarte evidentă într-o lume în care întunericul începe să devină regula. Printre virtuțile rodite de Duhul vor străluci smerenia împletită cu hotărârea, blândețea și curajul, dragostea și fermitatea, voioșia și echilibrul emoțional. Dascălul creștin este unul care „croiește cărări drepte cu picioarele lui” Evr. 12:13, constituindu-se în exemplu demn de urmat, căci un *modus vivendi* hristic este o „cărare” deschisă ce îi invită și pe alții să intre pe ea și să se vindece de șchiopătarea lor, urmând un model corect de atitudine, de relaționare, de reacționare la o anumită situație concretă etc.

Profesorul creștin acceptă să fie vulnerabil, deoarece numai un om puternic, un om care-și cunoaște identitatea acceptă vulnerabilitatea, după modelul arătat nouă de Mântuitorul: „Isus, fiindcă știa că Tatăl Îi dăduse toate lucrurile în mâini, că de la Dumnezeu a venit și la Dumnezeu Se duce, S-a sculat de la masă, S-a dezbrăcat de hainele Lui, a luat un ștergar și S-a încins cu el. Apoi, a turnat apă într-un lighean și a început să spele picioarele ucenicilor și să le șteargă cu ștergarul cu care era încins.” (In 13: 3-5). Hristos știa cine este, de unde a venit și unde se duce, deci putea să-și „permită luxul” de a se pleca și de a sluji, până la a spăla picioarele ucenicilor Săi. Numai un om cu adevărat mare are tăria de a sluji. De altfel, prin chenoză, „El S-a dezbrăcat pe Sine însuși și a luat

¹⁵² F. E. Gaebelein *Christian Education in a Democracy*, p. 81.

chip de rob, făcându-Se asemenea oamenilor [...] și S-a făcut ascultător până la moarte și încă moarte de cruce” (Fil. 2: 7-8). Nu S-a jenat de ucenicii Săi să plângă, parcă tânguindu-se, pentru cetatea necredincioasă: „Isus a plâns pentru ea [pentru Ierusalim] și a zis: Dacă ai fi cunoscut și tu măcar în această zi, lucrurile care puteau să-ți dea pacea! Dar acum ele sunt ascunse de ochii tăi” (Lc. 19: 41-42). A bate cu gingășie, dar și cu consecvență la ușa inimii cuiva, după tiparul hristic (Apoc 3:20), a suferi durerile nașterii până Hristos va lua chip în învățăcei (Gal. 4: 19), dar a și mărturisi acest lucru, într-un context potrivit, învățăcelilor, înseamnă a-ți asuma o postură smerită și vulnerabilă. A te implica cu inima în procesul de predare-învățare ține de integrare. A te implica cu inima înseamnă a-ți asuma riscul de a fi rănit, de a sângera și de a te consuma. Dar a pune suflet înseamnă și înalta cinste de a fi împreună lucrător cu Dumnezeu în procesul nașterii fiilor lui Dumnezeu.¹⁵³ Acest fel de viață autentic are o mare influență asupra celor din jur. Însușirile personale au efecte de mai mare durată decât conținutul predat. Programa nescrisă (viața dascălului) are prin excelență un rol formativ.

Dar, dacă în viața dascălului nu se suprapun integrarea explicită și cea implicită (graiul și traiul) acel dascăl este asemenea unei trâmbițe care scoate un sunet încurcat și cei care-l aud nu știu dacă este sunet de război sau de sărbătoare. În cazul acesta, elevul rămâne dezorientat și va pleca de pe băncile școlii cu un gust amar, detestând creștinismul. Nimic nu este mai confuzionant decât nepotrivirea dintre trăire și grăire. Dacă viața nu constituie temeiul vorbelor atunci schisma dintre viață și cuvinte va fi aducătoare de moarte și nu de viață deoarece, slova în sine (cuvântul fără acoperire în fapte) omoară, dar duhul dă viață. Sfaturile evlavioase în gura unui om duplicitar și machiavellic sună mai degrabă a blasfemie și educatorii vor avea parte de o judecată mai aspră decât oamenii de rând. Orice cuvânt predat altuia pe care nu l-am trăit mă va condamna.

„Tu însă ai urmărit de aproape învățătura mea, purtarea mea, hotărârea mea, credința mea îndelunga mea răbdare, dragostea mea, răbdarea mea, prigonirile și suferințele care au venit peste mine...” (2 Tim. 3:10). Timotei a urmărit „de aproape” reacțiile, acțiunile, atitudinile, vorbele mentorului său spiritual – Pavel. Tot astfel elevii noștri, de-a lungul anilor, ne surprind în tot felul de ipostaze și esența personalității noastre iese la suprafață mai cu seamă în situații limită. Fie ca focul încercării să ne găsească autentici – modele creștine demne de urmat.

¹⁵³ Col. 1:24: „Mă bucur acum în suferințele mele pentru voi și în trupul meu împlinesc ce lipsește suferințelor lui Hristos pentru trupul Lui, care este Biserica”.

D. INTEGRAREA EXPLICITĂ

Dacă integrarea implicită are loc la nivelul vieții personale, prin influența exercitată de exemplul personal al dascălului, integrarea explicită este cea pe care o facem prin intermediul cuvintelor, explicând, demonstrând, atrăgând atenția elevilor asupra anumitor erori de gândire din manualele școlare sau asupra unor rațiuni interne care-L reflectă pe Creator etc.

După cum am mai arătat, integrarea este o nouă înțelegere a lumii, un nou fel de a gândi prin prisma absoluturilor divine, revelate în Sfânta Scriptură. Ea este o chestiune de esență și începe din miezul problemelor. Ea nu poate fi făcută de cineva care nu este el însuși „integrat” în Împărăția lui Dumnezeu, și nu este „om din casa lui Dumnezeu (Ef. 2 :19), parte integrantă din *oiconomia* Împărăției. Numai cel al casei cunoaște totă rânduiala. El cunoaște rosturile și scopurile tuturor lucrurilor în conformitate cu ordinea prestabilită de Dumnezeu. Prin nașterea de Sus, dascălul se integrează în Împărăția lui Dumnezeu în care domnesc valorile absolute și învață să-L vadă pe Făcător, pe sine, pe semeni și universul în care a fost așezat prin acele „lentile”, deschizând și ochii elevilor pentru a vedea lucrurile corect. El este într-un permanent contact cu Sfânta Scriptură, clarificând în propria lui minte adevărul biblic (Ezra 7: 10). Din această muncă se va naște conștiința relației dintre adevărul revelat și obiectul său de specialitate.

Dascălul se află într-o poziție strategică; el ajută la formarea gândirii elevilor săi, a sistemului lor de valori, asemenea unui îndrumător, până când elevii vor câștiga abilitatea de a judeca lucrurile din perspectiva premiselor biblice, într-un mod spontan. În sensul acesta și în scopul acesta vom încerca în permanență să privim, să analizăm și să dezbatem problemele și situațiile dintr-o perspectivă biblică, cultivând în elevii noștri un spirit de discernământ pentru a recunoaște gândirea sau raționarea care nu este creștină. Pentru a le forma elevilor o viziune creștină asupra vieții, trebuie să discutăm cu ei și teme controversate cum ar fi de exemplu muzica rock, psihologia reclamelor, ingineria genetică, valorile societății noastre cum ar fi: succesul, profitul, puterea, banul, influența, manipularea gândirii de către mass-media, viața starurilor admirate sau ceea ce se ascunde în spatele măștilor purtate de aceștia. „Dacă nu facem acest lucru, atunci elevii vor accepta fără a analiza ceea ce citesc, ceea ce vizionează sau aud și nu vor învăța să aplice principiile creștine la problemele vieții lor personale sau sociale.”¹⁵⁴ Cu alte cuvinte, profesorul creștin le va dezvolta spiritul de discernământ.

Îi vom învăța pe elevi că orice afirmație, orice text din manual, indiferent de renumele autorului, nu trebuie „înghițit” fără discernământ, ci trebuie pus sub „filtrul” adevărurilor și principiilor biblice care constituie autoritatea finală în toate domeniile. Avem nevoie de un punct de referință absolut, deoarece rațiunea ne poate înșela. „Elevii trebuie învățați că abilitatea de a discerne este un dar de la Dumnezeu și că inimile lor trebuie să se supună domniei lui Hristos, dacă vor să folosească corect această abilitate”¹⁵⁵ (t. n.). Ochiul înțelegerii – sufletul – trebuie să fie asemenea unei ferestre curate, pentru ca lumina înțelegerii corecte să poată pătrunde până la noi.

Cosmosul a fost creat în conformitate cu valorile lui Dumnezeu și totul este penetrat de aceste valori. Scopul și rostul lucrurilor nu pot intra în conflict cu acele valori, exprimate clar în legile și poruncile divine. Pentru tot ce a creat Dumnezeu a rânduit și un scop specific care trebuie respectat.

¹⁵⁴ Harro Van Brummelen, *Puncte de vedere asupra programei școlare*, p. 44.

¹⁵⁵ A. E. Greene, op. cit., p. 200.

De exemplu, familia este alcătuită într-un anume fel, are o anumită structură și este legată de Însuși Dumnezeu. „Hristos Este Capul oricărui bărbat; bărbatul este capul femeii și Dumnezeu este capul lui Hristos.” (1 Cor 11: 4) Înseamnă că vom avea un cuvânt de spus în legătură cu așa numitele „alternative de viață” sau în legătură cu noile definiții date familiei.

În știință, nu există domenii neutre, rupte de valori. Domeniile științelor sunt de fapt domeniile lui Dumnezeu. Nu există ceva ce să nu fie teritoriul domniei Lui. Acest lucru ne face să adoptăm o atitudine de smerenie, așteptând să fim luminați de El în înțelegerea arhitecturii complexe a lumii create de El. Profesorii îi vor ajuta pe elevi să conștientizeze implicațiile folosirii informațiilor într-un mod așa-zis „neutru”, adică rupt de opozițiile binare scripturale de bine-rău, adevărat-fals, corect-incorect, moral-imoral. Informația nu poate fi mânăuită din considerente mercantile, utilitare sau de putere. Informația nu poate fi folosită împotriva aproapelui, ci numai pentru aproapele, deoarece relațiile interumane trebuie să fie guvernate de porunca dumnezeiască care ne spune să ne iubim aproapele ca pe noi înșine. Profesorul creștin îi va învăța pe elevi mult mai mult decât legi fizice și modul în care acestea acționează. Folosirea/ aplicarea acestora se va face într-un mod demn de fiii lui Dumnezeu – ispravnici în *oiconomia* Împărăției lui Dumnezeu. Omul este purtător al pecetei chipului și acest chip trebuie să se oglindească în toate lucrările, creațiile acestuia, precum și în modul în care va aplica legile științelor.

Principiile biblice pătrund chiar și în inima afacerilor, a comerțului și a politicii lumii. Totul trebuie să fie înrădăcinat în dragostea agapeică (Ef. 3: 17), chiar și afacerile. În sensul acesta, îi vom învăța pe elevi principiile Împărăției lui Dumnezeu și anume, „îmi voi iubi clientul ca pe mine însumi”. În afaceri, clientul este „aproapele” meu. Relațiile trebuie zidite pe corectitudine, și respect reciproc – integritate caracterială.¹⁵⁶ Trebuie să ne punem problema eticii și a valorilor ori de câte ori este vorba de aspecte practice – deontologice. Iar atunci când este vorba de servicii – relații cu oamenii – atitudinile sunt foarte importante. Competența profesională a unui medic nu este suficientă dacă nu are o atitudine corectă, omenoașă, empatică față de pacient. Competența profesională a unui dascăl fără arta relaționării la elevi, colegi și autoritate, nu este nici pe departe suficientă.

¹⁵⁶ Cf. Harro Van Brummelen, *Puncte de vedere asupra programei școlare*, p. 42.

6. INTEGRAREA LA NIVELUL RELAȚIILOR

a. Relația cu semenii - generalități

Distanța cea mai scurtă între Dumnezeu și om trece prin aproapele.

Paul Evdokimov.

Eliminarea celor slabi înseamnă moartea părtășiei

Dietrich Bonhoeffer

Oamenii au valoare, indiferent de rang social, dotare intelectuală, stare de sănătate, vârstă, rasă sau sex. Nu fața omului contează, ci ceea ce se află dincolo de ea, căci „omul se uită la ceea ce izbește ochii, dar Domnul se uită la inimă” (1 Sam. 16: 7). Valoarea omului constă în „chipul” lui Dumnezeu sădit în el, căci fiecare om este un vas de lut plăsmuit de mâinile Creatorului și purtător al comorii chipului lui Dumnezeu, deci trebuie să-l iubesc pe aproapele meu ca mine însumi.

Oamenii moștenesc în mare parte felul lor de a se relaționa de la cei din jurul lor, în primul rând de la părinți, căci tiparele de gândire și de relaționare se transmit, spun specialiștii. Felul nostru de a ne relaționa la alții îl putem schimba, doar în măsura în care conștientizăm că ceva nu este corect, cum ar fi: tendința de a manipula, de a umili, de a face abuz de autoritate, de a profita, de a ne compara (invidia), de a intra în competiție, etc. Pe subiecții educației îi vom conștientiza de faptul că în Împărăția lui Dumnezeu există alte principii decât cele din societatea în care trăim. În Trupul lui Hristos nu există comparație sau competiție, deoarece, fiecare mădular este unic, dotat într-un mod unic, îndeplinindu-și rostul său unic în *oiconomia* Împărăției.

În relațiile interumane, roadele Duhului Sfânt sunt mai presus de politețe. Politețea ține de exterior; ea se învață ca orice deprindere, dar roadele Duhului țin de esență; ele sunt rodite de Duhul Sfânt în omul hristofor (Gal. 5:22-23). Atitudinea de respect reciproc, sprijin reciproc, dreptate și îngăduință creștină sunt condițiile de bază, necesare pentru stabilirea unei atmosfere sănătoase. Toate acestea își au izvorul, în ultimă instanță, în virtutea teologică de bază – dragostea agapeică (1 Cor. 13: 4-7). Maxim Mărturisitorul spunea că „Dragostea de oameni este semnul dragostei de Dumnezeu.”

Vom aminti câteva ingrediente creștine de seamă nelipsite în relațiile interumane „integrate”. Fiecare dintre ele aduce vindecare în relații, deci implicit integrarea lor în modelul pre-gândit de Creator.

Cel care seamănă *milă* în relațiile cu semenii - empatie, va secera milă. „Când milostivim pe cineva, ne milostivim mai cu seamă pe noi” (Ioan Hrisostom). De altfel, orice dăm semenilor noștri vom primi noi înșine. De aceea, Grigorie de Nazianz zice: „Fă cu mine, Doamne, ce am făcut eu altora!”. Mila biruiește judecata. Mila arătată față de alții te acoperă ca un scut și judecata nu te mai atinge. Dar judecata va fi fără milă pentru cel care nu a avut milă de semen (Iacov 2:13).

Îndelunga răbdare constituie un alt ingredient divin în mecanismul relațiilor (Iacov 5: 7-11), în special în relațiile cu elevii preadolescenți și adolescenți. Aceasta este o atitudine care implică durere, frustrare; omul trebuie să rabde ceva ce nu îi convine. Partea cea mai importantă a îndelungii răbdări este decizia de a avea, în situația respectivă, atitudinea corectă, arătată de Scriptură și nu

de impulsul momentan al firii. O asemenea înaintare dureroasă în „pusti” (în situația care îți provoacă frustrare, durere) are întotdeauna ca rezultate, tărie de caracter și răsplătă pământească și cerească. „Iată noi numim fericiți pe cei ce au răbdat” (Iacov 5: 11). Scriptura mai zice: „Prin răbdarea voastră vă veți câștiga sufletele voastre” (Lc.21:19), dar prin răbdarea noastră îi câștigăm și pe copiii/ elevii noștri, căci dacă ne-am pierde răbdarea și am adopta o atitudine negativă, ce s-ar alege de cei pe care trebuie să-i educăm? A răbda înseamnă a înțelege că *Celălalt* nu poate da mai mult, dar a nu te coborî la nivelul lui (prin ceartă, răzbunare etc.). Răbdarea dă roade în viețile celor din jurul nostru. Acest lucru l-au văzut și părinții/ profesorii care credeau că anii adolescenței copiilor lor nu se mai termină. Dar cu „arma” iubirii necondiționate și a răbdării ne-am văzut adolescenții maturizându-se și devenind adulți echilibrați psihicși emoțional, având un caracter plăcut și frumos. După cum zice și Scriptura: „Va vedea rodul muncii sufletului lui [a travaliului] și se va bucura” (Is. 53:11).

Răbdarea ne va ajuta și să nu ne plângem unii (profesori) împotriva altora, căci toți avem slăbiciuni și dacă colegul meu m-a supărat prin ceva, poate și eu am supărat pe un altul, fără să-mi dau seama. Greșelile mele devin pentru mine invizibile – nici nu le mai observ – și orice om este îngăduitor și subiectiv cu sine însuși. Scriptura zice: „Dacă unul are pricină să se plângă de altul, iertați-vă unul pe altul. Cum v-a iertat Hristos, așa iertați-vă și voi” (Col. 3:13). Acest îndemn parcă nu are nici o logică deoarece, reacția firească a omului natural ar fi „să se plângă”, cel puțin, dacă nu să răspundă „cu aceeași monedă” deoarece – zice el „are pricină”, adică are motive întemeiate. Așa funcționează lucrurile după logica omenească, dar în Împărăția lui Dumnezeu ele funcționează pe lungimea de undă a dragostei agapeice care este „dincolo de orice pricepere”, adică dincolo de orice logică. Așadar, atunci când aproapele mă supără, să aplic răbdarea și iertarea. Cei care merg împotriva rațiunii lor, vor culege pace lăuntrică și exersează smerenia hristică. Există cazuri în care pot aplica Matei 18: 15-18, dar cu „pruncii în Hristos” adică cu oamenii firești din Biserică sau din comunitatea școlii (1 Cor. 3:1), precum și cu ființele umane nedeplin dezvoltate (elevii) este mai greu. Atunci mă înarmează cu răbdarea și cu rugăciunea, căci „Gura nedreaptă se astupă cu rugăciune” (Filocalia).

Resortul motivator în emulația socială este cel mai adesea „slava deșartă”. *Smerenia* este o podoabă de preț a creștinului, care-i garantează pacea în relații, deoarece el nu se compară cu nimeni și nu-l deranjează prosperitatea nimănui. Dacă el a primit de la Dumnezeu doar doi talanți și nu cinci, el se mulțumește să lucreze cu aceștia, iar atunci când Dumnezeu confiscă talantul nefolosit al celui leneș și îl dă celui ce are deja zece (căci între timp cel ce avusese cinci a mai câștigat cu ei alți cinci), el nu se supără pe cel ce are atât de mulți talanți, căci este încredințat că „Omul nu poate primi nimic decât ce-i este dat din cer” (Ioan 3 :27). Acțiunile lui nu vor fi motivate de un duh de ceartă sau de slavă deșartă, mândrie, egocentrism, ci în smerenie, el va privi pe altul mai presus de el însuși, după pilda pe care o are în Hristos Însuși (Fil. 2 : 3-8). Smerenia este *conditio sine qua non* a păcii lăuntrice (Mt. 11: 29b). Smerenia este darul celui care are conștiința unicității sale și a valorii sale în Trupul lui Hristos.

„Viața spirituală își are punctul de plecare în *smerenie*. [...] Cel care și-a cunoscut bine măsura are smerenie desăvârșită [...1 Ioan Botezătorul își găsește întreaga lui bucurie în a fi doar prietenul Mirelui. El se micșorează pentru ca El, adevăratu Mire și Învățător să crească. Smerenia lui este o replică exactă a smereniei divine, a chenozei Domnului – „Omul durerii”. Ea reflectă și urmează „răsturnarea valorilor cerești”: Pantocratorul devine Filantropul și Împăratul, Robul răstignit. [...] Smerenia este cea mai mare forță, căci ea suprimă în mod radical orice resentiment și ajunge să

pună capăt mândriei. Cea mai bună definiție ar fi aceea că ea plasează axa existenței umane în Dumnezeu. [...]¹⁵⁷

Ingredientele divine amintite mai sus fac parte din „buchetul” dragostei agapeice care este legătura (liantul) desăvârșirii – factorul integrator (1 Cor 13:4-7; Col. 3: 14).

În concluzie, în relațiile interumane ni se cere respect pentru cei dina afară, iubire pentru oameni, în special pentru creștini (Gal. 6:10), cinste pentru cei în conducerea țării și frică de Dumnezeu (1 Pe. 2:17), iar frica de Dumnezeu ne va călăuzi pe calea ascultării de toate poruncile Lui privitoare la interrelații.

b. Relațiile intracomunitare

Nimic nu este [mai] propriu ființei noastre
ca și comuniunea cu alții.

Vasile cel Mare

Clement Alexandrinul zicea că „Dragostea frățească este în realitate o hrană duhovnicească”, pentru că într-un etos de dragoste trăim în conformitate cu „normalitatea”, proprie naturii noastre umane. Un climat în care domnește dragostea este ziditor și omul lăuntric al inimii nu se hrănește cu pâine, ci cu cuvintele lui Dumnezeu și cu dragoste frățească, căci Dumnezeu Însuși este dragoste (1 Ioan 4:8, 16) și „inima omenească a fratelui este dăruită ca hrană curată” (Origen).

În capitolul de față este vorba de comunitatea școlii creștine, alcătuită din corpul cadrelor didactice, director, bord, elevi, personal auxiliar, părinți etc. Ei alcătuiesc o mică eclezie, care funcționează după principiile biblice referitoare la Trupul lui Hristos (1 Cor. 12). Trupul este o unitate și Hristos subliniază importanța ei (Ioan 17), iar epistolele ne îndeamnă tot așa să fim „uniți în chip desăvârșit, într-un gând” – unitatea – „și o simțire” – empatia (1 Cor. 1:10; Rom. 12: 16a; 15:5; Fil 2:2; 1 Pe. 3:8). Aici a lovit individualismul și pluralismul, „demonstrând” că fiecare poate avea sistemul său de gândire și sistemul său de valori, dar acest lucru a dus la separarea oamenilor, la însingurarea lor, mai ales în centrele urbane suprapopulate, ceea ce este un paradox.¹⁵⁸ Relațiile interpersonale se depersonalizează; ele devin anonime, impersonale. „În lumea căzută domnește dezbinarea, separarea tuturor de toți, pe care iubirea „naturală”, a unora față de alții nu o biruie și care triumfă și se împlinește în ultima „separare”, în moarte...”¹⁵⁹ În contextul moral și social actual, este foarte important să ne întoarcem „la lege și la mărturie”, la „busola morală”, pentru ca în haosul și în confuzia creată prin relativizarea tuturor valorilor să ne putem orienta după absoluturile biblice, care sunt asemenea unor „puncte cardinale” binecuvântate pe harta vieții.

Vom parafraza mai jos câteva texte din Scriptură, referitoare la relațiile intracomunitare creștine, încercând să le adaptăm comunității școlii:

¹⁵⁷ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 143-145.

¹⁵⁸ Cf. Jean-François Lyotard, *op. cit.*, p. 36: Baudrillard vorbește despre „disoluția legăturii sociale și trecerea de la colectivitățile sociale la starea de masă compusă din atomi individuali lansați într-o absurdă mișcare browniană.” sau, C. Galeriu, „Hristos – Calea înțelegerii între oameni”, în *Porunca iubirii*, nr. 4, 1999, p. 24: „Toti devenim niște monade care n-au nici o legătură una cu alta. Fiecare are un unghi al lui de vedere...”

¹⁵⁹ Al. Schmemmann, *op. cit.*, p. 141.

Deleted: rev.

Deleted: '

Deleted: '

Elevii, profesorii, personalul auxiliar, trebuie să-și facă datoria cu bucurie și curăție de inimă - aceasta este voia lui Dumnezeu (Ef. 6: 6-8). Cu alte cuvinte, Dumnezeu vrea să lucrăm cu bucurie și să nu ne lăsăm prinși ca într-un laț de teama de oameni. Frica este o metodă de manipulare a Satanei, pentru a ține oamenii în robie. „Frica de oameni este o cursă” (Prov. 29:25); ea fură bucuria. „Cineva a exprimat [comunitatea] ca fiind bazată pe o libertate responsabilă la toate nivelurile. Elevii au nevoie de ajutor pentru a răspunde într-un mod liber profesorilor lor. Profesorii au nevoie de această libertate cu directorii și bordul lor. Părinții au nevoie de încurajare și libertate pentru a se apropia de profesori și directori. Corpul profesoral și ceilalți angajați au nevoie de unitate în viziune, înțelegere și dragoste”¹⁶⁰ (t. n.).

Dacă datoria noastră de subalterni o facem ca pentru Dumnezeu, munca noastră, făcută pentru directorul, profesorii sau liderii noștri, se califică pentru răsplată în planul veșniciei (Col 3:23-24). Astfel munca nu transcende efemeritatea. Slujirea trebuie să se facă nu numai când profesorul/ elevul este văzut de director/ profesor, pentru ca munca să nu fie calificată ca fiind izvorâtă din „dorință de a plăcea oamenilor”, ci ca a unuia care lucrează în ascultare de Hristos. În relația profesor/ director – student/ elev este foarte la modă atitudinea de sfidare sau de amărăciune. Dar, relaționându-mă corect la directorul meu, printr-o atitudine corectă, în ultimă analiză, eu mă relaționez corect la Dumnezeu. Iar la urmă, toți ne vom primi răsplata de la Dumnezeu după binele sau răul pe care îl vom fi făcut deci după calitatea muncii care este dată mai degrabă de atitudinea inimii, dar și de conștiințiozitate, adică omul își va face îndatorirea cât se poate de bine. Omul viclean (acela care are gânduri ascunse, urmărește ceva necinstit sau se preface), își va primi plata tot de la Dumnezeu, dar „după strâmbătatea inimii lui” (Col. 3: 25). În contextul școlilor creștine, gravitatea copiatului îl vom explica elevilor în acești termeni.

Liderii (director/ profesori) trebuie să se poarte la fel, adică, după aceleași tipare: „Și voi, stăpânilor, purtați-vă la fel cu ei” (Ef. 6: 9a). Acest lucru presupune curăție de inimă, ca în fața lui Dumnezeu, fără amenințări, deoarece și subalternul și șeful au un Stăpân comun în fața căruia cei doi sunt egali, la El „nu se are în vedere fața omului” (Ef. 6: 9b). Într-o școală creștină, liderului (director/profesor) i se cere să nu mustre cu asprime (să strige, să ironizeze, să intimideze) pe un om în etate (subaltern, profesor, părinte), ci să se relaționeze la el ca la un tată, iar la o femeie în etate ca la o mamă, iar cu tinerii să fie sfătuitor ca față de frații lui, dar toate relațiile să fie caracterizate prin curăție și neprihănire (1 Tim. 5).

Mai presus de toate, Scriptura ne sfătuiește să avem o dragoste fierbinte pentru aproapele, aceasta fiind „legătura desăvârșirii”, „împlinirea legii”, adică un fel de „coroană”, un fel de „podoabă” a relațiilor intracomunitare. Căci dragostea acoperă o sumedenie de păcate și ale altora și ale noastre. Dragostea te ajută să ierți din toată inima și Dumnezeu iartă iertătorului (Mt. 6: 14). Și ca niște „buni ispravnici ai harului felurit al lui Dumnezeu”, adică a variatelor posibilități de slujire, în funcție de talanții primiți, să slujim celor din jurul nostru, fie cu cuvântul – încurajându-i, vorbindu-le despre Dumnezeu –, fie cu fapta, cât putem mai bine, după măsura puterii primite de la Dumnezeu, pentru ca în toate lucrurile să fie slăvit, nu acela care face lucrarea, ci Dumnezeu (1 Pe. 4: 10-11).

Roadă acestei atitudini hristonome este imensă. Ea înseamnă, un *modus vivendi* hristocentric prin „croirea unor cărări drepte”, ceea ce înseamnă vindecarea locului specific în care m-a așezat Dumnezeu, prin reintegrarea relațiilor bolnave în tiparele hristice.

¹⁶⁰ F. E. Gabelein, *Christian education in a Democracy*, p. 120.

c. Relația cu elevul

Onisim era copilul duhovnicesc al lui Pavel, „născut în lanțuri”, care, mai mult ca sigur, îl furase pe Filimon și apoi fugise de la el, dar acum se întorcea la fostul său stăpân – Filimon – transformat, un om nou, având cu sine o scrisoare de recomandare de la bătrânul Pavel. Acesta îl numește pe Onisim – „inima mea” – ce dragoste adâncă pentru un fiu pierdut și găsit. Dumnezeu să ne dea și nouă dascălilor o asemenea inimă față de elevii cu care lucrăm și pentru care suferim durerile nașterii până Hristos va lua chip în ei.

Natura relațiilor noastre cu elevul va decurge din ceea ce credem despre natura elevului.

Natura elevului

Cine este elevul meu? Majoritatea oamenilor cred că elevul este un rezultat al evoluției, având o conștiință care emană din biologic. Creierul acestei specii evolute – *Homo Sapiens* – este o „materie superior organizată” *de la sine*. Cele mai importante părți ale ființei sale sunt : inteligența, înfățișarea, talentul și mușchii. (Cel puțin așa rezultă din felul în care sunt apreciați copiii în școli și în societate și anume, după performanțe intelectuale, înfățișare, performanțe artistice și sportive).

Dar elevul nu este un rezultat al întâmplării (evoluției); el nu este nici o “tabula rasa” (John Locke). Elevul se naște cu păcatul originar și cu o moștenire genetică specifică, un anumit număr și tip de talanți, iar pe plan intelectual putem vorbi de tipare/categorii de gândire *apriorice* în virtutea ordinii logice prestabilite de Creator pentru gândirea oricărui om.

Elevul nu poate fi studiat ca o plantă (Comenius, Rousseau, Pestalozzi). Ultimii doi nu credeau în păcatul originar. Iată ce spune Rousseau: „Să stabilim ca maximă incontestabilă [faptul] că cele dintâi pomici naturale sunt întotdeauna drepte; nu există perversitate originară în sufletul omenesc”¹⁶¹ Toate înclinațiile inițiale ale lui *bon sauvage* erau considerate de Rousseau legitime. După părerea lui Rousseau, bunătatea este o calitate inerentă naturii umane. „Orice răutate vine din slăbiciune; copilul e rău numai pentru că e slab; faceți-l tare și va fi bun; cel care ar putea totul nu ar face rău niciodată.”¹⁶² Sau: „Copilul este deci în mod natural înclinat spre bunăvoință. [...] E adevărat că, neputând trăi totdeauna singur, va rămâne cu greu totdeauna bun.”¹⁶³ Cu alte cuvinte, sursa răului nu este în om, ci în slăbiciunea sa sau în aproapele său. Acest lucru ne amintește de spusele lui Sartre: *L'enfer c'est les autres!* Dascălul creștin însă știe că toți suntem părtași la natura primului Adam, dar privim spre harul care s-a arătat prin Cel de al doilea.

Elevul nu este nici “obiect al învățării” ca să-l manipulăm și să-l dresăm, prin răsplățiți și pedepse, cu scopul modificării comportamentului, ca în cazul behaviorismului. Behaviorismul este o concepție deterministă și mecanicistă care susține că omul este produsul mediului și acțiunea educatorilor asupra elevilor trebuie să fie în conformitate cu rezultatul scontat, atât pe planul cunoștințelor, cât și al comportamentului elevilor. Problema morală care se pune în cazul acesta este următoarea: cine stabilește etalonul moral după care trebuie format omul? Oare educatorul nu devine atunci un manipulator de oameni care formează elevii după propriile sale criterii? Cine garantează că acele criterii sunt corecte?

¹⁶¹ J. J. Rousseau, *Emile sau despre educație*, București, Ed. didactică și pedagogică, 1973, p. 69.

¹⁶² *Ibidem*, p. 44.

¹⁶³ *Ibidem*, p. 196.

Elevul nu este nici produsul forțelor iraționale din *id* și nici impulsii sexuale metamorfozate, așa cum susține psihanaliza freudiană. El nu este nici „un pervers polimorf”¹⁶⁴ așa cum îl numește Freud. Acesta vede toate aspectele vieții prin „ochelarii” impulsurilor sexuale – „ultima realitate a vieții”. Dar, dacă ochii cu care omul privește lumea nu sunt curați, imaginea va fi distorsionată.¹⁶⁵ Iată ce spune Freud: „Ceea ce numim *caracterul* unui om e construit în bună parte din materialul excitațiilor sexuale, instituindu-se din impulsurile fixate în copilărie, din structurile dobândite prin sublimare și din alte asemenea structuri destinate înăbușirii active a impulsurilor perverse care au fost recunoscute ca inutilizabile.”¹⁶⁶

A considera că fibrele constitutive ale elevului meu sunt impulsii sexuale metamorfozate, înseamnă a desființa subiectul moral și astfel *Homo Sapiens* devine o specie subumană, care nu se distinge de natură. Moralitatea lui nu este altceva decât ipocrizie. Iată-l pe om despuiat de aura și frumusețea „chipului” lui Dumnezeu.

Elevii nu sunt nici agenți principali ai schimbării sociale (John Dewey și neomarxiștii). Ei îl pun pe copil în centrul universului (învățământul pedocentric) și consideră bunătatea înăscută o garanție a faptului că ei vor studia ceea ce este mai bine pentru ei¹⁶⁷. În concepția lor, omul nu este creat „după chipul” lui Dumnezeu, deoarece Dumnezeu nici nu există. Omul este măsura tuturor lucrurilor.

Cum îl vede Dumnezeu pe elevul meu?

Isus a luat un copilaș și l-a pus în mijlocul ucenicilor, zicându-le: „Adevărat vă spun că dacă [...] nu vă veți face ca niște copilași, cu nici un chip nu veți intra în Împărăția cerurilor” (Mt. 18:3). Este vorba de un copilaș, nu de un puber sau de un adolescent la care eul cunoscător s-a diferențiat deja de eul cunoscut și atunci putem vorbi deja de conștiința psihologică de sine, bine conturată. Copilașul este așezat în fața adulților ca model de smerenie, sinceritate și nevinovăție. Isus le spune în continuare, că oricine va face să păcătuiască o astfel de ființă inocentă care nu poate face distincție între bine și rău (în anumite domenii, de exemplu, în domeniul sexual), va fi pedepsit foarte aspru. Isus spune că ar fi mai bine ca acelei persoane să i se atârne o piatră de moară de gât ca să fie înecat în adâncul mării. Nu se poate să nu vină prilejuri de păcătuire, căci pământul a fost închis sub blestem, dar vai de persoana prin care se materializează! Ar fi mai bine pentru cel care duce un copil în vreun păcat, de care el nu se poate feri, să-și taie mâna sau piciorul sau să-și scoată ochiul, decât să întineze sufletul nevinovat al vreunui copil (Mt. 18: 4-9).

„Ferți-vă să nu defăimați nici măcar pe unul din acești micuți, căci vă spun că îngerii lor în ceruri văd pururea fața Tatălui Meu care este în ceruri” (Mt. 18:10). Cu alte cuvinte, ca dascăl sau ca părinte nu am dreptul să-i adresez apelative degradante. Îngerul lui mă va „pări” imediat la Tatăl din ceruri și orice copil aparține Tatălui din ceruri nu părintelui căruia Tatăl i l-a încredințat spre a-l aduce pe lume și a-l crește ca ispravnic al lui Dumnezeu, ca iconom, nicidecum ca un stăpân posesiv sau

¹⁶⁴ S. Freud, *op. cit.* p. 111: „Este instructiv faptul că sub influența seducției, copilul devine un pervers polimorf, că el poate fi momit la toate excesele cu putință. Este o dovadă că el se naște cu această înclinație, că ea îi este constitutivă.”

¹⁶⁵ Matei 6:22-23: „Ochiul este lumina trupului. Dacă ochiul tău sănătos, tot trupul tău va fi plin de lumină. Dar dacă ochiul tău este rău, tot trupul tău va fi plin de întuneric. Așa că, dacă lumina care este în tine este întuneric, cât de mare trebuie să fie întunericul acesta!” Tit 1:15: „Totul este curat pentru cei curați, dar pentru cei necurați și necredincioși nimic nu este curat, până și mintea și cugetul le sunt spurcate”

¹⁶⁶ S. Freud, *op. cit.*, p. 157.

¹⁶⁷ Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă*, p. 47.

tiran, care-și găsește plăcerea în a manipula și a face abuz de autoritate.

În Marcu 10: 13-16, părinții îi aduceau pe copii la Isus ca să fie binecuvântați. Ucenicilor li s-a părut că este o îndrăzneală mult prea mare să-L deranjeze pe Învățătorul care era ocupat cu învățături serioase pentru adulți, cum ar fi „desfacerea căsătoriei” etc. (Marcu 10:1-12). Interesantă este reacția lui Isus: „Când a văzut Isus acest lucru S-a mâniat și le-a zis: „Lăsați copilașii să vină la Mine și nu-l opriți, căci Împărăția lui Dumnezeu este a celor ca ei.” De foarte puține ori găsim în Scriptură că Hristos s-ar fi mâniat. Înseamnă că ucenicii au făcut ceva foarte grav. Atitudinea lui Hristos s-ar putea traduce astfel: „Se poate ca voi, ucenicii Mei, să nu cunoașteți prioritățile Împărăției? Voi nu ați învățat chiar nimic din umblarea împreună cu Mine?”

Dumnezeu vede în copii potențiali fii ai Împărăției lui Dumnezeu. Hristos i-a spus lui Petru: „Paște mieluşei Mei!” (Ioan 21:15), apoi, „Paște oițele Mele!” și abia a treia oară i-a zis: „Paște oile Mele!”. Hristos a dat prioritate copiilor, știind că în ei se ascunde maximum de potențial.

Scriptura ne spune că elevul nostru s-a născut în păcat, dar el este purtător al pecetei chipului lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că el posedă capacitatea înnăscută de a-l răspunde și de a recunoaște glasul Lui. El este dotat cu libertatea de a alege și de a lua decizii în dreptul persoanei sale. El are nevoie de Hristos pentru iertare, mântuire și o permanentă creștere duhovnicească, ținând spre „înălțimea staturii plină a lui Hristos” (Ef. 4:13). Elevul este o valoare veșnică *per se*, indiferent de coeficientul său de inteligență. Criteriile noastre de apreciere își vor avea etalonul în Dumnezeu, nu în cultura noastră. Învățăm că elevul nu este un intelect, care trebuie umplut cu informații, ci este mult mai mult decât atât. El este o ființă umană care va trăi veșnic, atât de prețuită de Creator, încât L-a dat pe Fiul Său ca jertfă de răscumpărare pentru fiecare elev în parte. Acel „pitic”, acel „boț de carne” năzdrăvan, cu părul ciufulit, cu fața murdară, cu nasul neșters, care se împiedică în propriile lui picioare, are un suflet nemuritor de mare preț în fața Tatălui. Și tot ce are valoare pentru El va avea valoare și pentru mine. (În lucrarea de față se accentuează în adins aspectul nevoilor spirituale, ca o contra-reacție la focalizarea învățământul secular pe academism și performanțe, neglijând omul dinlăuntru al copilului.)

Elevul are anumite nevoi pe care eu sunt chemat să le împlinesc. Nevoile lui cele mai profunde nu sunt cele intelectuale, ci cele emoționale și spirituale: nevoia de iertare, de iubire, nevoia de a fi înțeles, de a fi ascultat, de a fi băgat în seamă, nevoia de un contact vizual sănătos, nevoia de integrare socială, nevoia de a fi apreciat pentru ceea ce este și nu pentru ceea ce știe, nici pentru ceea ce are sau pentru statutul social/material al familiei din care provine etc. Ca dascăl creștin voi conștientiza faptul că există o legătură între învățare și atenția pe care un elev o primește din partea cadrului didactic. Un copil dificil căruia i se acordă atenție, prin contact vizual, prin discuții particulare, în afara orelor de clasă, într-o atmosferă caldă, va fi mai receptiv, și-și va da silința și la învățătură. De altfel, este cunoscut în psihologie faptul că există o relație între dezvoltarea intelectuală a unui copil și dragostea pe care o primește de la părinți și de la cei din jur. Un copil respins, al cărui rezervor emoțional este gol, se va dezvolta mai lent din punct de vedere intelectual și nu va ajunge nici pe departe la deplinul său potențial și nici la un echilibru emoțional.

Fiecare copil are o menire specială în lume. Și eu sunt chemat să-l ajut să-și găsească drumul. Voi încerca să-i identific talantul specific, chiar dacă Stăpânul a văzut de bine să-i dea numai unul. Un elev cu un coeficient mic de inteligență nu trebuie etichetat; oricum el se simte mai la „margine”, deoarece nu întotdeauna înțelege ce se vorbește în clasă, de parcă explicațiile și exercițiile ar fi într-o limbă străină și se întreabă de ce îl ocolesc notele bune tocmai pe el. Isus însă a trecut intenționat pe la „margine”, „printre Samaria și Galilea”, acolo unde se aruncau gunoarele, pentru a-i întâlni pe oamenii împinși la marginea societății, pe cei excluși din comunitate (Lc. 17: 11-

19). Uneori Stăpânul nu ne hărăuiește cu prea multe daruri tocmai pentru ca frustrările noastre să ne împingă spre „margine”, unde ne așteaptă El.

Elevii sunt și vor rămâne diferiți: ca dotare, temperament și mediu de proveniență. În clasă, chiar dacă îi activăm pe toți, nu toți vor avea aceleași realizări. Dar toți poartă în ei *imago Dei*. Să apreciem dar munca elevilor pentru meritele pe care le au, în funcție de calitățile lor personale, și nu raportat la munca celorlalți, pentru a nu se ajunge la comparație și competiție nesănătoase. Vom clădi pe punctele lor forte.¹⁶⁸ Îi vom ajuta să-și descopere darurile personale specifice ca să le poată dezvolta, prin folosire. Îi vom încuraja să facă lucrurile pe care le pot face bine, pentru a le întări încrederea în ei înșiși și pentru a-i ajuta să pomească pe drumul chemării lor specifice. Datoria dascălului este să-și încurajeze elevul. Clement Alexandrinul obișnuia să spună: „Muncește și nu descuraja ! Vei fi ceea ce nu nădăduiai și nu puteai bănuî”.

În relațiile cu elevul, dascălul are o autoritate delegată și acționează *in loco parentis*, împlinindu-și mandatul cultural, dar și mandatul preoției, ca ispravnic al bunurilor lui Dumnezeu. Copiii sunt bunurile lui Dumnezeu. Vom încuraja cu grijă și dragoste activitatea de învățare, conștientizând faptul că „moartea și viața sunt în puterea limbii” (Prov. 81 : 21). Sau, „Cine vorbește în chip ușuratic rănește ca străpungerea unei săbii” (Prov. 12: 18) Prin cuvintele rostite putem descuraja sau încuraja și „inimile se duc acolo unde sunt încurajate”. Copilul se hrănește cu un cuvânt de încurajare. Dascălul înțelege mai profund semnificația cuvintelor lui Isus: „Omul nu trăiește numai cu pâine, ci cu orice cuvânt care iese din gura lui Dumnezeu.” Dascălul creștin este chemat să fie „gura” prin care Dumnezeu vorbește omului lăuntric al copilului care nu se hrănește cu pâine, ci cu vorbe de încurajare și apreciere.

Îl voi accepta pe copil așa cum este. Chiar dacă un elev îmi este antipatic, voi încerca să-l accept cu dragoste, făcând deosebire între persoană și comportament.¹⁶⁹ (Fapta nepotrivită trebuie respinsă, nu persoana.)

În relația cu elevul (și desigur cu oricine altcineva), atunci când dascălul greșește, va recunoaște că a greșit. În vocabularul său vor exista și cuvintele „îmi pare rău”, „te rog”, sau „da, ai avut dreptate!”. Chiar dacă trebuie să fie „persoana de la catedră”, el nu va fi inaccesibil, ci mai degrabă un prieten mai mare, un mentor chiar, care îl ajută pe elev să se înscrie pe „urcușul” cunoașterii, dar și pe cel duhovnicesc. În acest proces „el *nu* zămislește pe fiul « său » spiritual, el zămislește un fiu al lui Dumnezeu. Amândoi, în comun, se angajează la școala Adevărului.”¹⁷⁰ Mentorul ideal trebuie să fie un „prieten al lui Dumnezeu” (Vasile cel Mare), deoarece el cunoaște calea spre nemurire.

Sufletul veșnic trăitor nu poate crește spre desăvârșire fără lumina învățăturii împletită cu lumina exemplului personal, într-o relație împodobită cu dragoste necondiționată, în care învățăcelul este modelat după „chipul” dascălului său (Lc. 6: 40). Un exemplu biblic în sensul acesta a r fi Timotei care a crescut la umbra mentorului său spiritual, Pavel. El urmărise îndeaproape viața marelui apostol în situații de grea încercare – o casă zidită pe stâncă în vremea marilor furtuni (2 Tim. 3: 10-11). De aceea Timotei era adânc înrădăcinat în învățăturile primite de la Pavel „și bine încredințat” de temeinicia acestora.¹⁷¹ Ceea ce determină un tânăr să interiorizeze sfaturile și învățăturile mentorului

¹⁶⁸ Brummelen, *Cu Dumnezeu în clasă*, p. 72.

¹⁶⁹ Cf. *Ibidem*, p. 74.

¹⁷⁰ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 131.

¹⁷¹ 2 Timotei 3:14: „Tu să rămâi în lucrurile pe care le-ai învățat și de care ești deplin încredințat, căci știi de la cine le-ai învățat.”

său este puterea exemplului personal, nu neapărat elocvența, inteligența sau vastele cunoștințe ale acestuia din urmă.

Disciplinarea

Mustarea este o doctorie a iubirii
dumnezeiești față de oameni.

Clement Alexandrinul

Pedeapsa sau disciplina pe care ne-o aplică Dumnezeu este un semn de dragoste părintească (Evrei 12:5-11). El nu ne dă durere de dragul durerii, ci cu scopul formării și modelării caracterului hristic în noi. În procesul disciplinării ni se cere „să ne supunem Tatălui duhurilor” (deci și a duhului nostru – El ne-a întocmit și duhul și trupul), cu alte cuvinte, să acceptăm disciplina în supunere – condiție *sine qua non* a vieții („ca să trăim”). Mustarea Lui, porunca Lui este viață. Acceptându-le și supunându-ne acestora intrăm în sfera vieții adevărate, trecând din moarte la viață. Acceptând disciplina „ne facem părtași sfințeniei lui Dumnezeu” – acesta este scopul disciplinării Lui. Este adevărat că disciplina doare și este o pricină de întristare, dar cel care a acceptat-o supunându-se ei în repetate rânduri, ca într-o școală unde se învață principiile vieții, ajunge la o descătușare de presiunile și nodurile capricioase ale firii și această descătușare este resimțită ca o viață plină de pace, bucurie, echilibru.¹⁷² Căci pacea și bucuria sunt roadele Duhului Sfânt rodite într-o viață de neprihănire. În capitolul 12 din Evrei găsim tiparul corect de disciplinare.

De altfel, disciplina va fi privită ca o formă de manifestare a dragostei necondiționate, după tiparul biblic. Ea cuprinde toate formele pe care un părinte iubitor le folosește pentru a forma din copilul său un adevărat om. Este vorba de explicații, îndemnuri, demonstrație (la nivelul vieții părintelui, a dascălului), sfaturi, muștrări, ordine, certare și pedeapsă. Cu cât *disciplina preventivă* este mai bine făcută, cu atât vom recurge mai rar la *disciplina punitivă/corectivă* (pedeapsa). Disciplina corectivă într-un cadru în care nu se comunică, adică nu se practică disciplina preventivă, înstrănează părțile implicate. Dar comunicarea de la suflet la suflet, dublată de un puternic exemplu personal va mișca, cu timpul, chiar și o inimă împietrită. Sharon Berry spune că „un principiu elementar în vederea unei bune discipline este stabilirea unor relații personale de grijă și preocupare între dascăli și elevi”¹⁷³. Copilul să nu se simtă respins, ignorat sau redus la un număr de pe paginile catalogului. Esența lui de persoană cere relație, comunicare la un nivel mai profund decât complexe sonore. Dincolo de acestea și prin ele trebuie să se audă și vibrațiile inimii.

Să revenim puțin la demonstrație. Dacă le cerem elevilor punctualitate, conștiinciozitate etc., acele lucruri trebuie demonstrate prin viața noastră. A îndemna un elev la un *modus vivendi* care nu este oglindit în viața noastră înseamnă a folosi doar slova, fără acoperire în fapte, ceea ce nu va avea rezultate sau va avea rezultate opuse celor scontate. Fățămicia îi irită și îi dezgustă pe elevi.

O dimensiune indispensabilă a disciplinării este rugăciunea pentru elevii problemă, discuțiile personale cu ei și legătura permanentă cu părinții pentru a fi împreună lucrători în creșterea copiilor lor. Părinții și dascălii ar trebui să-l hrănească pe copil, spre creștere, cu hrana muștrării Domnului, adică, potrivit cu legile și poruncile lui Dumnezeu și cu hrana învățăturii Domnului. Mustarea unui

¹⁷² Evrei 12: 11: „Este adevărat că orice pedeapsă [disciplinare] deocamdată pare o pricină de întristare și nu de bucurie, dar mai pe urmă, aduce celor ce au trecut prin școala ei, roada dătătoare de pace a neprihănirii.”

¹⁷³ Sharon R. Berry, *100 de idei eficiente în disciplina la clasă*, ACSI, Colorado Spring, Co, 1997, pp 3-4.

comportament nepotrivit trebuie să aibă, spre completare, o a doua parte, prin care figura de autoritate îl învață pe copil comportamentul corect, în lumina Scripturii, cu care trebuie înlocuit comportamentul incorect. Cuvântul lui Dumnezeu mustră, dar și îndreaptă. (2 Tim 3:16). Mustrarea pentru abaterea de pe cale nu este completă fără a-i arăta calea corectă și fără a-l ajuta să se întoarcă pe cale. Apoi, dascălul/părintele îl va ajuta să rămână pe cale, în primul rând, prin propriul său *modus vivendi* și apoi prin învățătura pe care i-o va da printr-o continuă comunicare.

Tedd Tripp, în cartea lui intitulată *Păstorind o inimă de copil*, insistă mult pe adresarea la inima elevului, folosind toate tipurile de comunicare: instruire, atenționare, învățare, stăruință, mustrare, îndreptare, încurajare, rugăciune. Una dintre metodele de comunicare eficiente cu adolescenții este stăruința. „Aceasta este o comunicare insistentă, sinceră și intensă.”¹⁷⁴ Ea se folosește în momentele în care figura de autoritate înțelege gravitatea situației și atrage atenția adolescentului, făcând apel la conștiința lui și la consecințele abaterii. Adultul pledează din tot sufletul, încercând să-l convingă să ia decizia corectă. Acest stil de comunicare îl întâlnim frecvent în Proverbe: „Fiule, ia aminte...” „pleacă urechea la învățătura mea, ca să fii cu chibzuință [...], căci buzele femeii străne strecoară miere...” (Prov. 5:1 ff). Atenționarea, asupra pericolelor plerii pe tiparele culturii trebuie făcută cu sufletul, părintește, vorbindu-le de capcanele senzualității și de consecințele pornografiei, a păcatelor sexuale, în general. Ferice de ei dacă vor înțelege că „În orice pahar al plăcerii pământești se află pe fund un scorpion. Și, din nefericire, aceste pahare fiind atât de mici, scorpionul este întotdeauna prea aproape de buze.”¹⁷⁵

Prin disciplinare dorim să dezvoltăm în inimile elevilor noștri comoara ascultării de autoritate. Căci „Ascultarea eliberează de stăpânirea idolatră a eului.”¹⁷⁶ Sau: „Ascultarea răstignește voința proprie, cu scopul de a descoperi libertatea ultimă: duhul care ascultă Duhul.”¹⁷⁷ Ea operează ca un factor integrator în domeniul relațiilor interumane. Ascultarea de figurile de autoritate (părinți, profesori, directori) este, în ultimă analiză, ascultare de Dumnezeu și acest lucru este drept (Ef. 6:1), este corect, adică, ea este în concordanță cu ordinea creațională. Ascultarea trebuie să fie însoțită de cinstire, căci „părinții sunt umbra lui Dumnezeu pe pământ”, iar profesorii sunt „părinți” înlocuitori, 4-7 ore pe zi.

În contextul școlii, din partea profesorilor se cere multă înțelepciune ca să nu-i întărească pe elevi, deoarece absurditatea este un element de blocaj în relații. Ea nu face parte din arsenalul rațional divin. Cicăleala, ranchiuna, neiertarea, deconspirarea, respingerea, amenințarea îndepărtează copilul și-i rănesc sufletul. În schimb, figurile de autoritate ar trebui să-l hrănească pe acesta, spre creștere, cu hrana învățării și a mustrării Domnului (mustrarea în lumina legilor și a poruncilor Lui) - Ef. 6: 1-9. Ascultarea atrage după sine în mod natural răsplătirea, binecuvântarea.

În Împărăția lui Dumnezeu (în comunitatea școlii creștine) se strecoală și multă „neghină”. Aici (în Împărăție) neghina este mai evidentă: – „nesupuși, flecari, amăgitori”(Tit 1:10). Răul este mai evident în prezența Binelui. Antidotul sau medicamentul recomandat de Pavel este: „mustră-i aspru, ca să fie sănătoși în credință” (Tit 1:13). Această măsură de disciplinare a fost condamnată și îndepărtată de psihologia umanistă, pedocentrică, dar mustrarea aspră și severitatea, însoțită de bunătate și interes pentru persoană, are ca rod oameni „sănătoși în credință”. Tot în sensul acesta Gaebelstein spune că „Soluționarea problemelor nu se face prin sentimentalism. Pe lângă compasiune

¹⁷⁴ Tedd Tripp, *Păstorind o inimă de copil*, Ed. Alfa, Iași, 1999, p. 90.

¹⁷⁵ Nicolae Velimirovici, *Învățăături despre bine și rău*, Ed. Sofia, București, 1999, p. 18.

¹⁷⁶ Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, p. 118.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 132.

și înțelegere, trebuie să existe, la nevoie, tăria de a trata persoana cu severitate, având în vedere responsabilitatea pentru grup. Căci administrarea disciplinei implică integrarea adevărului moral cu acțiunea exterioară, [adică, luarea de măsuri în conformitate cu adevărul]. Profesorul nu are voie să fie prea ocupat pentru a sta de vorbă cu un elev. O tratare cu adevărat creștină a problemei costă. Ea nu se poate realiza fără a consuma ore prețioase. Interviu aspru și pedepsele aplicate din rutină pot părea eficiente, însă, în afara unor cazuri minore, ele sunt, de obicei, necreștine. Răbdarea înțelegătoare, dorința de a discuta o situație – sunt esențiale pentru administrarea disciplinei cu o integritate creștină. Rezultatul va fi uneori o acțiune drastică, dar chiar și atunci, dragostea creștină își va face lucrarea ei de reparare și vindecare.”¹⁷⁸

Pedeapsa trebuie aplicată cu consecvență și în conformitate cu regulamentul școlii. Nu pot aplica o pedeapsă cu care părinții și conducerea școlii nu sunt de acord. Apoi, pedeapsa nu are ca scop umilirea copilului, ci scoaterea sufletului său de la moarte și reșezarea lui pe calea cea dreaptă. Pentru o abatere disciplinară nu se pune nota 3 sau 4 în catalog, dar dacă actul de indisciplină are loc în timpul orei, pot să-l provoc pe elevul meu la răspuns și să-i dau nota pe care o merită.

Un principiu trebuie să fie clar: în momentul în care am părăsit sala de clasă, am uitat orice conflict și nu-mi voi împovăra sufletul cu abaterile unor ființe umane nedezvoltate pe deplin. Ei trebuie să știe că eu nu „țin pe suflet” actele lor de indisciplină, ci iertarea din toată inima va fi parte integrantă a procesului de disciplinare. Disciplinarea nu este completă fără iertare. Iertarea este coroana (podoaba) disciplinării.¹⁷⁹

Scopul ultim în procesul de disciplinare este ca disciplina să fie interiorizată de subiectul educației, devenind autodisciplină, adică, motivarea extrinsecă să devină o motivare intrinsecă. Disciplina, în ultimă analiză trebuie să-l însoțească pe absolvent în viața lui *extramuros*, unde singurul dascăl rămâne conștiința lui înnoită prin har, sub autoritatea lui Dumnezeu.

Disciplinarea este o parte grea, chiar consumantă a datoriei noastre de dascăl, deoarece „Tensiunea generată de acest veac violent afectează tineretul. Problemele emoționale în rândul tinerilor cresc. Credința rămâne cea mai mare sursă de echilibru interior, dar tinerii creștini nu sunt imuni la problemele emoționale ale vremii noastre”.¹⁸⁰ Brummelen spune pe drept cuvânt că „a fi profesor este o uzură fizică și mentală. [...] Este o suprasolicitare nervoasă. Fiecare profesor înțelege smerit ceva din ceea ce a spus Luca: „Din El ieșea o putere”. Învățămintul creștin înseamnă a lucra cu sufletul omului – cel mai prețios material din lume. Puține profesii poartă atât de clar însemnele Domnului Isus – însemnele sacrificiului de sine [– ca profesiunea de dascăl].”¹⁸¹

¹⁷⁸ Frank E. Gaebelien, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, p. 101-102. Același lucru îl găsim și în Ollie Gibbs și Jerry Haddock, *Classroom Discipline*, ACSI, Whittier, 1991, Ca., p.142: „Atunci când se ajunge la o confruntare directă între elev și profesor, este extrem de important ca profesorul să câștige definitiv și sigur. Elevul îi dă clar de înțeles că dorește o confruntare, iar profesorul nu trebuie să-l dezamăgească. Nimic nu este mai distructiv pentru conducerea/ autoritatea din clasă decât un profesor care se codește să confrunte un elev. Un comportament sfidător conține întotdeauna un mesaj clar adresat profesorului: „Cine este șef, dumneavoastră sau eu?” (t. n.).

¹⁷⁹ David A. Seamands, *Leac pentru sufletele vătămate*, Ed. Logos, Cluj, 2002, p. 41: „Aici și acum, cel neiertat și neiertător este năpăstuit de vină și de resentiment. Trăiește într-o închisoare unde este torturat de tot felul de tulburări psihice.”

¹⁸⁰ Frank E. Gaebelien, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, p. 101-102.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 116.

e. Relația cu autoritatea

Hristos este originea *ierarhiilor*, a liniilor de autoritate și a ordinii, în general. Prin El și pentru El au fost făcute toate lucrurile, atât cele sensibile, cât și cele inteligibile, inclusiv *ierarhiile* – „fie scaune de domnie, fie dregătorii, fie domnii fie stăpâniri” (Col. 1: 16), cerești și pământești. El este deasupra acestora și înaintea lor și toate lucrurile se țin prin El.

Creația lui Dumnezeu este organică și ierahică – o ierarhie într-o perfectă armonie. Ordinea este vizibilă pretutindeni în creație. Chiar și în familie Dumnezeu a instituit o ordine și a stabilit o linie de autoritate. „Democrația este entropia societății”, spunea Berdiaev. Ultimele limite ale unei societăți democratice este un individualism rapace dominat de un egalitarism radical, care duce, în cele din urmă, la anarhie. Căci, spunea episcopul Velimirovici, „Dumnezeu nu este un Dumnezeu al egalității, ci al dragostei. Egalitatea înlătură cu desăvârșire dreptatea.”¹⁸²

Așa cum s-a arătat mai sus, creștinii au ca model de funcționare comunitară Trupul lui Hristos (1 Cor. 12). Statutul / poziția și chemarea credinciosului trebuie să fie în conformitate cu voia lui Dumnezeu pentru el. Apostolul Pavel obișnuia să se prezinte în felul următor: „Pavel, apostol al lui Isus Hristos, **prin voia** lui Dumnezeu...” (2 Tim. 1: 1). Toate lucrurile din Împărăția lui Dumnezeu se desfășoară și se rânduiesc (se structurează) în armonie cu voia și planurile lui Dumnezeu. O poziție de autoritate nu poate fi obținută și exercitată potrivit cu ambițiile personale sau potrivit cu tiparele tradiționale privitoare la conducere. Acestea trebuie verificate și trecute prin „filtrul” Scripturii și apoi puse în acord cu tiparele prescrise de ea. Întâistătătorii din Împărăția lui Dumnezeu sunt împreună lucrători cu El, pentru a rândui, a pune în ordine lucrurile, în parcela încredințată acelor (Tit. 1: 5), potrivit legilor *oiconomiei* lui Dumnezeu.

Pespectiva biblică asupra naturii lucrării liderului diferă foarte mult de perspectiva seculară. Hristos le-a spus ucenicilor săi: „Știți că domnitorii neamurilor domnesc peste ele, și mai marii lor le poruncesc cu stăpânire. Între voi să nu fie așa. Ci oricare va vrea să fie mai mare între voi să fie slujitorul vostru; și oricare va vrea să fie cel dintâi între voi, să vă fie rob” (Matei 20:25-28). Când Isus a spus „între voi să nu fie așa...” El a anulat legitimitatea tuturor conceptelor existente în conducere, înlocuind liderul slujit cu liderul slujitor, dezinteresat de acapararea unei poziții de conducere înalte. „Orice autoritate care nu are drept principiu devotamentul, nu merită acest nume.” (Evdokimov).

Criteriile de alegere a oamenilor în autoritate (directorii, membrii de bord) –, iconomii lui Dumnezeu –, sunt criteriile Împărăției: fără prihană, împodobit cu roadele Duhului Sfânt, „în stare să sfătuiască în învățătura sănătoasă” – având autoritate duhovnicească și talanți de administrator ai bunurilor lui Dumnezeu – oamenii. Cu alte cuvinte, calități de lider creștin: „blând, nu gâlcevitor, nu iubitor de bani”, „să aibă o bună mărturie din partea celor de afară”, „cinstit, nu cu două fețe” etc. (Tit 1:7-9; 1 Tim. 3: 2-13). În contextul școlar directorul trebuie să fie și un foarte bun specialist în domeniul lui, precum și un foarte bun pedagog.

Așadar, o poziție de autoritate nu este un lucru de apucat. Liderii vor avea parte de „o judecată mai aspră” (Iacov 3:1). Liderul este ca un paznic pus la răspântiile de drumuri unde se fac decizii de viață. Nu degeaba îi spune Pavel lui Tit de câteva ori în acea epistolă: „vreau să spui apăsător”. Figura de autoritate trebuie să spună unele lucruri apăsător, adică tranșant, dar cu suflet, ca unul care

¹⁸² Velimirovici, Nicolae, *op. cit.*, Ed. Sofia, București, 1999, p. 64.

răspunde de viața subalternilor săi. El trebuie să fie un cunoscător al Scripturii și să aibă un spirit de discernământ în toate privințele, pentru a trage alarma, atunci când va fi cazul. În vechime, viața oamenilor dintr-o cetate depindea de atenția străjerului de pe ziduri (Ezechiel 33: 2-7). Dacă acesta vedea pericolul, dar nu-l înștiința pe oamenii din cetate, sângele lor era cerut de Dumnezeu din mâna străjerului. Oamenilor în poziție de autoritate Dumnezeu le spune și astăzi: „Acum fiul omului, te-am pus străjer peste casa lui Israel. Tu trebuie să ascuți Cuvântul care iese din gura Mea și să-l înștiințezi din partea Mera” (Ezechie 33: 7).

Scriptura ne învață să ascultăm de mai marii noștri (Evr. 13:17). Subalternii trebuie să-i socotească pe superiorii lor vrednici de toată cinstea, chiar dacă lucrurile nu stau așa în toate cazurile, dar prin această atitudine Numele lui Dumnezeu este proslăvit (1 Tim 6: 1). „Fiți supuși **oricărei** stăpâniri omenesci, ca pentru Domnul.” (1 Pe. 2:13-14). Cu alte cuvinte, implicit, se cere ascultare și de stăpânirile imperfecte. Dar, pentru ce să mă supun unei stăpâniri imperfecte, deci unei stăpâniri care mai face și greșeli? „Pentru Domnul” deci din pricina poruncii lui Dumnezeu, ca „făcând ce este bine” (ascultarea este un bine) să fim un semn pentru cei din afară. Prin supunere te integrezi în lumea Binelui. Aceasta este voia lui Dumnezeu: „Căci voia lui Dumnezeu este, ca făcând ce este bine, să astupați gura oamenilor neștiutori și proști.” (1 Pe. 2:15).

Până unde merge ascultarea? Până la punctul de conflict dintre autorități. Dacă cel din conducere îmi cere să fac un lucru pe care Autoritatea supremă mi-l interzice, voi asculta mai degrabă de Dumnezeu decât de oameni (Fapte 4:19).

Dacă liderii sunt credincioși, atunci subalternii „să nu-i disprețuiască, sub cuvânt că sunt „frați”, ci să le slujească și mai bine, tocmai fiindcă cei ce se bucură de binefacerea slujbei lor sunt credincioși și prea iubiți;” - și în continuare Pavel. scrie: - „învață pe oameni aceste lucruri, și spune-le *apăsă!*” (1 Tim 6:2), cu alte cuvinte, asupra acestor lucruri trebuie insistat, pentru ca oamenii din Împărăția lui Dumnezeu să se conformeze rânduielilor Împărăției. Fil 2:6 Hristos nu a socotit ca un lucru de apucat faptul de a fi deopotrivă cu Dumnezeu (Fil. 2: 6), deși El Însuși era Dumnezeu din Dumnezeu adevărat, ci S-a făcut *ascultător* până la moarte și încă moarte de cruce (Fil 2:8). Respectul, modestia și buna cuviință sunt mărgăritare de mare preț într-o comunitate bine rânduită (Rom. 12: 3). În relația mea cu autoritatea voi conștientiza că autoritatea lui Dumnezeu trece prin superiorii mei și actul de sfidare a autorității care este foarte la modă în zilele noastre este, în ultimă instanță, nesupunere față de autoritatea divină.

Fiecare om trebuie să-și cunoască poziția în raport cu autoritatea, iar autorității i se cere să nu fie absurdă ca să nu ducă pe cei din subordine la deznădejde. Pe de o parte, ascultarea în curăție de inimă, din partea celui în subordine, iar pe de alta, corectitudinea, omenia, din partea celui ce se găsește într-o poziție de autoritate, sunt condiții ale integrării în ordinea instituită de Dumnezeu Însuși. A te supune celui alt în frica lui Hristos (și nu a omului) nu este o lașitate, nici o lipsă de personalitate sau de originalitate, ci o contribuție la ordinea divină, lăsată de Dumnezeu pentru univers. Neascultarea este factor de bruiaj, ea nu face parte din arsenalul relațional prestabilit de Creator. Din partea celui ce se află într-o poziție de autoritate, permanenta conștientizare a autorității supreme (autoritatea lui Dumnezeu), constituie condiția *sine qua non* a integrării în linia de armonie cu ordinea creațională și cu Cel care a rânduit-o (Ef. 6: 5-9).

Fiecare trebuie să știe care sunt treptele de autoritate pentru el și nu este corect să mergem la o treaptă de autoritate superioară, pentru rezolvarea unei probleme, sărind peste autoritatea imediată. Dacă elevul urmează să lipsească de la o oră de matematică, din motive bine întemeiate, va merge la profesorul lui de matematică. Dacă acesta nu este în școală, apelează la diriginte, dacă nu este nici dirigintele, atunci poate merge la director. Dacă profesorul are probleme cu un elev, vorbește mai întâi cu dirigintele acestuia și abia pe urmă cu directorul. Dacă un profesor are

o neînțelegere cu un coleg, este ideal ca neînțelegerea să fie rezolvată între ei, pe baza principiului din Matei 18. Dacă nu se poate, apelează la director, nu la un membru al Bordului școlii. Dacă părintele are o nemulțumire legată de ora unui profesor, va merge la profesorul respectiv, pentru a rezolva problema (tot pe baza principiului din Matei 18) și abia pe urmă merge la director. Dacă nu se rezolvă problema nici la acest nivel, el poate apela la Bordul școlii.

Autoritate și autoritarism

Autoritatea directorului/ dascălilor se poate transforma în autoritarism, în condițiile unui abuz de putere, ceea ce aduce daune procesului de predare-învățare. Adevărata autoritate este generatoarea unei atmosfere sănătoase, de „confort”¹⁸³ și cuprinde următoarele ingrediente: competență profesională, fermitate, dragoste și înțelepciune. Profesorul are nevoie de înțelepciune pentru a ști cum să îmbine primele trei elemente și cum să mențină un înțelept echilibru între acestea. Un profesor incompetent din punct de vedere profesional își pierde autoritatea, chiar dacă iubește copiii.¹⁸⁴ El are probleme de indisciplină, iar elevii sunt confuzionați, iar unii chicotesc pe sub bănci. Pentru a menține în continuare disciplina el poate recurge la putere, devenind autoritarist (tiran).

Un profesor foarte competent din punct de vedere profesional, dar care se adresează numai creierului, fără a avea în vedere persoana elevului, va lucra la clasă într-o atmosferă rece, „oficială”, impersonală, cu un schimb de informații de la creier la creier, dar el nu va face educație holistică (el nu-l va avea în vedere pe elev ca o persoană (*prosopon*), ci doar ca un intelect), deci educația lui va fi parțială, desfășurându-se doar pe plan cognitiv.

Înțelepciunea presupune și flexibilitate. Un profesor care nu știe să fie flexibil într-un mod înțelept, va lucra într-o atmosferă rigidă și uneori tensionată, pentru că a nu fi flexibil înseamnă implicit a fi rigid și deseori absurd, iar absurditatea întărită.

Un ingredient de seamă în relația dascălului cu elevii este iubirea pentru învățăceii săi. Atunci când simți că această floare a înflorit în sufletul tău, prezența ta alungă teama și emoția, căci dragostea alungă frica. (1 Ioan 4: 18). Până și atingerea ta este benefică, deoarece interiorul tău se transmite. Dacă în inima ta este pace și dragoste, aceste comori se vor revărsa în afară, generând o atmosferă benefică și elevii tăi se vor simți în siguranță.

Autoritatea este asemenea unui gard protector care garantează securitatea psihologică a elevului.

În epistola scrisă lui Filimon, apostolul Pavel folosește smerita rugămintă în numele dragostei, deși ar fi putut să-i poruncească lui Filimon în virtutea autorității sale duhovnicești de apostol, recunoscută de toți sfinții. El îi scrie lui Filimon bizuit pe ascultarea acestuia din urmă v. 21, știind că va face chiar mai mult decât îi cerea. Ideal ar fi ca mecanismul relațiilor să funcționeze cu „lubrifianțul” dragostei, după chipul căreia am fost creați.

¹⁸³ R. Hemfelt, F. Minirth & P. Meier, *Labirintul codependenței. Drumul spre relații interumane sănătoase*, Ed. Logos, Cluj, 2001, p. 155: „De fapt, cuvântul cel mai potrivit pentru a descrie o relație de încredere este „confort”.

¹⁸⁴ F. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p.160: „If the truth were told, some of the difficulties experienced by beginning teachers in controlling classes comes from not knowing the subject.”

e. Relația cu natura

Întreaga creație este sacramentală.

Alexandru Schmemmann

Our relation to God is interwoven with our
experience of the creation.¹⁸⁵

Albert E. Greene

Dumnezeu a creat lumea prin Logosul rostit, în armonie cu natura Sa. Așa se explică binecuvântările care urmează în mod firesc peste țara care se întoarce la Dumnezeu cu pocăință și care este astfel tămăduită de Dumnezeu (2 Cron. 7:14), precum și apăsarea sau pedeapsa ce se abate peste locurile în care oamenii nesocotesc voia lui Dumnezeu (Deut. 28). Legea semănăturii și a seceratului este înscrisă în fibra universului (Gal. 6: 7). De aceea calitatea vieții noastre are o influență asupra mediului înconjurător. Episcopul Velimirovici spune că natura este oglinda omului: „Natura își întocmește dispoziția ei după dispozițiile omului. Câtă vreme Adam a fost supus lui Dumnezeu, și natura i-a fost supusă. Când însă el s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu, și natura s-a răzvrătit împotriva omului. Precum o cugetare hotărâtă și puternică, o dorință sau o slăbiciune lucrează asupra întregului organism al omului și asupra nervilor omului până în vârful lor, tot așa și dispoziția omului, credința și moralitatea sa lucrează asupra întregii naturi din jurul său”.¹⁸⁶ În mod clar, natura este permeată de „caracterul”¹⁸⁷ Celui care a creat-o.

„Dumnezeu este sfânt și El a făcut ca sfințenia să fie condiția morală necesară pentru sănătatea Universului Său. Prezența temporară a păcatului în lume nu face decât să accentueze acest adevăr. Tot ce este sfânt este sănătos; răul este o boală morală care, în cele din urmă, duce la moarte.”¹⁸⁸

Dumnezeu a încredințat Planeta omului, prin mandatul cultural: „Creșteți, înmulțiți-vă, umpleți pământul și supuneți-l și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului și peste orice viețuitoare care se mișcă pe pământ”. Acest mandat nu i se retrage nici după Cădere, căci Dumnezeu i-l repetă în Genesa 9:1-2. El a fost menit să fie stăpânul Planetei, dar acest lucru presupunea și „a lucra” și „a păzi”, (Gen 2:15) adică „a avea grijă” de ea. Dumnezeu i-a delegat omului o parte din autoritatea Sa și din puterea Sa creațională, pentru ca omul, ca reprezentant al lui Dumnezeu să continue lucrarea într-un mod creativ, spre slava Făcătorului.

Rolul creației mai era acela de a fi Revelație naturală/ generală a lui Dumnezeu, prin

¹⁸⁵ Relația noastră cu Dumnezeu este întretesută cu experimentarea creației.

¹⁸⁶ N. Velimirovici, *op. cit.*, p. 42.

¹⁸⁷ Ghilimelele au rolul evitării antropomorfismului „caracter”. Atunci când vorbim despre Dumnezeu, termenul acceptat în teologie, inclusiv în teologia tradițională este „natură”, iar în contextul acestui capitol cuvântul „natură”, fiind un cuvânt polisemantic, poate aduce confuzie.

¹⁸⁸ A. W. Tozer, *op. cit.*, p. 124.

intermediul căreia omul putea să-L întuiască pe Creator, precum și „însușirile nevăzute ale Lui, puterea lui veșnică și dumnezeirea Lui, [care] se văd lămurit [...], când te uiți cu băgare de seamă la ele, în lucrurile făcute de El.” (Rom. 1: 19-20). Toată natura arată înspre El. Creația deci ar fi trebuit să constituie un punct de plecare în încheierea unei relații dialogale cu Acela care se oglindește în *logos*-urile ascunse în toate lucrurile create de El. Dar natura poartă în sine un mesaj implicit, nu explicit, așa cum îl găsim în Scriptură:

„Natura poartă în sine o dovadă copleșitoare a existenței lui Dumnezeu, în măreția Sa, și în esenței ființei Sale. Dar ea nu ne vorbește direct despre cunoașterea care este viață veșnică [Ioan 17:3]. [...] Noi putem privi cerurile lui Dumnezeu, lucrarea mâinilor Lui, luna și stelele pe care le-a rânduit; măreția tuturor acestor lucruri s-ar putea să ne smerească, în așa măsură încât să strigăm: ‚Ce este omul ca să te gândești la el?’ (Ps. 8:4). Chiar mai mult, această proșternere a inimii poate deveni o treaptă înspre pocăință și credință. Totuși, natura pare să tacă în ceea ce privește Dumnezeu ca Tată și iubirea Lui pentru cei pierduți; ea nu are nimic de spus despre iertarea păcatelor. Natura, inclusiv domeniul vast al cercetărilor științifice, stă ca o condamnare inevitabilă a ateismului; ea este un perpetuu semn de aducere aminte a celui teism care constituie suportul fundamental al gândirii cu adevărat creștine. Dar funcția ei nu apare a fi aceea de a da cunoștință spre viață veșnică”¹⁸⁹ (t. n.).

Natura ne vorbește fără de cuvinte, dar Dumnezeu ne-a dat și Cuvintele inspirate prin Duhul Sfânt, iar la urmă L-a trimis și pe Cuvântul întrupat, pentru a ne comunica inima Lui, prin toate modalitățile. A fost nevoie de Revelația supranaturală/ specială și de Cuvântul întrupat, deoarece, după Cădere, omul își îndreaptă privirile în exclusivitate spre pământ, spre materie și nu îl mai vede pe Dumnezeu în natură, ci el a început să vadă în ea doar sursa împlinirii dorințelor și a poftelor sale egoiste. El nu s-a mai considerat a fi un ispravnic al lumii lui Dumnezeu pe care ar fi trebuit să o „lucreze și să o păzească” (Gen. 2:15) într-un mod creativ, spre slava Făcătorului, ci a început să o exploateze în folosul său, cu perspectiva mioapă de *hic et nunc*. Natura avea pentru el o consistență mecanică, dominată de anumite legi ale naturii, era deci un „obiect”, pierzând din vedere faptul că mediul fizic are și o aură spirituală – toată creația a fost permeată de valorile din ordinea Binelui, iar acum „toată firea suspină și suferă”. Totul a fost creat în conformitate cu natura lui Dumnezeu și Dumnezeu este dragoste. Creația nu funcționează bine decât la parametri la care a fost creată. Acest lucru este subliniat și de Yannaras:

Dacă ne limităm la o abordare „obiectivă” a lumii, la această accepțiune constatatoare și utilitaristă a lumii este posibil să ajungem la dezvoltarea impresionantă a științelor noastre „pozitive” și a aplicațiilor lor tehnologice, dar lumea va rămâne pentru noi un dat irațional, o simplă aparență suspendată în nimic. Dar eu [...] trebuie să încep să respect ceea ce mă înconjoară, să descopăr că ceea ce este în jurul meu nu sunt simple obiecte sau instrumente impersonale, ci lucruri, adică rodul unei lucrări, al actului unei Persoane creatoare. Descopăr caracterul personal al datelor lumii, o unicitate a *logosului* în orice lucru, posibilitatea relației, motivație pentru o raportare iubitoare la Dumnezeu. Relația mea cu lumea devine atunci o relație indirectă cu Dumnezeu, Făcătorul lumii, iar folosirea a tot ceea ce este în lume o contemplare neîntreruptă a adevărului lumii, o mereu mai profundă cunoaștere inaccesibilă științelor „pozitive”.¹⁹⁰

După Cădere, adică, după înstrăinarea omului cea „împotriva naturii” (expresie cu un dublu sens în contextul de față), găsim scris că „firea a fost supusă deșertăciunii” (Rom 8:20) în altă traducere „făptura a fost supusă ...”, în sensul de „creație”, iar în v. 22: „...până în ziua de azi toată firea suspină și suferă...” Este vorba de tot ce a creat Dumnezeu: pământul și creaturile suferă din cauza păcatelor noastre, a atitudinilor noastre incorecte, egoiste și lacome care au ca urmare

¹⁸⁹ F. E. Gaebelein, *Christian Education in a Democracy*, p. 53.

¹⁹⁰ C. Yannaras, *op. cit.*, p. 67.

exploatarea nemiloasă a resurselor, neglijența, nepăsarea, poluarea și implicit dezastrele naturale. Yannaras spune că o concepție greșită despre lume și viață („o cosmologie care concepe natura ca dat impersonal și neutru”) duce la distrugerea Planetei:

Această amenințare o numim astăzi: poluare a mediului înconjurător, epuizare a resurselor energetice, alimentare nocivă. Atmosfera infestată a megalopolis-urilor, apele poluate și suprafețele moarte de pământ, pesticidele otrăvitoare și câte alte simptome de coșmar trăiește omul de astăzi al societăților industrializate, toate demonstrează o greșeală tragică comisă de om, în raportul său cu lumea, greșeală care capătă rapid dimensiunile unei amenințări ucigătoare. Ceea ce numim „progres” și „dezvoltare” s-a dovedit a fi siluire și distrugere a naturii și constituie și pentru om o permanentă chinuire și amenințare cu moartea. Nevoia de a cerceta cu respect și smerenie adevărul lumii, de a regăsi relația corectă cu ea este astăzi cu adevărat – și pentru prima dată în istoria omenirii – o chestiune de viață și moarte.¹⁹¹

Așadar, dacă omul nu se conformează ordinii creaționale, consecințele dezastruoase se întorc împotriva lui însuși. Universul nostru este teocentric și s-a dovedit că nu funcționează sub mîinile omului care are o concepție egocentrică, hedonistă asupra lumii și a vieții. Omul înstrăinat de Dumnezeu tinde spre o abordare utilitaristă, egocentrică a naturii. Dar pentru omul care are „ochii deschiși” natura devine un mijloc de descoperire permanentă a lui Dumnezeu, deoarece „urmele degetelor Lui” se văd „jămurit” în fiecare lucru creat. Iar în contextul școlar, dascălul creștin se străduiește să restabilească realităților creației semnificația menită acestora de Dumnezeu, aducându-i astfel pe elevi, în prezența Ziditorului tuturor lucrurilor.

Lumea materială devine pentru omul evlavios o formă de slujire și de închinare, chiar și prin cele mai banale lucruri, dacă le face ca pentru Dumnezeu, cu o atitudine de mulțumire. (1 Cor 10 : 31 ; Col 3 : 23-24). Tot ce facem cu fapta sau cuvântul poate fi validat pentru eternitate, dacă acestea poartă pecetea Numelui lui Isus (Col. 3 :17), și sunt făcute cu un duh de mulțumire, „ca pentru Domnul”. Orice lucru mărunț, (chiar și un pahar de apă dat) care este făcut ca pentru Dumnezeu își va primi răsplata de la El. Și astfel, acțiunile cele mai curente ale vieții : a bea, a mânca, a spăla, a învăța, a vorbi, a lucra, devin părți integrante ale doxologiei universale și ale ritualului din Templul cosmic al creației. Episcopul Velimirovici spunea : „Orice vei țese, leagă itele de cer !, adică, orice vei face să faci în numele și cu îngăduința cerului”.

Fratele Laurențiu, un călugăr din secolul al XVII-lea, care era bucătar într-o mănăstire, a învățat să vadă în fiecare lucru mărunț, cotidian, un mijloc de proslăvire a lui Dumnezeu, așa cum ne învață și Scriptura (1 Cor. 10 : 31), și astfel universul material devine într-un mod paradoxal un mijloc de comuniune dintre om și Dumnezeu:

Îmi întorc mica omeletă în tigaie de dragul lui Dumnezeu ; Când mi-am terminat-o, dacă nu mai am nimic de făcut, mă închin cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu, care mi-a dat darul de a o prepara, după care mă ridic de jos mai fericit decât un rege. Când nu pot face altceva, mă mulțumesc și să ridic un pai de pe jos din dragoste pentru Dumnezeu. Oamenii caută căi da a învăța cum să-L iubească pe Dumnezeu. Ei speră să ajungă aici prin cine știe ce practici. Se ostenească tot încercând să rămână în prezența Lui prin diferite mijloace. Oare există o cale mai scurtă și mai directă decât a face totul din dragoste pentru Dumnezeu, de a folosi toate activitățile zilnice pentru a-l dovedi Lui această dragoste și de a menține în noi prezența Sa, prin comuniunea inimii noastre cu a Lui? Nu este nimic complicat în aceasta. Nu ne rămâne decât să abordăm totul cu sinceritate și simplitate.¹⁹²

Același lucru îl spune și Evdokimov :

¹⁹¹ C. Yannaras, *op. cit.*, p. 69-70.

¹⁹² Cf. Gordon McDonald, *Ordine în universul interior*, Cluj, Ed. Logos, 2001, p. 187.

Părăsind locașul sfânt, omul își continuă propria sa liturghie *extra muros*. La ora mesei, frângând pâinea, rostește rugăciunea de binecuvântare : actul de a mânca este mereu o amintire a tainei euharistice. Într-adevăr, omul este ceea ce mănâncă : "fruct oprit" sau "materie euharistică a Împăratului său» și a darurilor Sale. Reluându-și sarcinile zilnice, sub privirea lui Dumnezeu, în fiecare moment al zilei, omul nu poate decât să rostească această altă binecuvântare : "Totul este în Tine, Doamne, eu însumi sunt în Tine, primește-mă !" ¹⁹³

Există așadar un alt fel, s-ar putea spune, un „stil evanghelic” de a face chiar și lucrurile zilnice cele mai obișnuite. Țăranul de pe câmp, savantul care studiază structura atomului își pot purifica gesturile și privirile prin rugăciune, căci materia cu care au de-a face este și ea „făptură nouă”, datorită atitudinii schimbate a omului.”¹⁹⁴ „Proslăviți dar pe Dumnezeu în trupul și în duhul vostru care sunt ale lui Dumnezeu” (1 Cor. 6 20). Conștiința prezenței lui Dumnezeu întotdeauna și în toate lucrurile conferă naturii o nouă dimensiune. Nu este vorba de panteism, nici de panenteism, ci de imanența lui Dumnezeu în creația Sa, prin Duhul Său.

Pe lângă strădania dascălului de a le insufla elevilor această viziune „integrată” asupra naturii, prin care elevul învață să-L descopere pe Dumnezeu în creație, nu numai la fiecare obiect de studiu, ci și în lucrurile mărunte ale vieții cotidiene, este necesară și implicarea lor efectivă în îngrijirea mediului înconjurător. Îi vom conștientiza pe elevi de faptul că menirea noastră este aceea de a fi ispravnici chibzuți în perimetrul nostru de influență și de alegeri. Curtea școlii, sala de caldă, incinta școlii etc. constituie pentru elevi parte integrantă din „grădina” de odinioară din Genesa dată omului spre îngrijire. Ca o activitate didactică benefică în sensul acesta, am putea curăți împreună parcul din cartier. Am putea să le insuflăm respectul pentru teritoriul taberei de vară, am putea curăți o porțiune de pădure etc. Trebuie să le insuflăm iubirea pentru curățenie și simțul responsabilității pentru bunurile din perimetrul în care ei acționează. Căci cel ce este credincios în lucrurile mărunte va fi credincios și în cele mari – în familia, cariera, postul de conducere, deciziile pe care le va lua privind anumite resurse naturale etc. Pe măsură ce aceste lucruri le repetăm deseori cu blândețe, dar le și punem în practică, copilul începe să dezvolte gustul pentru această isprăvnicie încredințată nouă, câștigând o perspectivă alternativă, o conștiință biblică asupra legăturii omului cu natura.

¹⁹³ P. Evdokimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, p. 17.

¹⁹⁴ P. Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 76.

4. INTEGRAREA LA NIVELUL CULTURII

Luați seama ca nimeni să nu vă fure [...] cu o amăgire deșartă după
datina oamenilor după învățăturile începătoare ale lumii...

Coloseni 2 : 8

Una din trăsăturile constitutive ale chipului lui Dumnezeu în om este creativitatea. Nici o altă ființă nu este creativă într-un mod conștient, așa cum este omul. Insectele, păsările și animalele care își construiesc adăposturi sofisticate sunt programate în acel fel. Ele o fac din instinct, nu într-un mod liber și rațional, folosindu-și voința. Dumnezeu a poruncit omului să "lucreze și să păzească" grădina din Eden și să stăpânească pământul cu tot ce este pe el – mandatul cultural –, folosindu-se de darul creativității care îl aseamănă cu Creatorul. Și omul a creat de-a lungul secolelor civilizație și cultură, deoarece orice societate umană, prin simpla ei existență și activitate creează cultură. Omul nu există fără cultură, așa cum nu poate exista conținut fără formă. Cel mai adesea, elementele culturii noastre devin invizibile pentru noi și ajungem să le conștientizăm doar în momentul întâlnirii cu o altă cultură sau cu un alt punct de vedere.

Dar ce este cultura? Dicționarele o definesc ca fiind „Totalitatea valorilor materiale și spirituale acumulate de omenire în decursul vremurilor”.¹⁹⁵ Orice societate își are cultura ei specifică: limbă, idei, obiceiuri, ritualuri, ceremonii, instituții, coduri, muzică, știință, artă, tipare de relaționare etc. Cultura apare și ca un tipar după care își ghidează conduita membrii societății respective. Ea este „autoritatea” care „trasează directivele” în domeniul comportamentului uman: ce și cum se obișnuiește (cutumele), ce se poartă (moda), ce este apreciat (valorile) ce este important (prioritățile) etc. Pe de o parte, ea (cultura) devine deci „un sistem de constrângere”, prin tiparele instituite în toate domeniile vieții, iar pe de altă parte, ea impune relațiilor interumane și gândirii umane dintr-o anumită epocă istorică, o anumită coloratură, un anumit unghi de vedere, precum și un anumit sistem de valori. Iată câteva exemple:

În societatea premodernă când marea majoritate a oamenilor trăiau mai mult în zone rurale, cu posibilități rudimentare de comunicare și deplasare, în condițiile unei economii naturale de consum, relațiile interumane erau calde, spontane, naturale. Omul se percepea pe sine însuși ca fiind parte integrantă a comunității și nu un întreg autonom, de sine stătător, iar societatea se considera a fi teocentrică și teonomă. Cu alte cuvinte omul credea în valori absolute, iar acestea își aveau originea în Dumnezeu.

În societatea modernă, după schisma dintre stat și Biserică, apare dihotomia viață privată - viață publică. Instituțiile birocratice generează, în sfera vieții publice, relații anonime, impersonale, în care omul devine o adresă sau un număr de buletin, mai nou, un cod numeric personal, elevul devine un număr matricol, bolnavul devine un caz, o fișă, angajatul devine un rol, o uniformă etc. În această perioadă, știința și rațiunea joacă un rol de seamă, având pretenția arogantă că totul se poate explica și trebuie explicat „științific”. Existența lui Dumnezeu este negată, dar în continuare

¹⁹⁵ Florin Marcu & Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, Ed a III-a, Ed. Academiei R. S. R., București, 1978, p. 291. Sau, în *** *Mic dicționar enciclopedic*. Ed a II-a, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 260: „Totalitatea cunoștințelor de care dispune la un moment dat societatea. Expresie a civilizației materiale și spirituale generale a unui popor”.

societatea crede în valori absolute, care de acum nu își mai au sursa în transcendent, ci sunt subînținse (susținute) de marile discursuri raționale (metanarațiuni).

În societatea postmodernă, în condițiile unui individualism radical, se vorbește despre disoluția relațiilor sociale, ceea ce este cu totul împotriva naturii omului, creat a fi o persoană (*prosopon*) menit să stea „față către față” cu *Celălalt*. Esența omului este negată. Se consideră că omul are doar o pseudo-personalitate alcătuită din fibra etosului cultural și social care l-a produs. El este considerat a fi doar un „fenomen discursiv”, un abil purtător de măști – câte o mască însoțită de câte un „discurs” pentru fiecare mediu social pe care îl traversează. Absoluturile sunt negate. Valorile sunt doar „constructe sociale” valabile pentru un anumit context social, într-o anumită perioadă istorică. Orice sistem de valori este la fel de bun ca și celălalt, dacă se dovedește că funcționează – observăm criteriul pragmatic de validare a valorilor.

Din exemplele menționate mai sus, deducem că ideile și cultura omului se schimbă în funcție de epocă istorică și de meridian geografic. Cultura se află deci sub semnul veșnicei schimbări, dar și sub semnul Căderii. Cu cât o societate se îndepărtează mai mult de Dumnezeu, deci cu cât își pierde mai mult teocentrarea, cu atât cultura ei va fi mai mult umbrată de „ceața” Căderii. O societate antropocentrică și autonomă nu-L mai proslăvește pe Dumnezeu, prin tiparele de gândire și de relaționare pe care le stabilește, nici prin literatura sau arta create de ea. Schmemmann aseamănă creațiile omului din domeniul religiei, a artei și din întreaga cultură umană cu zborul unei păsări rănite în urma Căderii, deși spune el : „aceste zboruri pot fi nespus de frumoase...”¹⁹⁶ Ele poartă aparența unei nostalgii – nostalgia neputinței de a întoarce (schimba) trecutul.

Berdiaev este de aceeași părere: „Omul într-o existență pământească limitată și relativă nu este susceptibil a crea frumosul și valorosul decât atunci când crede într-o altă existență nelimitată, nemuritoare. Raportul exclusiv al omului cu această existență muritoare și limitată [...] îl face sec și superficial. Omul spiritual este singurul și adevăratul creator, afundându-și rădăcinile sale în viața infinită și eternă.”¹⁹⁷

Max Weber, în cartea sa intitulată *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, arată că Europa, spre deosebire de alte continente, a fost leagănul realizărilor celor mai de seamă pe plan artistic, cultural și economic, tocmai datorită virtuților credinței creștine. Cultura generată de omul regenerat spiritual îl va oglindi și îl va proslăvi pe Dumnezeu, Creatorul, care a dat omului din puterea Sa creatoare. În fața omului creator de cultură stă o posibilitate de alegere : gândirea, arta – cultura în general – fie se instalează „în infinitul propriei imanente, îmbătându-te cu deșertăciunea acesteia”, fie se eliberează de „sufocantele ei limitări, oglindind transcendența în apele ei limpezi”.¹⁹⁸

În Apocalipsa 21: 24 găsim scris că „Neamurile vor umbla în lumina [Cetății cerești] și împărații pământului își vor aduce slava și cinstea lor în ea [în această Cetate]”. „Deci – spune Evdokimov – neamurile nu vor pătrunde în Împărăție cu mâinile goale. Se poate crede că tot ceea ce apropie spiritul omenesc de adevăr, tot ce exprimă el prin artă, tot ce descoperă prin știință și tot ceea ce resimte el sub semnul veșniciei – toate aceste culmi ale geniului și sfințeniei umane vor intra în Împărăție și se vor contopi cu adevărul lor, așa cum întruchiparea genială se identifică cu modelul ei,”¹⁹⁹ adică, cu tiparele desăvârșite ale lui Dumnezeu, cu originalele. Ne amintim în sensul acesta de modelul Cortului Întâlnirii arătat de Dumnezeu lui Moise: „Să faceți cortul și toate vasele lui, după

¹⁹⁶ Al. Schmemmann, *op. cit.*, p.130: „În religie, în artă, în întreaga cultură a lumii căzute, în viața sa omul este asemenea unei păsări rănite care vrea să se ridice și nu poate...”.

¹⁹⁷ N. Berdiaev, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹⁸ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 135.

¹⁹⁹ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 141.

chipul pe care ți-l voi arăta” (Ex. 25: 9); „Vezi să faci după chipul care ți s-a arătat pe munte” (Ex. 25: 40). Apoi, Creatorul este Acela care revarsă, din Duhul Său, peste anumiți oameni „duh de înțelepciune, pricepere și știință pentru tot felul de lucrări” – talanți ai creației: „Domnul a vorbit lui Moise și a zis: „Să știi că am ales pe Bețaleel, fiul lui Uri, fiul lui Hur [...], l-am umplut cu Duhul lui Dumnezeu, i-am dat un duh de înțelepciune, pricepere și știință pentru tot felul de lucrări, i-am dat putere să nascocască tot felul de lucrări meșteșugite, să lucreze în aur, în argint și în aramă, să sape în pietre și să le lege, să lucreze în lemn și să facă tot felul de lucrări...” (Ex. 31: 1-5). Deci talentul creativ este un talant special, o „harismă” dăruită de Dumnezeu însuși omului și El așteaptă ca acest talant să fie pus în negoț în „urzeala” Împărăției, spre slava Lui. Ne amintim în sensul acesta de cuvintele lui Velimirovici: „Orice vei țese, leagă itele de cer !”, cu alte cuvinte orice creație trebuie să poarte amprenta cerului, pentru a se înscrie pe coordonata veșniciei.

Dascălii sunt prin excelență oameni ai culturii, iubitori de cultură, dar de la o vreme se observă că unele elemente ale culturii, în loc să slujească omul, sunt îndreptate împotriva omului, împotriva sufletului său, desfășcându-l pe dinăuntru, fragmentându-l. Mass-media au mare parte din vină, în sensul acesta, prin agresivitatea bombardamentului auditiv și imagistic, prin deconstruirea valorilor milenare ale omenirii, călăuzind lumea înspre o cultură unică, globală²⁰⁰ în care distincția între bine și rău nu se mai poate trasa. Societatea actuală înaintează spre adiaforie morală – incapacitatea de a face distincție între Bine și Rău, deși „simțul moral este virtualmente prezent la toți oamenii.”²⁰¹ Moralitatea este o trăsătură constitutivă a chipului lui Dumnezeu în om (Rom. 2:14-15), dar mass-media lovesc în inima moralității și a relațiilor. În contextul societății postmoderne relațiile sociale deci implicit comunicarea sunt pe cale de dizolvare, deși omul este o ființă relațională, prin constituție. Atunci întrebarea care se pune este următoarea: cum se face că înaintăm împotriva propriei noastre meniri? Cine modelează cultura? Cine îi impune un anumit traseu?

Iată ce spune în sensul acesta Albert E. Greene: „În independența noastră imaginară, noi presupunem că activitățile noastre de formare a culturii sunt în întregime expresii libere ale creativității noastre. În realitate, cultura este formată sub influența unor puteri spirituale puternice care pun stăpânire pe inimile și mințile unor societăți întregi într-o anumită perioadă de timp (Ef. 1:21, 6:12). [...] Trebuie să vedem ce idoli modelează cultura noastră, confruntându-i, demascându-i și oferindu-le oamenilor alte modalități de a-și structura viețile. [...] Elevii trebuie ajutați să vadă aceste lucruri ca pe o provocare pentru ei, pentru a putea scăpa de egocentrismul ce caracterizează cultura Vestului, mai ales în secolul nostru”²⁰² (t. n.). Acest lucru nu înseamnă că trebuie să respingem cultura în totalitate, dar trebuie să ne dezvoltăm un spirit de discernământ, în temeiul Scripturii, în care să-i educăm și pe elevii noștri.

Domniile, stăpânirile, puterile și dregătoriile menționate în Efeseni 1:21, precum și „stăpânitorii întunericului acestui veac” în frunte cu „stăpânitorul lumii acesteia” se află la hățurile culturii mânănd-o pe drumuri tot mai înfundate care în cele din urmă, vin în directă contradicție cu natura lucrurilor și cu natura umană, nemaivorbind de legile și poruncile lui Dumnezeu. După cum ne sugerează C. S.

²⁰⁰ M. Cărtărescu, *op. cit.*, p. 52: „Comunitatea mondială de azi este unificată într-o singură cultură, datorită unidirecționalității procesului cunoașterii științifice. Lumea de azi cu o cultură euro-americană, mai permite existența vechilor societăți doar ca niște „șantieri de supraviețuirei.”

²⁰¹ Vladimir Jankélévitch, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1997, p.10. A se vedea și Romani 2: 14-15.

²⁰² A. E. Greene, *op. cit.*, p. 202.

Lewis, deviza acestor puteri este: „Totul trebuie deformat pentru a ne fi nouă de vreun folos”²⁰³(!) Oare cine era căpetenia Persiei care îl oprișe pe îngerul Gavril timp de douăzeci și una de zile în locurile cerești, ca să-i aducă răspuns lui Daniel? (Daniel 10: 13) Iar la plecare, îngerul îi spune lui Daniel: „Acum mă întorc să mă lupt împotriva căpeteniei Persiei și când voi pleca, iată că va veni căpetenia Greciei!” (Daniel 10:20). Fiecare țară și fiecare societate își are căpeteniile ce coordonează hoarda organizată de duhuri ale întunericului, împingând societățile omenești spre punctul lor final – escatonul –, netezind astfel calea Antihristului.

Același lucru îl spune și John Stott, citându-l pe dr. Caird: „În Efeseni, Pavel se referea la ființe spirituale care prezidează toate formele și structurile puterii ce acționează în viața organizată a oamenilor. Într-adevăr, adevărații dușmani sunt forțele spirituale care stau în spatele tuturor instituțiilor de guvernământ și controlează viețile oamenilor și ale națiunilor”²⁰⁴.

Acest lucru este ilustrat, într-un mod foarte expresiv, de C. S. Lewis în ficțiunea sa: *Scrisorile lui Zgândărilă*. În fragmentele citate din această lucrare vom înțelege că este vorba de instrucțiunile pe care un diavol mai cu experiență, pe nume Zgândărilă, le dă unui diavol mai mic – ucenic al său – Pelinșor, pentru a ști cum să-și ispitească și cum să-și câștige „pacientul”. Vom înțelege că, în relatarea lui Zgândărilă, Dumnezeu este văzut ca „Vrăjmașul”, iar Satana este numit „Tatăl Nostru”.

Între timp aș vrea să-ți dau niște sugestii referitor la tipul de femeie – mă refer la tipul fizic – de care trebuie încurajat să se îndrăgostească [pacientul tău], dacă „îndrăgostirea” e tot ce ne putem permite.

În mare, desigur, problema aceasta e hotărâtă pentru noi de duhuri mult mai coborâte în Subarhie decât mine și tine. Este ocupația acestor mari maeștri să producă în fiecare epocă o dirijare general greșită a ceea ce se poate numi „gust” sexual. Ei fac asta lucrând prin cercul unic al artiștilor, croitorilor, actrițelor și reclamelor în vogă, care determină tipul la modă. [...] În ce privește gustul bărbaților, l-am diversificat foarte mult. Într-un timp l-am îndreptat spre tipul de frumusețe statuar și aristocratic, amestecând vanitatea bărbaților cu dorințele lor și încurajând înmulțirea rasei în special printre femeile cele mai arogante și mai risipitoare. Altă dată, am ales un tip feminin exagerat, fricos și plăpând, astfel că nesăbuința și lașitatea și, în general, toate prefăcătoriile și meschinăriile spiritului care le însoțesc să fie la mare cinste. În prezent ne aflăm de cealaltă parte. Epoca jazzului a urmat epocii valsului și acum îi învățăm pe bărbați să le placă femeile ale căror trupuri abia se deosebesc de ale băieților. Din moment ce această frumusețe e mai trecătoare ca toate, înrăutățim astfel groaza cronică a femeii de a îmbătrâni (cu multe rezultate excelente) și le facem mai puțin dormice și apte să aibă copii. Asta nu-i tot; am pus la cale o mare creștere a libertății pe care societatea o îngăduie reprezentării nudului aparent în artă și a expunerii lui pe scenă sau pe plajă. Totul este un fals, bineînțeles; imaginile din arta modernă sunt false, femeile reale în costume de baie sau pantaloni strâmți, sunt de fapt strânse și încorsetate pentru a părea mai tari, mai zvelte și mai băiețoase decât le permite natura ca femei mature. Totuși lumea modernă este învățată să creadă că asta înseamnă a fi „deschis” și „sănătos” și a te întoarce la natură. Drept rezultat îndreptăm dorințele bărbaților, din ce în ce mai mult, spre ceea ce nu există, făcând ca rolul ochiului în sexualitate să fie din ce în ce mai mare și, în același timp, făcându-i pretențiile din ce în ce mai imposibile. Este ușor de prevăzut ce urmează!²⁰⁵

Ceea ce Vrăjmașul le cere oamenilor ia forma unei dileme: fie abstenență totală, fie monogamie absolută. De la prima victorie a Tatălui Nostru [adică, de la Cădere], am făcut-o foarte dificilă pe prima. Pe a doua am blocat-o în ultimele secole, ca mijloc de scăpare [o odihnă, un colț de rai, un panaceu]. Am făcut-o prin poezi și romancierii, convingându-i pe oameni că o experiență neobișnuită și de obicei de scurtă durată pe care ei o numesc „a fi îndrăgostit” este singurul motiv onorabil pentru căsătorie. Mariajul poate și trebuie să facă

²⁰³ C. S. Lewis, *Scrisorile lui Zgândărilă*, Ed. Logos, Cluj, 1993, p. 103.

²⁰⁴ Cf. John Stott, *Noua societate a lui Dumnezeu*, S.M.R., Oradea, 1987, p. 209.

²⁰⁵ C. S. Lewis, *op.cit.*, p. 93-94.

permanentă această exaltare și o căsnicie care nu o face nu-i mai leagă. Ideea asta e parodia noastră după o idee primită de la Vrajmaș.²⁰⁶

Simțul proprietății în general trebuie întotdeauna încurajat. [...] Chiar și la grădiniță copilul poate fi învățat să înțeleagă prin „ursulețul meu”, nu vechiul recipient imaginar al afecțiunii cu care se află într-o relație specială, ci „ursul pe care-l pot face bucăți dacă vreau”. Iar la celălalt capăt al balanței i-am învățat pe oameni să spună „Dumnezeul meu” într-un sens nu chiar foarte diferit de „ghetele mele”, însemnând „Dumnezeul asupra căruia am anumite pretenții datorită distinșelor mele servicii – Dumnezeul căruia i-am dat un „colîșor”.²⁰⁷

Observăm că „stăpânitorul lumii acesteia” – Satana – se folosește de toate resorturile pentru a-și atinge scopul: artă, literatură, modă, politică, etc. Chiar și cele mai înalte cuceriri ale științei și tehnologiei sunt puse să tragă la „carul” lui: mass-media, aparatele electronice ultraperformante, mijloace de comunicare, internetul, emisiuni prin satelit etc. Nu că aparatele în sine ar fi bune sau rele, dar conținutul, ceea ce se vizionează dă calitatea și respectiv calificativul vizionării, aducând zidire sau cecitate sufletească, deoarece omul devine ceea ce citește, vizionează și ascultă. Expresia: „Pe mine nu mă influențează!” este un mit. Mesajele constituie o hrană pentru creierul nostru și pentru omul nostru lăuntric și încetul cu încetul ne transformăm după chipul hranei pe care o consumăm.

Cultura ne oferă o anumită concepție despre lume și viață, o pereche de „lentile” prin care să vedem creația, pe noi înșine, semenii și valorile. Ea este parte integrantă din ceea ce Scriptura numește „chipul veacului acestuia” și prin instituțiile ei, ne impune un anumit mod de a gândi.

În cultura tinerilor (*Youth Culture*), pe plan mondial, există o invazie de pseudo-valori ridicate la rangul de standard cultural. Aceste anti-valori sunt răspândite mai ales prin „muzică”, alcătuită în mare parte (peste 50%), din hiperritm, zgomot și mesaj vulgar. Datorită locului important pe care îl joacă muzica în viața tinerilor de azi, datorită puterii ei de influențare (putere furată și folosită de diavol în scopurile lui), precum și datorită aparatelor ultramoderne, la îndemâna tuturor, aceste mesaje sunt ascultate acasă, dar și pe stradă, câteva ceasuri pe zi. Este vorba de fapt de o îndoctrinare sistematică, de o manipulare a gândirii. Anumite cuvinte care până nu demult erau înregistrate în sens invers (*Backward masking*) și apăreau pe disc doar ca un zgomot în aparență fără mesaj (deși nu fără efect !), pe fundalul căruia erau înregistrate cuvintele propriu-zise, astăzi răsună explicit. Este o modalitate agresivă de „programare” a gândirii și implicit a valorilor tinerei generații. Această muzică este transmisă pe toate meridianele prin rețeaua tehnică diversă și complexă menită să „slujească omul”. Mass-media constituie un „cal troian” prin intermediul căruia mesajele dăunătoare ajung să ia în stăpânire gândirea tinerilor. Se făurește cultura „omogenă” a tinerei generații, pe plan mondial; mass-media devenind un puternic cap de pod în influențarea gândirii acesteia. Ceea ce ar fi trebuit să slujească omul, se întoarce împotriva lui, deoarece, omul devine ceea ce consumă. Este evident că în spatele acestei muzici se găsesc „căpetenii” ale veacului acestuia. Tot în *Scrisorile lui Zgândărilă* găsim și următorul fragment privitor la muzică:

Muzică și liniște – cât le detest pe amândouă! [...] Nici un centimetru pătrat de spațiu infernal și nici un moment din timpul infernal nu a fost cedat vreuneia din aceste forțe abominabile, ci totul a fost ocupat de Zgomot – zgomotul, mărețul dinamism, expresia sonoră a tot ce exaltă și este barbar, viril – Zgomotul, singurul care ne apără de remușcări prostești, scrupule disperate și dorințe imposibile. La sfârșit, vom transforma întregul univers în zgomot. Am făcut deja pași mari în direcția asta, în ce privește Pământul.”²⁰⁸

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 83.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 99-101.

²⁰⁸ C. S. Lewis, *op.cit.*, p. 104.

Dumnezeu a dat omului muzica ca pe un dar, pentru a-i înfrumuseța viața. Ea avea rolul de a completa puterea cuvântului. Acolo unde cuvântul se oprește, muzica exprimă inefabilul. Martin Luther numea muzica "un dar nobil al lui Dumnezeu, care urmează imediat după Teologie".²⁰⁹ Atât Boetius cât și Fericitul Augustin sunt de părere că există o legătură între muzică și latura morală a omului. Stăpânitorul lumii acesteia a pervertit și "arta cea mai imitativă", cum o numește Aristotel, și iată cea mai frumoasă artă transformată în zgomot și hiperritm.

Pentru copiii și tinerii din lumea întreagă, mass-media constituie o sursă "educativă". Ei se familiarizează de mici cu viteza succesiunii imaginilor, cu grotescul, imoralitatea și chiar cu violența. Marea majoritate a programelor destinate copiilor și tinerilor conțin, uneori într-un mod foarte subtil, alteori într-un mod izbitor de explicit, o otrăvă etică care marchează gândirea, atitudinile și comportamentul lor.²¹⁰ Părinții nu-și pot explica de unde au copiii lor anumite deprinderi ciudate. Imaginile și mesajele explicite sau implicite își pun amprenta asupra conștiinței și respectiv asupra inconștiinței, stârnind în tânăr impulsuri și tendințe erotice și/sau agresive. O altă consecință a vizionării neselective și în exces a programelor TV este sărăcirea gândirii abstracte, a creativității și a comunicării. În postmodernitate se vorbește de "sfârșitul socialului" și implicit de sfârșitul comunicării, în pofida mijloacelor ultrasofisticate de comunicare, deoarece oamenii sunt despărțiți de semenii lor, prin sunet / zgomot și imagine, iar cuvântul și implicit comunicarea pierde teren în favoarea imaginii.

Mass-media constituie și unul dintre factorii de căpetenie a relativizării valorilor și chiar a inversării acestora. Iată ce spune în sensul acesta Baudrillard, un teoretician al postmodernismului: „Mass-media sunt poate locul unde are loc inversarea acțiunii raționale. [...] De acum, valorile nu se mai pot discerne, nu mai putem decide asupra lor, ele plutesc. [...] Poate trăim într-un proces general de inversare a lucrurilor” [și implicit a valorilor]²¹¹ Iar Blamires spune că „Minoritatea imorală folosește mass-media cu scopul descompunerii texturii morale a societății”²¹² (t. n.).

În anii în care copiii și tinerii noștri sunt în formare, în perioada cristalizării ideilor, a valorilor și a priorităților pentru care vor opta, ei sunt expuși gândirii seculare egocentrice și hedoniste. Accentul pus pe senzualitate se oglindește în postere, reclame, pe micul ecran și copilul nu poate fi adăpostit de această invazie agresivă a „valorilor” unei societăți sexocentrice. „Cum noi, oamenii moderni am fost obișnuiți cu indisciplina, indecența și senzualitatea, trăim într-un Corint modern”²¹³, din care greu scapă vreun suflet tânăr nevătămat de rana păcatului.

Întrebarea care se pune este următoarea: cum ar trebui să fie familiile și școlile creștine pentru a contracara influența culturii în care trăim? Răspunsul este: exemple personale autentice – trăitori ai credinței lui Hristos –, dragoste necondiționată pentru cei încredințați nouă spre educare, și rugăciune către Acela care poate lua cuvintele noastre, dublându-le cu Duhul și astfel poate transforma inimile tinere.

²⁰⁹ Cf. F. E. Gebelein, *Tiparul adevărului lui Dumnezeu*, p. 89

²¹⁰ Bob DeMoss, "Do You Know What Your Kids are Watching?", în *Focus on the Family*, August, 1994: „MTV este o forță deosebit de distructivă în societate. Din păcate, ea ține loc de educație părintească pentru mulți. MTV crește o întreagă generație de tineri.” (t. n.). În același articol, ni se spune că Michael Medved, un critic de film invitat la programul „Focus on the family”, a spus: „Nu există absolut nici un motiv ca MTV să fie prezent în cămine, deoarece influența lui este sută la sută negativă” (t. n.).

²¹¹ Jean Baudrillard, "La haine, ultime réaction vitale", în *Magasin Littéraire* No 323, Juillet-Août, 1994, p. 23-24, (t. n.).

²¹² H. Blamires, *op. cit.*, p. 65.

²¹³ Seamands, David A., *op. cit.*, p. 30.

Influența seculară este cu atât mai puternică, cu cât creștinii nu pot să se disocieze de rețeaua de instituții a căror funcționare nu este neutră, ci necreștină și uneori chiar anti-creștină. Ei lucrează cot la cot cu ceilalți și nu este ușor să scapi de compromis atunci când ești o mică piesă în uriașul angrenaj ce pare a fi „impersonal” și „amoral”.

„Munca vieții noastre este divizată în multe sarcini mărunte, fiecare fiind îndeplinită în alt loc, printre alți oameni, în momente diferite. Prezența noastră în fiecare din aceste locuri este la fel de fragmentară ca și sarcinile înseși. În fiecare loc, pur și simplu apărem într-un „rol”, unul dintre numeroasele roluri pe care le jucăm. [...] Ca indivizi suntem de neînlocuit. Totuși, nu suntem de neînlocuit ca interpreți ai numeroaselor noastre roluri. Fiecare rol are instrucțiuni anexate, care stabilesc precis ce trebuie făcut, cum și când. Orice persoană care cunoaște instrucțiunile și posedă abilitățile poate îndeplini sarcina. De aceea, nu se schimbă prea multe dacă eu, acest actor anume, în acest rol, renunț: o altă persoană va umple imediat golul. „cineva o va face oricum” – astfel ne consolăm singuri [...], atunci când sarcina ce ni s-a cerut s-o îndeplinim ni se pare suspectă din punct de vedere moral sau inacceptabilă... Din nou, răspunderea a „navigat” [nu cade pe umerii nimănu]. Sau, mai degrabă – așa ni se sugerează să spunem – ține de *rol*, nu de *persoana* care îl joacă. Iar rolul nu este „eul”, ci doar hainele de lucru pe care le purtăm la slujbă și pe care le dăm jos din nou când ieșim din schimb. O dată îmbrăcați în salopetă, toți cei ce o poartă arată extraordinar de la fel. Nu există „nimic personal” la salopetă și nici la munca pe care o fac cei ce o poartă.

Oricum, nu aceasta e impresia de fiecare dată; nu toate petele care se adună la muncă – „pe durata întreprinderii rolului” – rămân doar pe haine. Uneori avem senzația neplăcută că noroiul ni se întinde pe corp sau că salopeta ni se lipește prea strâns de piele; nu poate fi desprinsă ușor și lăsată în dulap. Este o problemă destul de dureroasă, dar nu singură.²¹⁴

Sfârșierea lăuntrică cauzată de mustările de conștiință este mai dureroasă decât pierderea unui „rol”, a unui loc de muncă. Trebuie să fii bine înrădăcinat în Scriptură, pentru a nu cădea în asemenea capcane subtile, iar spiritul de discernământ în asemenea situații delicate o poți avea numai prin lumina lui Dumnezeu, căci numai „prin lumina Ta vedem lumina” (Ps 36:9).

Grija creștinului în cultura noastră umbră de „norii” tot mai denși ai Căderii este nu numai aceea de a nu cădea în trapa compromisului, ci și aceea de a îndeplini porunca Autorității supreme privind îndeplinirea mandatului cultural, mână în mână cu mandatul preoției, angajându-se în transformarea culturii *polisului* ca „lumină și sare”, spre vindecarea lui. Deseori aceste două mandate se suprapun, deoarece dascălul sau creatorul de artă este „preotul” domeniului său de activitate, prin care el îl slăvește pe Creator și evanghelizează lumea: „Savantul, gânditorul, artistul sau reformatorul social vor putea regăsi harismele slujirii împărătești: ca „preot”, fiecare va putea să-și preschimbe cercetarea într-o lucrare sacerdotală, [...] care preface orice formă de cultură într-un loc *teofanic*: a cânta numele lui Dumnezeu cu ajutorul științei, al gândirii, al acțiunii sociale („sacramentul frăției”) sau al artei. În felul ei cultura [care] întâlnește Liturghia, face să răsunе „Liturghia cosmică” și devine imn de slavă.”²¹⁵ Cu alte cuvinte, atitudinea creștinului în societatea seculară în care el trăiește, dar din care nu face parte (Ioan 17: 16), nu trebuie să fie una defensivă, ci una ofensivă. „Conștiința creștină este chemată să acționeze din plin până și în chestiunile cele mai tehnice. Politica, economia dezvoltarea sunt sferele comune în care credincioșii și necredincioșii se întâlnesc. Și ce imensă sarcină aceea [...] de a însămânța în cultură lumina Taborului.”²¹⁶ Ce fel de dascăli pasionați pentru Hristos ar trebui să fim noi pentru a-i contamina pe elevii noștri cu o asemenea atitudine?

²¹⁴ Zigmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Ed. Amarcord, Timișoara, 2000, p. 24.

²¹⁵ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, p. 139.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 25.

Școala creștină a fost influențată și ea, din păcate, de cultura noastră seculară. De aceea, criteriile de apreciere trebuie redefinite după standardele lui Dumnezeu și nu după ale lumii. O școală creștină este bună nu pentru că promovabilitatea este de 100%, nici pentru că toți și-au luat bacalaureatul și foarte mulți din aceștia au intrat la diverse facultăți, ci în primul rând, pentru că școala și-a atins obiectivele spirituale.²¹⁷

Dascălul creștin ar avea menirea de a-l ridica pe elev la nivelul gândirii lui. (Lc. 6: 40) Întrebarea care se pune este următoarea: Care este nivelul gândirii dascălului? Ce le spune elevilor despre anumite emisiuni, telenovele, despre bani, sex, despre realizare de sine, despre succes etc. Sriptura ne spune că „Orice este înălțat înaintea oamenilor este o scărbă înaintea lui Dumnezeu”. Valorile culturii trebuie prea adesea inversate în perspectiva lui Dumnezeu și „dacă cineva dintre voi se crede înțelept în felul veacului acestuia, să se facă nebun ca să ajungă înțelept” (1 Cor. 3:18). Dascălul creștin este omul „cu ochii deschiși” (Numeri 24:3), „văzătorul” care discerne valorile de nonvalori, după zice și Pavel : „Și mă rog ca dragostea voastră să crească tot mai mult în cunoștință și orice pricepere, ca să deosebiți lucrurile alese...” (Fil 1: 9-10). Dascălul discerne eroarea din diverse sisteme de gândire. El știe și spune elevilor că răspunsul pentru problemele omenirii nu este tehnologia ultrasofisticată generată de știință. Bunăstarea materială și serviciile nu împlinesc cele mai profunde nevoi ale omului. Dascălul discerne și arată elevilor săi umanismul superficial al manualelor sau al diferitelor sisteme de gândire oricât de apreciate ar fi acestea în contextul culturii contemporane. Așadar, predarea materialului pretinde mult mai mult decât transmiterea unor informații factice.

Privind la Hristos, observăm că El mergea „împotriva curentului”. El gândea cu totul altfel decât ceilalți. Cei doi bănuți ai unei văduve disprețuite valorau mai mult în ochii Lui, decât mulți bani și multe bogății aruncate în visteria Templului. Este șocantă pentru noi atitudinea lui Hristos care înainta pe un covor de haine și palmieri, în contextul unei bucurii euforice generalizate, în strigăte de osanale și care apropiindu-se de cetatea Ierusalimului, în loc să fie plin de bucurie pentru primirea extraordinară care l se face, a început să plânga pentru cetate. El nu s-a entuziasmat nici atunci când ucenicii încântați îi arătau splendida arhitectură a Templului, ca și cum ar fi zis: “Uite Doamne ce ziduri, ce pietre! Acest Templu este mândria noastră națională!” Isus a spus parcă trist: „...nu va rămâne piatră pe piatră ...” El știa care sunt consecințele păcatului și vedea în duhul Său evenimentele groaznice care urmau să aibă loc în anul 70 d. Hr.²¹⁸ Scriptura ne îndeamnă „să ne prefacem prin înnoirea minții noastre ca să putem deosebi bine voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută și desăvârșită” (Rom. 12 :2). Isus ne-a învățat să gândim într-un mod foarte “original” și noi îi vom învăța pe elevi același lucru, deoarece avem în noi „gândul ... care era și în Hristos Isus” (Fil. 2:5).

²¹⁷ Obiectivul spiritual de prim ordin va fi ca elevii să ajungă la mântuire personală prin credința în Hristos și să crească în siguranța mântuirii personale. Apoi, se va pune un mare accent pe formarea unor trăsături de caracter pozitive - atitudini și tipare de comportament hristice, precum și pe formarea unei atitudini reverențioase față de Cuvânt și față de Dumnezeu. Cunoștințele biblice se vor transmite nu numai la nivelul minții, ci și al inimii. De o mare importanță pentru școala creștină este să le dezvolte elevilor o concepție creștină despre lume și viață, pentru ca ei să câștige treptat capacitatea de a judeca lucrurile din perspectiva premiselor biblice, într-un mod spontan. În sensul acesta și în scopul acesta vom încerca în permanență să privim și să analizăm problemele și situațiile dintr-o perspectivă biblică, cultivând în elevii noștri un spirit de discernământ pentru a recunoaște gândirea sau raționarea care nu este creștină.

²¹⁸ Luca 19: 43-44: „ Vor veni peste tine zile, când vrășmașii tăi te vor înconjura cu șanțuri, te vor împresura și si te vor strânge din toate părțile: te vor face una cu pământul, pe tine și pe copiii tăi din mijlocul tău [...] pentru că n-ai cunoscut vremea când ai fost cercetată.

În concluzie, valorile culturii trebuie filtrate cu grijă prin filtrul Absoluturilor, ceea ce nu este ușor de făcut, deoarece elementele culturii noastre devin invizibile pentru noi, asemenea aerului pe care îl inspirăm, fără a-l observa. De aceea, rolul părinților și al dascălilor este de a-i crește de mici într-un permanent exercițiu al deosebirii valorilor. Ceea ce este acceptat și practicat de marea majoritate nu înseamnă că trebuie să fie acceptat fără a fi examinat. Ideea de "majoritate", nu implică neapărat ideea de "adevăr" sau "dreptate". Hristos ne-a spus de la bun început că "majoritatea" s-a angajat pe calea cea lată care duce la pieire. De aceea, creștinii se află într-un permanent proces de dezvoltare a unei gândiri înnoite prin citirea Scripturii, pentru a putea deosebi *bine* voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută și desăvârșită. Căci Scriptura ne spune că trăitorii întru adevărul divin se află "în mijlocul unui neam ticălos și stricat, în care strălucesc ca niște lumini în lume" (Fil. 2 : 15). Creștinii sunt în lume, dar ei nu sunt din lume, nu aparțin lumii și nu au aici cetate stătătoare, ci se află într-o călătorie înspre țara lor situată într-o altă dimensiune. Cu toate acestea, ei își asumă rolul de „lumină și sare”, neabdicând de la mandatul lor cultural, încercând să influențeze *polisul* din *Basilea*.

Hristos S-a arătat ca să răscumpere și să restaureze omul și implicit toate domeniile activităților sale. Valorile fragmentate și relativizate se vindecă în contact cu Absolutul, căci omul născut din Dumnezeu devine un loc de sălășluire a Duhului Sfânt care rodește în el valorile absolute proprii Împărăției lui Dumnezeu (Gal 5 :22-23). Tot astfel și cultura, dar mai ales arta, prin teocentrare, își va recâștiga menirea – aceea de a avea rolul unei Revelații naturale/ generale de gradul doi, provocând omul înspre meditație și chiar înspre o relație dialogală cu Creatorul.

CONCLUZII

Cadrul integrator, atotcuprinzător al tuturor cunoștințelor, valorilor, experiențelor și al activităților umane este cel revelat de Scripturi. Tabloul întregului depășește cu mult posibilitățile creaturii finite, pentru a-i stabili el singur perimetrul. Omul se află la îmbinarea dintre cele sensibile și cele inteligibile, avându-și sursa ultimă în Realitatea Ființială Supremă. Dar omul este limitat prin însuși statutul lui de ființă creată și nu poate cuprinde de la sine, prin sine, matricea primordială a ambelor perspective îmbinate (cea materială și cea spirituală), precum și scopurile pe care Ziditorul tuturor lucrurilor le avea cu ceea ce crease. De aceea omul se folosește de Revelația supranaturală, și prin prisma pilonilor de bază ale acesteia – Creația, Căderea, Răscumpărarea și Restaurarea –, precum și prin prisma coordonatei axiologice prezentată de Revelație (sistemul valoric al legilor lui Dumnezeu), el încearcă să pună cap la cap (să integreze) tot ce s-a descoperit, de-a lungul secolelor, toate cunoștințele, ba chiar însăși ființa sa în toată complexitatea ei, pentru a ajunge la un tot integrat și bine orientat de „punctele cardinale” ale Scripturii. Este vorba de acea „viziune unică a adevărului” despre care s-a vorbit pe parcursul lucrării.

Așadar, pentru a stabili tabloul de ansamblu (integrat) se impune pornirea de la datele axiomatiche ale Revelației privind Creația, Căderea, Răscumpărarea și Restaurarea omului. Acestea vor fi „lentilele” prin care va fi privită lumea și viața în toată complexitatea ei, sau, cu alte cuvinte, concepția noastră despre lume și viață va fi zidită pe aceste pietre de temelie de bază.

Supremul Inițiator al integrării este Însuși Dumnezeu Care plănuise aducerea la unitate a tuturor lucrurilor, prin Hristos. Însăși „taina voiei Lui [Dumnezeu], după planul pe care-l alcătuiuse în Sine Însuși ca să-l ducă la îndeplinire la plinirea vremurilor, [este de] a-și *uni iarăși într-Unul* [de a ,re-integra’], în Hristos, toate lucrurile: cele din ceruri și cele de pe pământ” (Ef. 1: 9-10) „și să împace totul cu Sine prin El [Hristos], atât ce este pe pământ, cât și ce este în ceruri, făcând pace, prin sângele crucii Lui” (Col. 1: 20). Lucrarea lui Hristos constituie deci baza ontologică a integrării pe verticală și pe orizontală, reunindu-l pe om cu Dumnezeu, cu sine însuși, cu semenii și cu natura/creația.

Dascălul creștin predă de pe această temelie, însăși ființa lui fiind „integrată”, prin regenerarea spirituală, în cadrul mai sus menționat, definit de valorile lui Dumnezeu, de gândirea lui Dumnezeu. În acest spațiu spiritual, numit Împărăția lui Dumnezeu, el experimentează înnoirea tuturor aspectelor vieții sale: universul lăuntric (ascuns) al gândurilor și al simțurilor, al atitudinilor, motivațiilor și intențiilor. Ochii i se limpezesc prin citirea Cuvântului, câștigând o nouă perspectivă asupra naturii omului, a materiei de specialitate, precum și asupra complicatei țesături a relațiilor cu Dumnezeu, cu sine însuși și cu semenii, cu natura și cultura în care trăiește. El va vedea deci oamenii, lucrurile, știința și situațiile prin gândul lui Dumnezeu. Pe de o parte, fără regenerare spirituală nu poți citi corect harta valorilor, căci lucrurile duhovnicești trebuie judecate duhovnicește (1 Cor. 2:14). Pe de altă parte, cel care nu a cunoscut nașterea din Dumnezeu nu poate naște fii duhovnicești și nu poate pretinde ca elevul să ajungă la un nivel de înțelegere la care el, dascălul, nu a ajuns.

Elevul nu poate fi ridicat de figura de autoritate la o perspectivă pe care n-a accesat-o mai întâi ea însăși. Dascălul este una din persoanele-cheie din viața elevului, care-și pune amprenta pe dezvoltarea personalității acestuia. Elevul dorește să se identifice cu persoana admirată și îndrăgită, fiind deschis spre a interioriza concepția acesteia despre lume și viață, dar tinde să respingă valorile unui duplicitar. De aici și responsabilitatea imensă a figurilor de autoritate, de a fi ei înșiși integrați în Împărăția lui Dumnezeu, trăitori întru adevărul acestei Împărății, fiind ei înșiși, inițiatorii unei relații de transparență, respect, ajutorare și încredere reciprocă. Am văzut că influența vieții personale –

integrarea implicită – prevalează în raport cu informația transmisă.

Orice dascăl creștin va fi un profesionist de o aleasă calitate academică care se va înscrie pe ascendența unei neîntrerupte adânciri a specialității lui, dar și al unui efort continuu de înnoire a minții după tiparul Scripturii, integrând totul în această nouă perspectivă, inclusiv materia pe care o predă. În lucrarea de față s-a arătat că integrarea pe planul profesiei nu este un lucru care are loc de la sine, ci presupune un efort susținut pentru a putea realiza simbioza dintre materia de specialitate și principiile Scripturii, în așa fel încât informația să fie reasezată în planul valorilor, iar aplicația descoperirilor științei să se facă în conformitate cu acele valori și implicit cu ordinea creațională. Datele științei, descoperite prin cercetarea creației fuseseră divorțate de valori și de Autorul lor, dar ele trebuie relegate de Sursă și interpretate prin această prismă. Predarea științei devine astfel ușa spre descoperirea înțelepciunii, a purtării de grijă și a bunătății lui Dumnezeu, iar aplicarea descoperirilor științei va deveni o exercitare a isprăvniceii încredințate omului prin mandatul cultural de „a stăpâni” și „a supune”, dar și de „a lucra” și „a păzi” Planeta. Sensibilul trebuie din nou îmbibat (integrat) cu inteligibilul, dar nu oricum, nu cu orice fel de „spiritualitate” *sui generis*, ci potrivit cu „harta” Scripturii.

Orice afirmație sau chiar premisele de bază de la care se pomește în interpretarea datelor științifice, la disciplina respectivă, trebuie re-examinate în lumina Revelației – factor integrator aflat la îndemâna oricui. Dascălul creștin nu se va mulțumi cu *status quo*-ul academic acceptat din generație în generație, de la secolul Luminilor încoace, ci își va forma o gândire critică, un filtru biblic, cutezând să pună sub semnul întrebării, chiar și cele mai obișnuite probleme academice sau practice școlare statimicite prin tradiție. Același tip de gândire critică și de explorare curajoasă va fi dezvoltată și în elevi.

„Țesătura” relațiilor cu semenii va fi „brodată” cu valorile divine din Ordinea Binelui (Gal. 5:22-23) și cu rânduiala divină poruncită nouă în acest sens. Este vorba de rânduiala potrivit căreia fiecare mădular al trupului lui Hristos își cunoaște locul și îndatoririle față de celelalte mădulare, inclusiv față de mădularele așezate de Dumnezeu într-o poziție de autoritate. Disciplinarea va fi un semn al purtării de grijă și parte integrantă a dragostei necondiționate, scopul ei fiind îndreptarea și înțeleptirea, precum și reastaurarea relațiilor, prin iertare.

Natura (creația) constituie mediul ambiental pregătit pentru om de Dumnezeu Însuși, cu multă migală și dragoste. Ea vorbește omului despre Dumnezeu, în calitate de Revelație naturală a Acestuia, într-un mod indirect, prin mulțimea rașunilor interne care îl duc pe om „ca de mână” la Dumnezeu. Natura este obiectul cercetării științifice, dar și obiectul isprăvniceii omului, încredințat lui, prin mandatul cultural. Prin însăși ordinea morală înscrisă de Dumnezeu în univers, natura va fi într-un fel și „oglină” omului, reflectând ascultarea sau neascultarea acestuia de Creator (Deut. 28). Principiul isprăvniceii naturii se materializează, la nivelul înțelegerii elevilor, prin îngrijirea mediului ambiental imediat, în care ne desfășurăm activitatea și prin mânguirea înțeleaptă a resurselor încredințate nouă.

Cultura este creația omului, ea este materializarea, sub diverse forme, a ideilor minții și a simțirilor inimii, constituind un epifenomen generat în mod necesar de fiecare societate, purtând o pecete istorico-geografică specifică. O dată cu Căderea, ideile minții și simțirile inimii s-au pervertit iar cultura, în loc să fie o oglindire și o pricină de slăvire a lui Dumnezeu s-a înstrăinat de Dumnezeu, devenind un ecou al stării decăzute a omului ce înaintează în lumea unei „apocalipse vesele” (Mircea Cărtărescu) spre un escaton inevitabil. De aici și necesitatea vegherii și a instruirii noii generații, pe de o parte, pentru a nu fi „aspirați” în sistemul de valori și de gândire a chipului veacului acestuia,

care departe de a fi pasiv, asaltează omul într-un mod agresiv, prin bombardamentul imagistic și auditiv de care nu se poate feri, iar pe de altă parte, dascălul îi va învăța pe tineri să „înoate împotriva curentului”, prin înnoirea minții, ceea ce va duce la un spirit de discernământ, pentru a putea distinge valorile de non-valori (Rom 12:2). Dascălii creștini îi vor îndemna prin vorbe și prin puterea exemplului lor personal să se dăruiască chemării de a transforma cultura, căci orice om regenerat spiritual trebuie să-și pună amprenta pe anturajul în care trăiește, ca lumină și sare având gustul unei alte Împărății...

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- _____ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Traducerea Cornilescu, 1923.
- _____ *Faith and Modernity*, Regnum Books International, Oxford, 1994.
- _____ *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii*, Vol. I și II, Ed. Harisma, București, 1993.
- _____ *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii*, Vol. III și IV, Ed. Harisma, București, 1994.
- _____ *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii*, Vol.V, Ed. Harisma, București, 1995.
- _____ *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii*, Vol. VI-VII, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1977.
- _____ *Filosofia educației școlare creștine*, ACSI, 1997
- _____ *Introducere în psihologia contemporană*, Ed. Sincron, Cluj, 1991.
- _____ *Mic dicționar enciclopedic*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1968.
- _____ *Philosophy of Christian School Education*, ACSI, Colorado Springs, Co., 1982.
- _____ *Postmodernismul - deschideri filosofice*, Ed. Dacia, Cluj, 1995.
- _____ *Some Light on Christian Education*, Bob Jones University Press, South Carolina, 1984.
- _____ *Teologia morală ortodoxă*, Vol. I-III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980-1981.
- _____ *The Death of Truth*, Bethany House, Minneapolis, MN, 1996.
- _____ ****Vedere Creștin-Ortodoxă asupra homosexualității*
- _____
- Aalders, G. Ch., *Bible Student's Commentary, Genesis*, Vol. I, Zondervan Publishing House, Grand Rapids, Michigan, 1992.
- Atkinson, David, *The message of Genesis 1-11*, Leicester, England/ Downers Grove, Inter-Varsity Press, IL, 1990.
- Areopagitul, Donisie pseudo, *Numele divine, Teologia mistică*, Institutul European, Iași, 1993.
- Baudrillard, Jean, "La haine, ultime réaction vitale", în *Magasin Littéraire* No 323, Juillet-Août, 1994.
- Bauman, Zygmunt, *Etica postmodernă*, Ed. Amarcord, Timișoara, 2000.
- Belu, Dimitrie I. *În legătură cu valorile morale*, Caransebeș, 1942.
- Berdiaev, Nicolae, *Un nou Ev Mediu*, Ed. Omniscop, Craiova, 1995.
- Black, Hubert P., *Religious and Philosophical Foundations of Education*, Pathway Press, USA 1967.
- Blamires, Harry, *The Post-Christian Mind*, Servant Publications, Michigan, 1999.
- Boetius, *Mângâierile filosofiei*, în Boetius și Silvanus, *Scrieri*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
- Berry, Sharon R., *100 de idei eficiente în disciplina la clasă*, ACSI, Colorado Springs, Co.,

1997.

- Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992.
- Brother Lawrence, *The Practice of the Presence of God*, Whitaker House, Springdale, PA., 1982.
- Brummelen, Harro Van, *Cu Dumnezeu în clasă, Abordări ale procesului de predare-învățare din perspectivă creștină*, ACSI, 1995.
- Brummelen, Harro Van, *Puncte de vedere asupra programei școlare*, ACSI, RomFlair Press, Oradea, 1996.
- Buber, Martin, *Eu și Tu*, Ed. Humanitas, București, 1992.
- Byrne, H.B., *A Christian Approach to Education*, Grand Rapids, Michigan, Baker Book House, 1988.
- Campbell, Ross, & Chapman, Gary, *Cele cinci limbaje ale dragostei la vârsta copilăriei*, Ed. Logos, Cluj-Napoca, 2000.
- Campbell, Ross, & Chapman, Gary, *Cele cinci limbaje ale dragostei la vârsta adolescenței*, Ed. Logos, Cluj, 2000.
- Campbell, Ross, *Copilul meu iubit cu adevărat*, Ed. Logos, Cluj-Napoca, 2002.
- Campbell, Ross, *Educația prin iubire*, Ed. Curtea Veche, București, 2001
- Cărtărescu, Mircea *Postmodernismul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1999.
- Codoban, Aurel, *Sacru și ontofanie*, Polirom, Iași, 1998.
- Colson, Charles and Pearcey, Nancy, *The Christian in Today's Culture*. Tyndale House Publishers, Carol Stream, IL. 2001.
- Coman, G. *Patrologie*, Vol. I, Ed. IBMBOR, București, 1984.
- Cucos, Constantin, *Pedagogie*, Iași, Polirom, 1996.
- DeMoss, Bob, "Do You Know What Your Kids are Watching?", în *Focus on the Family*, August, 1994.
- Descartes, René, *Pasiunile sufletului*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1984.
- Downs, Perry, *Teaching for Spiritual Growth, An Introduction to Christian Education*, 1994
- Eckel, Mark, *Biblical Integration, Understanding the World through the Word*, Moody Bible Institute, Chicago, IL, 1999.
- Evdokimov, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, București, Ed. Anastasia, [199?].
- Evdokimov, Paul, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*, Ed. Polirom, Iași, 1996.
- Evdokimov, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, Ed. Asociației „Christiana”, București, 1993.
- Fratele Laurențiu,
- Freud, Sigmund, *Psihanaliză și sexualitate*, Ed. Științifică, București, 1994.
- Gaebelin, Frank E., *Christian Education in a Democracy*, ACSI, Colorado Springs, 1995.
- Gaebelin, Frank E., *Tiparul adevărului lui Dumnezeu. Problemele integrării în învățământul creștin*, Societatea Misionară Română, Oradea, 1994.
- Galeriu, Constantin, „Hristos – Calea înțelegerii între oameni”, în *Porunca iubirii*, nr. 4, 1999.
- Galeriu, Constantin, *Jertfă și răscumpărare*, Ed. Harisma, București, 1991.

- Gangel, Kenneth O. și Benson, Warren S., *Educația creștină, Istoria și filosofia ei*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1994.
- Gibbs, Ollie E. și Haddock, Jerry L., *Classroom Discipline. A Management Guide for Christian School Teachers*, ACSI, Wittier, Ca., 1991.
- Greene, Albert E., *Reclaiming the Future of Christian Education. A Transforming Vision* ACSI, USA, Colorado Springs, 1995.
- Groothuis, Douglas, *Truth Decay. Defining Christianity Against the Challenges of Postmodernism*, InterVarsity Press, Downers Grove, IL/ Leicester, England, 2000.
- Gură de Aur, Ioan, *Omiliile la Facere (I)*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.
- Guroian, Vigen, *Ethics after Christendom, toward an Ecclesial Christian Ethic*, Zondervan Publishing, Grand Rapids, 1994.
- Hasker, William, „Faith-Learning Integration: An Overview” în *Christian Scholars Review* XXI:3 (March 1992), <http://64.224.113.246/resources/csr/hasker.htm>
- Hemfelt, Robert, Minirth, Frank & Meier, Paul, *Labirintul codependenței; drumul spre relații interumane sănătoase*, Ed Logos, Cluj, 2001.
- Hughes, Philip Edgcumbe, *The True Image*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Leicester, England, 1989.
- Jankélévitch, Vladimir, *Paradoxul moralei*, Ed. Echinoc, Cluj-Napoca, 1997.
- Kant, Immanuel, *Critica Rațiunii Pure*, Ed. Iri, București, 1994.
- Kant, Immanuel, *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, Editura științifică, București, 1972.
- Kempis, Thomas a, *Imitațiunea lui Hristos*, Arhiepiscopia Romano-catolică, București, 1992.
- Kohli, Walter, *Muzica rock și atitudinea creștină*. Ed. Agape, Făgăraș, 1995.
- Kohli, Walter, *Muzica rock*, Ed. Agape, Brașov, 1996.
- Lăcătuș, Marius-Vasile, *Aspecte ale responsabilității creștine în societatea de astăzi*, Ed. Risoprint, Cluj, 2000.
- Levi-Strauss, Claude, *De près et de loin*, Ed. Odile Jacob, Paris, 1996.
- Lyotard, Jean-Francois, *Condiția postmodernă*, Ed. Babel, București, 1993.
- Lewis, C.S., *Creștinismul redus la esențe*, Societatea Misionară Română, Oradea, 1994.
- Lewis, C. S., *Scrisorile lui Zgândărilă*, Ed. Logos, Cluj, 1993.
- MacDonald, Gordon, *Ordine în universul interior*, Ed Logos, Cluj, 2001.
- Nazianz, Grigorie de, *Cele cinci cuvântări teologice*, Ed. Anastasia, București, 1993.
- Nietzsche, Friedrich, *Despre genealogia moralei*, Ed. Echinoc, Cluj-Napoca, 1993.
- Nietzsche, Friedrich, *Așa grăit-a Zarathustra*, București, Ed. Librăriei Școlare, [199?]
- Noebel, David A. *Understanding the Times*, Eugene, OR, Harvest House Publishers, 1997.

- Overman, Christian & Johnson, Don, *Making the Connections*, Biblical Worldview Institute, 2002.
- Packer, J. I. și Howard, T., *Le Christ et l'humanisme moderne*, Les Editions Sator, Méry-sur-Oise, France, 1990.
- Pazmiño, Robert W., *Foundational Issues in Christian Education*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1990.
- Popescu, Dumitru Gh., *Ortodoxie și contemporaneitate*, Ed. Diogene, București, 1996.
- Popescu, Dumitru, *Teologie și cultură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
- Popescu, Dumitru Gh și Doru Costache, *Introducere în Dogmatica Ortodoxă*, Ed. Libra, București, 1997.
- Rousseau, J. J. *Emile sau despre educație*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1973.
- Radu, Dumitru, *Teologie morală*, Manuscris.
- Schaeffer, Francis A., *Trilogia Dumnezeu care există, Evadare din rațional, El există și nu tace*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 2002.
- Schaeffer, Franky, *A Time for Anger – The Myth of Neutrality*, Crossway Books, Westchester, IL, 1982.
- Schindler, Claude E., Jr. & Pyle, Pacheco, *Instruire și educare pentru eternitate, Pledoarie pentru școlile creștine*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1991.
- Schlossberg, Herbert și Marvin Olasky, *Turning Point – A Christian Worldview Declaration*, Crossway Books, Illinois, Westchester, 1987.
- Schmemmann, Alexandre, *Euharistia - taina Împărăției*, Ed. Anastasia, București, 1984.
- Seamands, David A., *Leac pentru sufletele vătămăte*, Ed Logos, Cluj, 2002.
- Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice, Scrieri I*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998.
- Somerville, Robert, *Ca pentru Domnul, o perspectivă creștină asupra eticii muncii*, Ed Logos, Cluj, 1999.
- St. Augustine, *City of God*, Image Books, Garden City, NY, 1958.
- Stăniloae, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987.
- Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Ed. Omniscop, Craiova, 1993.
- Stăniloae, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, Vol. I-III., Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996-1997.
- Stăniloae, Dumitru, *Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie*, Ed. Dacia, Cluj, 1993.
- Steinhardt, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmărlui, Baia Mare, 1992.
- Stoian, Ion M., *Dicționar religios*, Ed. Garamond, București, 1994.
- Stott, John R. W., *Noua societate a lui Dumnezeu – mesajul Epistolei către Efeseni*, Societatea Misionară Română, Oradea, 1987.
- Tozer, A. W., *Cunoașterea celui Preasfânt*, Ed. Logos, Cluj, 1996.
- Tripp, Tedd, *Păstorind o inimă de copil*, Ed. Alfa, Iași, 1995.
- Velimirovici, Nicolae, *Învățăături despre bine și rău*, Ed. Sofia, București, 1999.

- Walsh, Brian J. și Middleton. Richard J. *The Transforming Vision*, InterVarsity Press, Downers Grove, IL, 1984.
- Ward, Ted, *Values Begin at Home*, Hackett Publishing, Indianapolis, IN, 1978.
- Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Ed. Humanitas, București, 1993.
- Wenham, Gordon J., *Word Biblical Commentary, Genesis 1-15*, Word Publishing, Word (UK) Ltd. Milton Keynes, England, 1991.
- Zöller, Wolfgang, *Când imaginea suprimă cuvântul*, POLSIB SA, Sibiu, 1986.
- Yannaras, Christos, *Abecedar al credinței*, Ed. Bizantină, București, 1996.